UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra politologie

Vladimíra Šmerdová

Prvky deliberativní demokracie v ČR: případová studie participativního rozpočtu v městské části Praha 10

Diplomová práce

Praha 2016

Autor práce: **Bc. Vladimíra Šmerdová**

Vedoucí práce: **PhDr. Ilona Kruntorádová**

Rok obhajoby: **2016**

Bibliografický záznam

ŠMERDOVÁ, Vladimíra. *Prvky deliberativní demokracie v ČR: případová studie participativního rozpočtu v městské části Praha 10*. Praha, 2016. 104 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Ilona Kruntorádová.

Abstrakt

Tato diplomová práce spočívá v analýze procesu realizace participativního rozpočtování v městské části Praha 10 v kontextu deliberativní demokracie. Jedná se o případovou studii vycházející z kvalitativního výzkumu založeného na analýze klíčových dokumentů a polostrukturovaných rozhovorů. Teoretickým východiskem práce je deliberativní a participační demokracie, jejichž prvky zaujímají v participativním rozpočtování stěžejní roli. Práce se v empirické části zaměřuje na příčiny zavedení participativního rozpočtování a stanovenou metodiku, která byla schválena Zastupitelstvem MČ Praha 10 v červnu 2015. Nejsou opomenuta ani pravidla pro podávání námětů a časový harmonogram procesu. Poté je soustředěna pozornost na samotný průběh realizace participativního rozpočtování. Práce se vypořádává s jeho jednotlivými fázemi a také s výhledem do budoucna. Nedílnou součást tvoří analýza aktérů, kteří v procesu sehráli klíčovou roli. Vedle případové studie mapuje diplomová práce taktéž využití participativního rozpočtování v praxi jak v zahraničí, tak také na příkladu dalších obcí ČR.

Abstract

This thesis lies in an analysis of a participative budget realization at the Prague 10 municipal district in a context of deliberative democracy. This is a case study stemming from a qualitative research based on an analysis of key documents and semi-structured interviews. Deliberative and participatory democracy – whose features are the crucial elements in a participatory budgeting process – serve as a theoretical basis of this thesis. In the empirical part the thesis focuses on causes of the participatory budgeting implementation and the laid down methodology approved by the Prague 10 municipal assembly in June 2015. Neither rules for proposal submissions nor the time schedule of the process are omitted. The thesis deals with different phases and the future outlook as well. An integral part of the thesis is the analysis of the actors who played

key roles in the process. Apart from the case study the thesis maps the use of the participatory budgeting both abroad and in other Czech towns and cities.

Klíčová slova

deliberativní demokracie, participativní rozpočet, případová studie, Praha 10

Keywords

deliberative democracy, participatory budgeting, case study, Prague 10

Rozsah práce: 208 086 znaků včetně mezer (bez abstraktu a příloh)

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 29. 7. 2016 Vladimíra Šmerdová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí práce PhDr. Iloně Kruntorádové za podnětné připomínky a ochotu při konzultacích. Dále bych ráda poděkovala všem respondentům mého výzkumu, kteří mi poskytli klíčová data.

Institut politologických studií

Teze diplomové práce

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Fakulta sociálních věd

Institut politologických studií

Katedra Politologie

Prvky deliberativní demokracie v ČR: případová studie participativního rozpočtu v městské části Praha 10

(Projekt diplomové práce)

Autor: **Bc. Vladimíra Šmerdová**

Vedoucí práce: **PhDr. Ilona Kruntorádová**

Zdůvodnění výběru tématu

Přestože téma participativního rozpočtování se objevilo ve světě před více než 25 lety, v české odborné literatuře je prozatím opomíjeno. Fenomén participativního rozpočtování se teprve pomalu dostává do povědomí veřejnosti, a to především kvůli rozhodnutí několika obcí (Litoměřice, Semily) a městských částí (Praha 3, Praha 10, Praha Zbraslav, Ostrava Jih) uskutečnit proces participativního rozpočtování. Za jeden z pilotních projektů participativního rozpočtování v ČR lze označit případ MČ Praha 10, kde se odhodlali tento nástroj vyzkoušet. Průběh celého procesu může ovlivnit rozhodnutí dalších obcí, zda přijmou tento nový prostředek komunikace mezi radnicí a občany a také může posloužit jako inspirace při nastavování konkrétních pravidel v jiných municipalitách. Téma participativního rozpočtu je v kontextu ČR bezpochyby velmi aktuální a zajímavé, a zaslouží si, aby mu byla věnována pozornost.

Základní vymezení tématu a cíl práce

Hlavní cíl diplomové práce bude spočívat v analýze procesu realizace participativního rozpočtování v městské části Praha 10 v kontextu teorie deliberativní demokracie. V rámci analýzy tohoto procesu bude kladen důraz především na příčiny zavedení participativního rozpočtování, stanovenou metodiku (schválenou Zastupitelstvem MČ Praha 10 v červnu 2015) a průběh realizace participativního rozpočtování včetně časového harmonogramu. V neposlední řadě bude věnována pozornost zúčastněným aktérům a jejich roli v procesu.

Předpokládané výzkumné otázky

- Jaké důvody vedly k zavedení participativního rozpočtu v MČ Praha 10 v roce 2015?
- Jakým způsobem probíhal proces participativního rozpočtování v MČ Praha 10 v roce 2015/2016?
- Kteří aktéři sehráli klíčovou roli v procesu participativního rozpočtování v MČ Praha 10 v roce 2015/2016?

Metodologické aspekty a výzkumná strategie

Analytická část diplomové práce bude vycházet z kvalitativního výzkumu. Předkládaný záměr diplomové práce je jedinečnou případovou studií (Kořan, 2008,

s. 34) zavádění participativního rozpočtování v MČ Praha 10. Půjde tedy o zachycení složitosti jednoho vymezeného případu v jeho celistvosti (Hendl, 2005, s. 104).

Realizace výzkumu bude probíhat ve dvou fázích. V první fázi dojde ke sběru a analýze dokumentů. Na základě toho bude proveden rozbor metodiky a postupu v procesu uplatnění participativní části rozpočtu MČ Praha 10. Mezi primární zdroje budou zejména patřit usnesení a dokumenty Rady a Zastupitelstva MČ Praha 10 a také zápisy a stenozáznamy ze zasedání. Ve druhé fázi bude práce vycházet z polostrukturovaných rozhovorů (Wengraf, 2002) vedených s vybranými klíčovými aktéry, kteří se podíleli na vytváření a realizaci participativního rozpočtování v MČ Praha 10. S ohledem na toto kritérium budou mezi dotazovanými zástupci institucí samosprávy (rady, zastupitelstva, pracovní skupiny k participativnímu rozpočtování), koordinátorka projektu participativního rozpočtování na radnici a zástupci společností Agora CE (odborný konzultant procesu) a Demokracie 2. 1 (dodavatel hlasovacího systému). Výběr konkrétních respondentů bude stanoven na základě analýzy procesu a dokumentů. Tematické okruhy a otázky pro polostrukturované rozhovory budou formulovány v souladu s výzkumnými otázkami a budou zaměřeny především na důvody zavedení participativního rozpočtu, reálný průběh procesu a roli zúčastněných aktérů.

Analyzovaná data z dokumentů a polostrukturovaných rozhovorů umožní přinést detailní poznání daného případu a poskytnou komplexní a podrobnou představu o příčinách zavedení participativního rozpočtu v MČ Praha 10, o průběhu celého procesu a o zúčastněných aktérech.

Předpokládaná struktura práce

Úvod

1. Teoretická východiska
    - Teorie deliberativní demokracie
    - Vymezení participativního rozpočtování

2. Zahraniční zkušenost s participativním rozpočtováním
3. Využití prvků deliberativní demokracie v ČR (komunální úroveň)
4. Případová studie: participativní rozpočet v MČ Praha 10 (analýza procesu)

Závěr

Seznam předpokládaných použitých zdrojů a literatury

Dokumenty a primární zdroje

RADA HL. MĚSTA PRAHY, 2016. Usnesení č. 603 ze dne 22. 3. 2016 k problematice participativního rozpočtování. In: Usnesení Rady hl. města Prahy. Praha. Dostupné z: http://zastupitelstvo.praha.eu/ina2014/tedusndetail.aspx?id=281231.

RADA MČ PRAHA 10, 2015a. *Programové prohlášení Rady městské části Praha 10 pro volební období 2014–2018*. Dostupné z: http://praha10.cz/volene-organy/rada-mc/programove-prohlaseni.aspx.

RADA MČ PRAHA 10, 2015b. Usnesení č. 96 ze dne 20. 1. 2015 k návrhu na schválení Programového prohlášení Rady městské části Praha 10 pro volební období 2014–2018. In: Usnesení rady a zastupitelstva. Praha. Dostupné z: http://praha10.cz/volene-organy/informace-o-jednani/usneseni-rady-a-zastupitelstva/tabid/2856/agentType/View/usneseni/36089/Rada-1M-96.aspx?customFieldIDs=416,421&SearchValues=96,2015.

RADA MČ PRAHA 10, 2015c. Usnesení č. 458 ze dne 12. 5. 2015 k návrhu na schválení rámcového záměru na realizaci participativního rozpočtu. In: Usnesení rady a zastupitelstva. Praha. Dostupné z: http://praha10.cz/volene-organy/informace-o-jednani/usneseni-rady-a-zastupitelstva/tabid/2856/agentType/View/usneseni/36534/Rada-11-458.aspx?customFieldIDs=421,422&SearchValues=2015,5.

RADA MČ PRAHA 10, 2015d. Usnesení č. 627 ze dne 30. 6. 2015 k návrhu k zapojení MČ Praha 10 při realizaci procesu uplatnění participativní části rozpočtu MČ Praha 10 v roce 2015 do projektu „Participativní rozpočtování – inovativní nástroj dialogu radnic s občany“, podpořeného grantem v rámci EHP fondů. In: Usnesení rady a zastupitelstva. Praha. Dostupné z: http://praha10.cz/volene-organy/informace-o-jednani/usneseni-rady-a-zastupitelstva/tabid/2856/agentType/View/usneseni/36839/Rada-3-627.aspx?customFieldIDs=421,422,423&SearchValues=2015,6,30.

Stenografický záznam ze 4. zasedání Zastupitelstva městské části Praha 10 konaného dne 22. 6. 2015 v zasedací místnosti Úřadu městské části Praha 10, Vršovická 68. In:

Stenografické záznamy. Praha, 2015. Dostupné z: http://praha10.cz/volene-organy/zastupitelstvo-mc/zapisy-a-stenozaznamy-ze-zasedani.aspx.

Zápis ze 4. zasedání Zastupitelstva městské části Praha 10 konaného dne 22. 6. 2015 v zasedací místnosti ÚMČ Praha 10. In Zápisy. Praha, 2015. Dostupné z: http://praha10.cz/volene-organy/zastupitelstvo-mc/zapisy-a-stenozaznamy-ze-zasedani.aspx.

ZASTUPITELSTVO MČ PRAHA 10. Usnesení č. 4/32/2015 ze dne 22. 6. 2015 k návrhu na realizaci procesu uplatnění participativní části rozpočtu MČ Praha 10 v roce 2015. In: Usnesení rady a zastupitelstva. Praha, 2015. Dostupné z: http://praha10.cz/volene-organy/informace-o-jednani/usneseni-rady-a-zastupitelstva/tabid/2856/agentType/View/usneseni/36754/Zastupitelstvo-4-32.aspx?customFieldIDs=421,422&SearchValues=2015,6.

Monografie a sborníkové publikace

ČERMÁK, Daniel et al., 2011. *Spolupráce, partnerství a participace v místní veřejné správě: význam, praxe, příslib.* 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), Sociologický ústav AV ČR. ISBN 978-80-7419-067-4.

ČERNÝ, Vojtěch, 2016. *Metodika tvorby participativního rozpočtu pro města v ČR*. Praha: Agora CE, o.p.s. ISBN 978-80-906397-2-0.

DIAS, Nelson, sest., 2014. *Hope for Democracy: 25 Years of Participatory Budgeting Worldwide* [online] SãoBrás de Alportel: In Loco Association. ISBN 978-972-8262-09-9. Dostupné z: http://www.portugalparticipa.pt/upload_folder/table_data/4502b693-3a6c-46b6-95d8-a8705d6dde17/files/OP25Anos-EN-20maio2014.pdf.

FISHKIN, James, 2009. *When the People Speak: Deliberative Democracy & Public Consultation*. New York: Oxford University Press. ISBN 978-0-19-957210-6.

HABERMAS, Jürgen, 1996. *Between Facts and Norms: Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy*. Cambridge: The MIT Press. ISBN 0-262-58162-0.

KOŘAN, Milan, 2008. Jednopřípadová studie. In: DRULÁK, Petr et al. *Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. 1. vyd. Praha: Portál, s. 256. ISBN 978-80-7367-385-7.

HENDL, Jan, 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7367-040-2.

MIČKA, Pavel, ed, 2015. *Analýza občanské participace v ČR.* Praha: Agora CE, o.p.s.

MIČKA, Pavel, ed, 2016. *Metodika participace aneb jak zapojit občany do rozhodování*. Praha: Agora CE, o.p.s. ISBN 978-80-906397-0-6.

SHAH, Anwar, ed, 2007. *Participatory Budgeting*. Washington, D. C.: World Bank. ISBN 978-0-8213-6924-1.

SHAPIRO, Ian a Jürgen HABERMAS, 2002. *Teorie demokracie dnes*. Praha: Filosofický ústav AV ČR. ISBN 80-7007-156-7.

WENGRAF, Tom, 2002. *Quailitative Research Interviewing: Biographic Narrative and Semi-structuredmethods*. London: Sage. ISBN 0-8039-7501-5.

ZNOJ, Milan, Jan BÍBA a Jana VARGOVČÍKOVÁ, 2014. *Demokracie v postliberální konstalaci*. Praha: Univerzita Karlova. ISBN 978-80-246-2878-3.

Odborné články

ARNSTEIN, Sherry R., 1969. A Ladder Of Citizen Participation. *Journal of the American Institute of Planners* [online] 35 (4), s. 216–224. Dostupné z: http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01944366908977225.

BARABAS, Jason, 2004. How Deliberation Affects Policy Opinions. *The American Political Science Review* [online] 98 (4), s. 687–701. Dostupné z: http://journals.cambridge.org/action/displayAbstract?fromPage=online&aid=265366.

FISHKIN, James a Robert LUSKIN, 2005. Experimenting with a Democratic Ideal: Deliberative Polling and Public Opinion. *Acta Politica* [online] 40, s. 284–298. Dostupné z: https://www.uvm.edu/~dguber/POLS234/articles/fishkin.pdf.

FUNG, Archon a Erik O. WRIGHT, 2001. Deepening Democracy: Innovations in Empowered Participatory Governance. *Politics & Society* [online] 29 (1), s. 5–41. Dostupné z: http://www.archonfung.net/papers/FungDeepDemocPS.pdf.

SINTOMER, Yves, Carsten HERZBERG a Anja RÖCKE. 2008. Participatory Budgeting in Europe: Potentials and Challenges. *International Journal of Urban and Regional Research* [online] 32(1), s. 164-178. Dostupné z: http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1468-2427.2008.00777.x/abstract.

SZTWIERTNIA, Radomír, 2013. Občanská participace a lokální demokracie. In: *Sblížení politikou – výchova k aktivnímu občanství a lokální demokracii.* [online]. Olomouc: Katedra politologie a evropských studií, Univerzita Palackého Olomouc. Dostupné z: http://www.sblizenipolitikou.cz/odborne-analyzy.

VLACHOVÁ, Klára, Tomáš LEBEDA, 2006. Aktivní občanství a spokojenost s demokracií v Evropě. *Sociologický časopis*. [online] 42 (1), s. 11–34. Dostupné z: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/52ccf99ead433c2dd0bad16f33f94658984ae804_586_104vlachova19.pdf.

Internetové zdroje

http://agorace.cz/
http://verejneprostory.cz/hlavni-stranka.aspx
http://www.participativni-rozpocet.cz/
http://www.praha10.cz/
http://www.zdravamesta.cz/index.shtml

Obsah

Úvod 1
I. Vymezení zkoumané problematiky a aktuálnost výběru zvoleného tématu 1
II. Cíle výzkumu, hlavní teze práce 3
III. Metodologické aspekty a výzkumná strategie 3
IV. Struktura práce 5
V. Práce se zdroji 6
1. Teoretická východiska 8
1. 1. Teorie deliberativní demokracie 8
1. 1. 1. Počátky deliberativní demokracie a deliberativní obrat 8
1. 1. 2. Koncept deliberativní demokracie 10
1. 1. 3. Obraty v rámci deliberativní demokracie 12
1. 1. 4. Další aspekty deliberativní demokracie 14
1. 1. 5. Deliberativní modely a experimenty 14
1. 2. Participace 18
1. 2. 1. Participace: definice, typy, klady a zápory, míra zapojení občanů 18
1. 2. 2. Modely občanské participace 23
1. 3. Participativní rozpočtování 28
1. 3. 1. Definice a kritéria participativního rozpočtu 28
1. 3. 2. Typy participativních rozpočtů 30
2. Zahraniční zkušenosti s participativním rozpočtem 32
2. 1. Participativní rozpočet v Latinské Americe 32
2. 1. 1. Participativní rozpočet v Porto Alegre 32
2. 2. Participativní rozpočet v Evropě 35
2. 2. 1. Participativní rozpočet v Dabrowa Gornicza 37
2. 3. Participativní rozpočet v subsaharské Africe 39
2. 4. Participativní rozpočet na Blízkém východě a v severní Africe 40
2. 5. Participativní rozpočet v Asii 41
3. Využití prvků deliberativní demokracie v ČR na komunální úrovni 43
3. 1. Deliberace na komunální úrovni v ČR 43
3. 2. Participativní rozpočet v ČR 44
3. 2. 1. Aktéři 44
3. 2. 2. Příklady participačního rozpočtu v ČR 46
3. 2. 3. Připravované participativní rozpočty v ČR 48
4. Případová studie: participativní rozpočet v MČ Praha 10 50
4. 1. Základní charakteristika MČ Praha 10 50
4. 2. Iniciování participativního rozpočtu a důvody pro jeho zavedení 53

4. 3. Začátek cesty k participativnímu rozpočtu: politické rozhodnutí 54
4. 3. 1. Model pro zavedení participativního rozpočtu v obcích ČR představený Agorou 57
4. 4. Základní parametry participativního rozpočtu a harmonogram 59
4. 5. Pravidla pro podávání námětů v rámci participativního rozpočtu 2015 62
4. 6. Stanovená metodika a průběh procesu participativního rozpočtování 63
4. 6. 1. První fáze: příprava procesu 63
4. 6. 2. Druhá fáze: realizace procesu 65
4. 6. 3. Třetí fáze: vyhodnocení procesu 71
4. 6. 4. Čtvrtá implementační fáze a krátké shrnutí postupu v procesu 74
4. 7. Aktéři a jejich role v procesu 75
4. 8. Výhled do budoucna 77
Závěr 79
Summary 85
Seznam použitých zdrojů a literatury 86
Dokumenty a primární zdroje 86
Monografie a sborníkové publikace 90
Odborné články 94
Internetové zdroje 96
Seznam tabulek 101
Seznam schémat 102
Seznam map 103
Příloha č. 1: Základní tematické okruhy pro polostrukturované rozhovory 104

Úvod

I. Vymezení zkoumané problematiky a aktuálnost výběru zvoleného tématu

V posledních letech se často hovoří o problémech, s nimiž se současné demokratické systémy potýkají. Lze pozorovat například určitou nespokojenost a rozčarování u veřejnosti, pokles legitimity demokratických institucí, slábnoucí důvěru v zavedené politické strany, pokles volební účasti apod. Na trvající obtíže stávajících liberálních demokracií reaguje i jedna ze současných demokratických teorií – deliberativní demokracie, která klade důraz na vytvoření dialogu o věcech veřejných. Z oné diskuze pak může vzniknout základ pro demokratická rozhodnutí.

Za reálný projev (nástroj) deliberativní demokracie v praxi lze považovat proces participativního rozpočtování. Tento proces je postaven především na dvou aspektech – deliberaci a participaci. (Wampler a Hartz-karp, 2012, s. 2) Deliberaci lze označit za specifickou formu dialogu, na němž je založena teorie deliberativní demokracie. Oproti tomu participace, neboli zapojení občanů do rozhodování, tvoří podstatu participativní demokracie. Není proto překvapením, že obě teorie a jejich zastánci prezentují participativní rozpočtování jako svůj nástroj.

Pokud odhlédneme od odlišností, které plynou z názorové nejednotnosti teoretiků jak deliberativní, tak participativní demokracie, lze na základě nejobecnějších definic vysledovat klíčové rozdíly mezi oběma přístupy. Hlavní závěry těchto teorií vychází z *jakési* účasti občanů. Účast však může nabývat odlišných podob, a proto je zapotřebí vymezit oba pojmy a především shrnout, v čem se shodují a v čem se naopak rozcházejí. Samotná účast, tedy předpoklad obou teorií, musí být v participativní demokracii fakticky přítomna při hlasovacím, resp. volebním aktu. Klade důraz na aktivitu občanů, kteří participují na rozhodování, zatímco deliberativní demokracie staví do popředí zapojení občanů do specifické formy diskuze, a až následně do procesu hlasování. Předpokladem deliberace je proces formování vůle a přesvědčení a hlasování je poté jeho důsledkem. (Manin, 1987, s. 345) Hlasování přitom má splňovat předpoklad informovanosti participujících. Informovanost je jedním ze základních prvků deliberativního modelu demokracie. Celoplošně informovaná společnost je utopickou představou, přesto ji však lze podle teoretiků deliberace podporovat a šířit

uvědomění. Tato péče o voliče, resp. hlasujícího je pro ni charakteristická. (Manin 1987, s. 348)

Vedle informovanosti je dalším definičním prvkem deliberace ochota k diskuzi a symetrie účastníků v ní. Diskuze slouží k výměně názorů, byť nesourodých či výrazně odlišných. Je v ní apelováno na vyjádření postoje, vzájemnou komunikaci mezi účastníky a snahu dojít ke kompromisu, který zde ale nemusí představovat primární cíl. Klíčová je ona výměna názorů. (Znoj 2005) Deliberace se snaží o zapojení občanů do diskuze a po ní se konajícího hlasování či volbě, participativní demokracie staví na vtažení občanů do rozhodovacích procesů.

Ačkoli nástroj participativního rozpočtování vznikl před více než 25 lety v brazilském městě Porto Alegre, v kontextu České republiky se jedná o téma nové a opomíjené a to jak z pohledu odborné literatury, tak i veřejnosti. V roce 2015 však bylo možné si v ČR povšimnout několika obcí (např. Litoměřice, Semily) a městských částí (např. Praha 3, Praha 10, Praha Zbraslav, Ostrava Jih), které se buď rozhodly zavést participativní rozpočet, nebo o jeho zavedení začaly alespoň uvažovat. Konkrétně Praha 10 a Praha Zbraslav se z hlediska zavádění participativního rozpočtu v ČR staly pilotními projekty. Vzhledem ke skutečnosti, že Praha 10 byla o několik kroků napřed, lze ji tak vnímat jako první případ, kde došlo k realizaci participativního rozpočtu v ČR. V důsledku toho se pomalu začalo šířit povědomí o participativním rozpočtu. Tento inovativní nástroj dialogu mezi radnicí a občany je hlavním předmětem zkoumání této diplomové práce. Přičemž zájem je soustředěn na zavádění participativního rozpočtu v městské části Praha 10 (MČ Praha 10) po schválení záměru na jeho realizaci Radou MČ Praha 10 v květnu 2015. V souvislosti s tím je pozornost upírána na důvody pro zavedení participativního rozpočtu, stanovený harmonogram, pravidla pro podávání námětů, podobu metodiky a na následnou realizaci procesu včetně zapojení jednotlivých aktérů do procesu a jejich role v něm.

Výsledek obou pilotních projektů může ovlivnit rozhodování obcí, které již o zavedení participativního rozpočtu uvažují a současně může přilákat i nové zájemce. Navíc tyto dva případy mohou být inspirací pro další radnice v tom, jak postupovat nejen při přípravách celého procesu, ale i při jeho samotné realizaci. Výše nastíněná situace dokládá, že téma participativního rozpočtování je v rámci ČR velmi aktuální a proto si zaslouží, aby mu byla věnována větší pozornost.

II. Cíle výzkumu, hlavní teze práce

Tato diplomová práci si klade za svůj hlavní cíl provedení analýzy procesu realizace participativního rozpočtování v městské části Praha 10 v kontextu teorie deliberativní demokracie. Při analýze je pozornost soustředěna zejména na příčiny pro zavedení participativního rozpočtování, stanovený harmonogram, pravidla pro podávání námětů a na podobu schválené metodiky Zastupitelstvem MČ Praha 10 v červnu 2015. V rámci metodiky jsou analyzovány postupně všechny čtyři fáze procesu – příprava procesu, realizace procesu, vyhodnocení procesu a implementace. Práce se rovněž věnuje skutečnému průběhu realizace participativního rozpočtování a taktéž neopomíjí zúčastněné aktéry a jejich roli v procesu.

Diplomová práce hledá odpověď na následující výzkumné otázky:

- Jaké důvody vedly k zavedení participativního rozpočtu v MČ Praha 10 v roce 2015?
- Jakým způsobem probíhal proces participativního rozpočtování v MČ Praha 10 v roce 2015/2016?
- Kteří aktéři sehráli klíčovou roli v procesu participativního rozpočtování v MČ Praha 10 v roce 2015/2016?

III. Metodologické aspekty a výzkumná strategie

Analytická část práce zachycuje jedinečnou případovou studii (Kořan, 2008, s. 34) zavedení participativního rozpočtu v MČ Praha 10 v roce 2015/2016. Případová studie je založena na kvalitativním výzkumu (Hendl, 2005, 49–55) který proběhl ve dvou etapách. V první etapě byla provedena analýza dokumentů. Mezi analyzovanými dokumenty byly především usnesení a dokumenty Rady a Zastupitelstva MČ Praha 10, zápisy a stenografické záznamy ze zasedání zastupitelstva, nabídka společnosti Agora CE na zapojení do projektu „Participativního rozpočtování – inovativní nástroj dialogu radnic s občany," vyhodnocení hlasování o participativní části rozpočtu a hodnotící zpráva participativního rozpočtování městské části Praha 10. Dokumenty byly zkoumány z pohledu jednotlivých fází procesu a na jejich základě došlo k rozboru metodiky procesu participativního rozpočtu na Praze 10, včetně pravidel pro podávání návrhů a harmonogramu procesu. Současně byly

zmíněné dokumenty určující při výběru vhodných respondentů pro polostrukturované rozhovory.

Ve druhé etapě výzkumu byla provedena analýza polostrukturovaných rozhovorů, které byly vedeny s vybranými klíčovými aktéry. Za klíčového aktéra je v této diplomové práci považován jednotlivec či organizace (respektive jejich zástupci), který se podílel na formování podoby a realizaci prvního ročníku procesu participativního rozpočtu na Praze 10. Výběr konkrétních respondentů pro tyto rozhovory probíhal na základě zjištění z analýzy dokumentů. Mezi dotazované byli zařazeni zástupci institucí samosprávy (rady, zastupitelstva a pracovní skupiny), koordinátorka projektu participativního rozpočtování a zástupci společností Agora CE (odborný konzultant a poradce) a Demokracie 2. 1 (dodavatel hlasovacího systému a hlasovací aplikace). V polostrukturovaných rozhovorech byli dotazování následující respondenti:

1. Bohumil Zoufalík – člen Rady MČ Praha 10 a současně politický garant procesu participativního rozpočtování na Praze 10, zvolen za Nezávislé pro Prahu 10 – hnutí pro lepší desítku (NPP10-HPLD)
2. Renata Chmelová – zastupitelka MČ Praha 10, hlavní představitelka koalice VLASTA (v průběhu procesu jeden z nejsilnějších opozičních subjektů).
3. Radek Lojda – zastupitel MČ Praha 10 a od 1. 6. 2016 radní MČ Praha 10, člen TOP 09. Po větší část průběhu procesu byla TOP 09 v opozici, ale od 1. 6. 2016 se stala součástí nové koalice na radnici
4. Kateřina Vávrová – koordinátorka participativního rozpočtování, pracovnice Úřadu MČ Praha 10 (referentka oddělení rady a zastupitelstva) a současně předsedkyně pracovní skupiny vytvořené k participativnímu rozpočtu.
5. Martin Pecánek – člen pracovní skupiny k participativnímu rozpočtu, pracovník Úřadu MČ Praha 10 (vedoucí odboru životního prostředí, dopravy a rozvoje).
6. Vojtěch Černý – zástupce společnosti Agora CE, specialista na moderování a facilitaci skupinových jednání, veřejných setkání, konferencí apod.
7. Dominik Jandl – zástupce společnosti Demokracie 2. 1

Polostrukturované rozhovory proběhly s výše uvedenými respondenty v termínu od 10. 6. do 28. 6. 2016. Určení místa pro uskutečnění rozhovorů bylo ponecháno na výběru jednotlivých respondentů tak, aby se v daném místě cítili komfortně (Hendl,

2005, s. 167). Většina setkání se udála v místě působení dotazovaných (Úřad MČ Praha 10, sídlo organizace Demokracie 2.1, sídlo organizace Agora CE, Poslanecký klub TOP 09, restaurace). Základní strukturu dotazníku (rozhovoru) tvořily tři tematické okruhy. Stanovené okruhy korespondovaly s výzkumnými otázkami a byly označeny následovně: 1. důvody pro zavedení participativního rozpočtování, 2. aktéři a jejich role v procesu participativního rozpočtování, 3. průběh procesu participativního rozpočtování (Příloha č. 1). V rámci prvního okruhu, kromě otázky která byla směřována na příčiny pro zavedení participativního rozpočtu v MČ Praha 10, bylo zjišťováno, kdo byl hlavním iniciátorem procesu. Cílem druhého okruhu bylo ověření faktu, kteří aktéři se skutečně podíleli na vytváření a realizaci participativního rozpočtování, potažmo jakým způsobem a také jakou roli v procesu jednotlivý aktéři sehráli. Poslední tematický okruh se věnoval reálnému průběhu procesu, to znamená, jakým způsobem probíhaly přípravy, realizace a vyhodnocení procesu participativního rozpočtování na Praze 10.

Současně bylo třeba při formulaci otázek brát v úvahu skutečnost, že ne všichni respondenti byli zapojeni do celého procesu participativního rozpočtování. Z tohoto důvodu by bylo bezpředmětné klást respondentovi otázky týkající se určité fáze procesu, s níž neměl co dočinění, protože by nebyl schopen na dotazy odpovídat. Otázky byly kladeny tak, aby bylo vždy možné porovnat odpovědi minimálně dvou respondentů navzájem.

IV. Struktura práce

Tato diplomová práce je rozdělena do čtyř kapitol, které se dále člení na podkapitoly. První kapitola se věnuje teoretickým východiskům zkoumaného tématu. Nejprve je pozornost zaměřena na teorii deliberativní demokracie. Konkrétně na její definování, na rozdílné přístupy v rámci této teorie a na deliberativní modely a experimenty. Poté se kapitola soustředí na druhé základní východisko participativního rozpočtu, kterým je participace. Úvodní teoretickou část zakončuje vymezení samotného participativního rozpočtování. Kromě definic a základních kritérií, jsou zde přiblíženy i typy participativních rozpočtů.

Druhá kapitola v pořadí mapuje zahraniční zkušenosti s participativním rozpočtováním na různých kontinentech. Blíže je zájem směřován na situaci v Latinské Americe, Evropě, subsaharské Africe, Blízkém východě a severní Africe a v Asii. Přičemž v části věnované Latinské Americe a Evropě jsou rozebrány dva konkrétní

případy z praxe, které současně představují dva základní typy participativního rozpočtování. V případě Latinské Ameriky se jedná o Porto Alegre (historicky první příklad), kde se lze setkat s tematickým participativním rozpočtováním. V kontextu Evropy je pak rozebrán případ polského města Dabrowa Gornicza, které je ukázkou participativního rozpočtování veřejných projektů.

Třetí kapitola poukazuje na možnosti využití prvků deliberativní demokracie v kontextu ČR na komunální úrovni. Tato část tedy přibližuje reálné fungování procedury deliberace na konkrétních příkladech v různých městech České republiky. Dále je v rámci tohoto celku pozornost upírána na participativní rozpočtování v ČR, a to v první řadě k organizacím a iniciativám, které se u nás tímto tématem zabývají. Daná kapitola je pak zakončena prvními konkrétními případy participativního rozpočtování v ČR, včetně zcela prvního pokusu na Praze 7, který fakticky skončil jednorázovým neúspěchem, tudíž nenaplnil kritéria participativního rozpočtu.

Poslední kapitola zachycuje případovou studii participativního rozpočtování v MČ Praha 10 v roce 2015/2016. Pro uvedení do kontextu začíná tato část základní charakteristikou pozorované městské části. Následně se kapitola postupně věnuje iniciování procesu, důvodům pro jeho zavedení a způsobu, jakým se dospělo k politickému rozhodnutí začít realizovat participativní rozpočet. Poté jsou předložena základní fakta k procesu, jeho harmonogram, pravidla pro podávání námětů a pak analýza metodiky a skutečného průběhu participativního rozpočtování. V závěru této části jsou přiblíženi rozhodující aktéři a jejich role v procesu a není opomenut ani krátký výhled do budoucnosti.

V. Práce se zdroji

Při psaní této diplomové práce bylo využito několik typů zdrojů, jak v tištěné, tak i v elektronické podobě. Oporu v teoretické části tvořila především zahraniční literatura, protože deliberativní demokracie i participativní rozpočet představují v kontextu ČR opomíjená témata. Jeden z mála příspěvků k deliberativní demokracii lze nalézt v knize *Demokracie v postliberální konstalaci*, která řeší otázku, jak je možná demokracie v postliberální konstalaci z pohledu čtyř současných demokratických teorií, mezi něž řadí i deliberativní demokracii. O velmi krátké nastínění deliberativní demokracie se pokusil i Ondřej Císař ve sborníkové publikaci *Demokracie: teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie*. Nicméně žádná česky psaná práce se nevěnuje čistě deliberativní demokracii a nepřináší komplexní

pohled na ni. Z tohoto důvodu práce vychází především z anglicky psaných monografií, sborníků a článků z odborných periodik.

V souvislosti s definováním deliberativní demokracie bylo zásadní dílo *When the People Speak: Deliberative Democracy & Public Consultation* od Jamese S. Fishkina a pak také *Why Deliberative Democracy?* od Amy Gutmann a Dennise Thompsona. Pro zachycení obratů v deliberativní demokraci a současně s tím spojených rozdílných přístupů k této teorii, byly stěžejní monografie od Johna S. Dryzeka (2000; 2010), autora, který se jako jediný z prostudovaných autorů obratům v teorii věnuje v takovém rozsahu.

Definice participace vychází zejména z příspěvků Josefa Bernarda (2007; 2011) a Herberta McCloskyho (1968). Neméně důležitým byl odborný článek, A *Ladder Of Citizen Participation* od Sherry R. Arnstein z roku 1969, který vymezuje rozdílnou míru občanské participace.

Nejdůležitějšími zdroji k participativnímu rozpočtu byly především tři následující kolektivní publikace: *Participatory Budgeting: Public Sector, Governance and Accountability Series, Hope for Democracy: 25 Years of Participatory Budgeting Worldwide* a *Dialog Global: Participatory Budgeting Worldwide – Updated Version.* Uvedené práce vymezují jednak participativní rozpočtování jako takové a zároveň velmi komplexně se věnují využití participativního rozpočtu v různých regionech na světě. Dále pak bylo čerpáno z řady odborných článků.

Část práce zaměřená na prvky deliberace na komunální úrovni v ČR a participativní rozpočet v ČR byla vypracována zejména na základě elektronických zdrojů. Konkrétně se jednalo o webové stránky organizací, které se zabývají participativním rozpočtem, oficiální webové stránky příslušných obcí a v neposlední řadě web *Participativní rozpočet.*

Případová studie participativního rozpočtu na Praze 10, jak již bylo zmíněno, vycházela převážně z analýzy dokumentů a polostrukturovaných rozhovorů.

1. Teoretická východiska

1. 1. Teorie deliberativní demokracie

Deliberativní demokracie není konzistentní teorií, ale spíše myšlenkovým proudem, v jehož rámci se setkáme s autory rozličných teoretických tradic (od liberálů až po radikální demokraty). (Vargovčíková, 2014, s. 91)

V souvislosti s deliberativní demokracií je třeba si uvědomit, že ve většině případů není vnímána jako alternativa k současným demokratickým systémům. Lze ji spíše považovat za vhodné doplnění stávajících zastupitelských demokracií. Vzhledem ke skutečnosti, že se nejedná o ucelenou teorii, neexistuje tudíž ani jednotná definice, na níž by panovala všeobecná shoda. Přece jen ale můžeme říci, že teoretici vycházejí ze společné ústřední myšlenky, a to, že deliberativní demokracie je určitou formou demokracie, v níž jsou rozhodovací procesy postaveny na deliberaci.

1. 1. 1. Počátky deliberativní demokracie a deliberativní obrat

Demokracie je vládou lidu (démos=lid, kratein=vláda/moc). Tak hovoří doslovný překlad. Demokracii lze rozdělit do dvou směrů, a to na přímou demokracii a zastupitelskou (Held 1993). Přímá demokracie je demokracií v původním slova smyslu. Přímá vláda lidu, který má ve svých rukou nejvyšší moc. Tato forma vycházela z podmínek řeckých městských států, které byly malé a občanů, kterým byla svěřena moc, bylo také ještě velmi málo, poněvadž občanskými právy disponovali jen bohatí a vážení muži. Ženy, otroci, nemajetní byli z procesu vyloučeni. Přímá demokracie je v dnešních podmínkách neuskutečnitelná, a to především z důvodu velikosti států. Přesto i v dnešních podmínkách lze evidovat snahy o prvky přímé demokracie, a to například formou referend či lidových iniciativ. (Hloušek a Kopeček, 2007, s. 39–42) Zastupitelská demokracie prosazuje opačný ideál vlády, a to vládu zvolených zástupců. Lidé mají možnost demokraticky zvolit své reprezentanty, kterým tak vkládají důvěru, že budou při správě země jednat v jejich zájmu. Zástupci však mohou zpravidla celé volební období vykonávat svůj mandát dle svých priorit, a možnost jim vyjádřit podporu či nesouhlas je vždy odvislé od následujících demokratických voleb. Výhody zastupitelského modelu tkví v jednoduchosti vyjádření politického názoru, která je v dnešních demokratických státech z hlediska velikosti a rozlohy nezbytná.

V 18. století se poprvé objevuje v díle Jeana Jacquesa Rousseaua (*Společenská smlouva)* koncept participační demokracie, která stojí někde uprostřed obou výše

zmíněných modelů demokracie. Je velmi blízko přímé demokracii, jelikož klade velký důraz na participaci, tedy účast občanů na rozhodování o věcech veřejných. Navazuje na ni, je ale alternativou pro novodobé podmínky vládnutí. J. J. Rousseau vnímal názor všech občanů jako jakousi obecnou vůli, která formuje směřování státu. Každý se jí musí podřídit a respektovat, stát musí taktéž respektovat společenskou smlouvu, tedy onu vůli občanů. Teorii participační demokracie rozpracovala v 20. století např. Carole Pateman, která ji spojuje se širokou a aktivní účastí občanů na politickém rozhodování. (Pateman, 1970, s. 42) Na konci 20. století však dochází k tzv. deliberativnímu obratu. V poválečném období převažovalo agregativní pojetí demokracie, které kladlo velký důraz na existenci soutěživých voleb, jejichž prostřednictvím lze vyjádřit individuální preference občanů a zajistit střídání vládnoucích elit. (Císař, 2007, s. 103) Na přelomu 80. a 90. let však zaznamenala demokratická teorie onen deliberativní obrat. Tento posun se zakládal na tom, že demokracie již nespočívala pouze v rozhodování prostřednictvím agregace preferencí, ale do středu zájmu se dostala komunikace a pečlivé zvažování. Demokracie začala být spojována s posuzováním a formováním preferencí a jejich transformací uvnitř informovaného, vzájemně respektovaného a způsobilého dialogu. (Dryzek, 2010, s. 3) Od počátku 90. let jsme tak svědky sílícího deliberativního chápání demokracie, které se snaží řešit nedostatky agregativního modelu a vymezuje se vůči němu.

Deliberativní demokracie představuje určitý ideál, ke kterému se snaží deliberativní demokraté směřovat prostřednictvím obnovení veřejného dialogu mezi rovnými a svobodnými, na jehož základě vznikají demokratická rozhodnutí (Vargovčíková, 2014, s. 89, 95). Hovoříme o jeho obnovení, protože obdobná diskuze občanů je známa již z antického Řecka, kde na ní byla postavena přímá demokracie (Dahl, 1995, s. 17). Deliberativní demokraté tedy usilují o znovuvytvoření tohoto ideálu, ale v podmínkách pluralitního prostředí. Podstata deliberativní demokracie je založena na otevřené deliberaci, od níž bývá odvozována demokratická legitimita (Vargovčíková, 2014, s. 89).

Pojem deliberativní demokracie byl poprvé použit Josephem Bessettem (1980) v roce 1980. Nicméně tento termín se před rokem 1990 používal jen velmi zřídka.[1] (Dryzek, 2000, s. 2) Kořeny teorie však bývají spojovány především s celosvětově uznávaným filosofem, sociologem a politickým myslitelem německého původu

[1] Termín začal být více používán až v období deliberativního obratu.

Jürgenem Habermasem, který bývá označován za jejího „duchovního otce.“ (Císař, 2007, 104). J. Habermas vychází ze dvou odlišných normativních modelů demokracie – liberálního a republikánského, které navzájem porovnává, upozorňuje na jejich odlišnosti, přednosti i nevýhody. Některé aspekty z uvedených přístupů přebírá a různě je kombinuje a propojuje v konceptu ideální procedury pro deliberaci a rozhodování. (Habermas, 1999, s. 296).

1. 1. 2. Koncept deliberativní demokracie

Jeden ze současných a velmi uznávaných deliberativních demokratů, James S. Fishkin, vlivně rozpracoval koncept deliberativní demokracie. Patří mezi autory, kteří se snaží uvést deliberativní demokracii do praxe. Deliberace podle něj představuje proces, v němž jednotlivci upřímně zvažují soupeřící argumenty ve společné diskuzi (Fishkin, 2009, s. 33). Přičemž tato diskuze by měla být:

1. *Informovaná* (argumenty by měly být podpořeny vhodnými a opodstatněnými tvrzeními, která jsou fakticky správná)

2. Vyvážená (v diskuzi bychom se měli setkat s protikladnými argumenty)

3. *Svědomitá* (účastníci diskuze by měli být ochotni hovořit a poslouchat se zdvořilostí a respektem)

4. *Substantivní* (argumenty by měly být dobře uváženy na základě jejich podstaty, nikoli podle toho jak a kým byly vytvořeny)

5. *Komplexní* (všem názorům drženým v rukou významné části populace by měla být věnována pozornost) (Fishkin a Luskin, 2005, s. 285)

Definování deliberace jako procesu diskuze, který splňuje výše uvedená procedurální kritéria, by bylo poněkud zjednodušené. Ve svém jádru představuje deliberace také proces zamýšlení a hloubání. (Fishkin a Luskin, 2005, s. 297) Takto vnímanou deliberaci lze považovat za kolektivní a „vnější“ záležitost. Někteří teoretici však uvažují nad tím, že by mohlo být deliberace dosaženo „vnitřně“ na základě izolovaného zamýšlení jednotlivců (Goodin, 2003). Deliberace je odlišena od ostatních druhů komunikace tak, že její účastníci jsou ochotní změnit své úsudky, preference a názory na základě interakce spočívající spíše v přemlouvání než v donucení, manipulaci či úmyslném klamání. (Dryzek, 2000, s. 1)

Pro porovnání Amy Gutmann a Dennis Thompson vymezují deliberativní demokracii na základě čtyř charakteristik. Prvním a nejpodstatnějším rysem je podle nich požadavek na odůvodnění. Deliberativní demokracie vyžaduje, aby občané a jejich

reprezentanti odůvodňovali své názory a argumenty. Důvody by měly být akceptovány svobodnými a rovnými osobami, které hledají férové podmínky spolupráce. Druhý znak spočívá v přístupnosti procesu deliberace pro všechny, kterých se to týká. Třetím určujícím bodem je závaznost rozhodnutí, které by mělo platit po určitou dobu. Jako poslední atribut uvádí dynamičnost procesu. Rozhodnutí, která se dnes jeví jako ospravedlnitelná, na nás tak nemusí působit v budoucnosti, protože může dojít ke změně situace a podmínek. Z tohoto důvodu by přijatá rozhodnutí měla být otevřená dalšímu dialogu a změnám z nich vyplývajících. (Gutmann a Thompson, 2004, s. 3–7) Propojením výše uvedených znaků definovali deliberativní demokracii jako: „*formu vlády, ve které svobodní a rovní občané (a jejich reprezentanti) ospravedlňují rozhodnutí v procesu, v němž si navzájem předkládají argumenty, které jsou vzájemně akceptovatelné a všeobecně přístupné s cílem dosáhnout závěru, který je závazný v dané chvíli pro všechny občany, ale může být znova otevřen k diskuzi*.“ (Gutmann a Thompson, 2004, s. 7)

Ačkoli se setkáváme u jednotlivých autorů s rozličným pojetím, jádrem všech teorií deliberativní demokracie je požadavek na odůvodnění. Odlišnosti již ale spatřujeme v tom, co lze považovat za adekvátní a rozsahově dostačující důvod, jak rozsáhlá by měla být odůvodňující fóra a kdo by se jich měl účastnit, jestli procedurální normy jsou dostatečné a zda je nutné dosáhnout konsensu jako cíle.[2] (Thompson, 2008, s. 498) Pro deliberativní demokracii je zásadní souhlas občanů se samotnými pravidly deliberace a také jejich souhlas s tím, že přednesené postoje k určité záležitosti jsou přijatelné (i když my s nimi nutně nemusíme souhlasit), protože vycházejí z odůvodněných a přijatelných skutečností. Tento souhlas se utváří v průběhu deliberace k určité záležitosti. (Vargovčíková, 2014, s. 96) Jinými slovy nejde až tak o souhlas jako takový, ale spíše o akceptování důvodů, které jiní přednesli.

Podle Jamese Bohmana (1996), deliberace může být úspěšná, když si její účastníci při společné činnosti uvědomí, že se podíleli na výsledku a ovlivnili jeho podobu, a to i v případě, že s výsledkem nesouhlasí. Aby deliberace byla úspěšná, k ovlivňování druhých by mělo docházet pouze ze strany přispěvatelů do právě probíhající diskuze. Jiný typ vlivu by měl být v deliberaci eliminován, např. předsudky vůči ostatním účastníkům. Každý aktér dialogu (jednotlivec či skupina) spolupracuje

[2] Především teoretici vycházející z J. Habermase považují konsenzus za cíl deliberace (Císař, 2007, S. 104). Existují ale autoři, kteří upřednostňují spíše zahrnutí co nejvíce různých pozic před dosažením konsenzu (Gutmann a Thompson, 2004, s.26–29).

při deliberaci, protože očekává, že jeho opodstatněné názory budou zohledněny v rozhodnutí. Důležité kritérium úspěšné deliberace spočívá v její otevřenosti ve smyslu zachování volného přístupu pro všechny občany, musí být dodržen veřejný charakter deliberace. (Bohman, 1996, s. 33, 34)

1. 1. 3. Obraty v rámci deliberativní demokracie

Rostoucí zájem o deliberativní demokracii lze doložit nepřeberným množstvím knih (Habermas 1999; Gutmann a Thompson, 2004; Ackerman a Fishkin, 2004; Fishkin 2009; Dryzek 2000, 2009; Vargovčíková, 2014), odborných článků (Manin 1987; Goodin 2000, 2012; Fung a Wright, 2001; Chambers, 2003; Fishkin a Luskin, 2005; Thompson, 2008;) experimentů a inovativních nástrojů. Expandování deliberativní demokracie se však neprojevilo pouze na úrovni politické teorie, ale lze pozorovat její rozšíření i v jiných oblastech. S deliberativní demokracií se tak můžeme setkat jako s ústředním tématem v nejrůznějších disciplínách (např.: komunikace, filosofie, ústavní právo, mezinárodní vztahy, politická analýza, ekologická ekonomie, řešení konfliktů). Tato teorie se rovněž stala předmětem empirických výzkumů napříč obory, na jejichž základě testují tvrzení ohledně možnosti uplatnění a účinnosti deliberace. (Dryzek, 2010, s. 3,4) Tato rozmanitost vznikla v důsledku několika obratů v rámci normativní teorie deliberativní demokracie, které se udály po roce 2000 (Chambers 2003; Dryzek 2010). John S. Dryzek poukázal na následující čtyři: institucionální, systémový, praktický a empirický obrat.

Prvně jmenovaný obrat souvisí s přenesením pozornosti deliberativních demokratů od snahy postihnout deliberativní demokracii v její celistvosti směrem k představám o podobě konkrétních deliberativních fór. (Dryzek, 2010, s. 6) Názory ohledně formy deliberativních fór se samozřejmě liší. Souvisí to s otázkou, jak početná skupina osob je schopna účastnit se deliberace? Je zřejmé, že pokud počet občanů bude příliš vysoký, pak se skutečná deliberace jeví jako nedosažitelný proces. Někteří teoretici vkládají naděje do obvyklých vládních institucí, jiní ji vidí v občanské společnosti nebo v internetové či jinak masově zprostředkované deliberaci apod. Poměrně velký počet zastánců si získaly tzv. *mini-publics* („miniveřejnosti“), což jsou skupiny občanů vyznačující se malým počtem členů, kteří by však měli být schopni dosáhnout skutečné deliberace. Do „mini-publics“ lze zahrnout například deliberative polls (deliberativní průzkumy veřejného mínění), consensus conferences (konsenzuální konference), citizens’ juries (občanské poroty), citizens’ assemblies (občanská

shromáždění). Nutno podotknout, že malým počtem účastníků končí podobnost uvedených případů. Co se týká jejich designu, tak se vzájemně dosti liší. (Dryzek a Goodin, 2008, s. 11)

Systémový obrat je protipólem toho předchozího, a to v tom smyslu, že zájem je soustředěn na celý systém a jednotlivá fóra jsou vnímána jen jako pouhé části daného systému. S tímto přístupem se lze například setkat u J. Habermase (1999) a J. S. Dryzeka (2000), kteří zdůrazňují důležitost širší veřejnosti při utváření deliberativní demokracie společně s formálněji ustanovenými politickými strukturami. Deliberativní systém může zachycovat jak každodenní konverzace mezi přáteli a kolegy, tak i oficiální diskuze v zákonodárném sboru. (Dryzek, 2010, s. 7)

Práce napsané v souladu s praktickým obratem kladou důraz na posílení nebo zavedení deliberativní demokracie v reálném politickém světě, což může znamenat např. posílení deliberace v parlamentu nebo zavedení konkrétních deliberativních fór či procesů jako jsou třeba již zmíněné různé formy „mini-publics“ nebo i participativní rozpočtování. V rámci tohoto přístupu lze rozlišit dva typy deliberativních demokratů. Jedni mohou obhajovat jeden konkrétní model jako uskutečnění ideálů deliberativní demokracie (např. Fishkin). Druzí se věnují obtížnějšímu úkolu – podobě celého systému. (Dryzek, 2010, s. 8) Různé formy deliberativní demokracie uváděné do praxe bývají obvykle označované jako deliberativní experimenty.[3]

Empirický obrat vedl k tomu, že empirické práce začaly testovat tvrzení teorie deliberativní demokracie (Dryzek, 2010, s. 8). Empirickým studiím se více věnuje např. Dennis F. Thompson, který kriticky tvrdí, že ačkoli po roce 2000 významně začal růst počet empirických studií týkajících se deliberativní demokracie, jen málo z nich vzniklo v souladu s otázkami důležitými pro normativní teorii. (Thompson, 2008, s. 497) Empirické šetření podle něj může mnohem efektivněji ovlivnit (a současně být ovlivněno) normativní teorii, pokud teoretici a empirici přikročí k jasnější koncepci prvků deliberace. Pak se budou moci mnohem produktivněji zabývat dvěma všeobecnými problémy, které byly poněkud opomíjeny – spory mezi jednotlivými prvky deliberace a vztahy částí deliberativní demokracie k jejímu celku. (Thompson, 2008, s. 498)

Výše představené změny v postoji k deliberativní demokracii vypovídají do určité míry o její různorodosti v teorii i praxi. Obrovskou rozmanitost ve výkladu

[3] Blíže jim bude věnována pozornost v samostatné podkapitole.

a chápání deliberativní demokracie a její praxe dokládá také jedna až poněkud paradoxní situace, kdy na jedné straně prezident Spojených států amerických (USA), Barack Obama, ve své knize (*The Audacity of Hope*) vyjádřil přízeň a víru v deliberativní demokracii a na straně druhé lze současně pozorovat, jak komunistická Čína se zdá být otevřená vůči deliberativním experimentům. (Dryzek, 2010, s. v)

1. 1. 4. Další aspekty deliberativní demokracie

Dle zastánců deliberativní demokracie by podpora a rozvoj deliberativních prvků v moderních demokraciích mohla přinést několik pozitiv pro společnost. Mezi největší přednost patří například lepší a legitimnější politická rozhodnutí vycházející z řady odlišných pohledů a názorů lidí, jichž se daná věc dotýká. Navíc tato rozhodnutí respektují morální zásady zúčastněných. Na základě veřejné diskuze se formuje jednotnější společnost, pocit sounáležitosti a solidárnosti. (Císař, 2007, s. 103, 104; Thompson, 2008, s. 498) Pro některé autory má deliberace hodnotu sama o sobě, protože kultivuje a sbližuje občany. Na jejím základě se občané učí žít v pluralitní společnosti, což znamená, že se jednak snaží vnímat rozdílné pozice ostatních a jednak se učí odůvodnit a obhájit vlastní postoj tak, aby se mohl stát v očích ostatních přijatelný. (Vargovčíková, 2014, s. 97)

Demokratická legitimita bývá často spatřována ve schopnosti nebo příležitosti účastnit se efektivní deliberace. Tuto příležitost by měli mít všichni, jichž se dotýká věc, která je předmětem deliberace. Je důležité si uvědomit, že se jedná o možnost a nikoli povinnost. Člověk se tedy může rozhodnout pro neúčast na deliberaci. (Dryzek, 2000, s. 1) Podle J. Vargovčíkové někteří autoři se zase snaží postavit legitimitu na odůvodněných postojích, které mohou ostatní uznat jako rozumné za podmínky politické rovnosti (Vargovčíková, 2014, s. 93).

K výše nastíněné teorii je třeba ještě dodat, že o deliberativní demokracii není ve většině případů uvažováno jako o náhradě současných zastupitelských demokracií, ale spíše je vnímána jako možnost, jak zlepšit a rozšířit reprezentativní demokracii (Chambers, 2003, S. 308). Někteří autoři upozorňují i na to, že ne všechny záležitosti a otázky s tím spojené si vždy žádají pro rozhodnutí deliberaci (Gutmann a Thompson, 2004, s. 3).

1. 1. 5. Deliberativní modely a experimenty

Pojem deliberativní experimenty bývá spojován s realizováním deliberativních modelů v praxi. Jejich podoba je značně rozmanitá, což je dáno do určité míry i tím,

že jsou testovány v odlišně nastavených systémech, kde mají řešit rozdílné problémy a dosahovat různých cílů.[4] Odlišují se tedy nejen jednotlivé deliberativní modely, ale i jeden konkrétní model se může různit případ od případu. Nicméně jejich společným a zásadním prvkem zůstává deliberace. Aby deliberativní nástroje mohly správně fungovat v kontextu masové demokracie, jsou jejich navrhovatelé většinou nuceni v určitém směru „slevit z ideálů" a vydat se jednou z následujících cest. První možností je omezení případů pro konání deliberace pouze na stěžejní záležitosti. Další varianta spočívá ve snížení počtu účastníků deliberace a to tak, že vzniknou menší skupiny reprezentující rovným způsobem odlišné skupiny obyvatel. Poslední cesta směřuje k soustředění deliberace na místní úroveň. (Vargovčíková, 2014, s. 124, 125)

Mnohé modely deliberativních fór, ve snaze zajistit podmínky pro skutečnou deliberaci, jsou postaveny na základě již dříve zmiňovaných mini-publics. Vzhledem ke skutečnosti, že takových forem mini-veřejností existuje řada, budou zde představeny jen některé.[5] Jedná se o skupiny vyznačující se menším počtem účastníků (obvykle desítky až stovky náhodně vybraných) z řad občanů či občanských sdružení. Mezi takto postavené modely patří např. *občanské poroty*, které vznikly ve Spojených státech amerických v roce 1974. (Dryzek a Goodin, 2008, s. 16) Ačkoli výběr členů poroty bývá náhodný, dbá se na celkovou demografickou vyváženost. Skupina čítá okolo 15–24 účastníků. Po dobu tří až pěti dnů pečlivě zkoumají a zvažují záležitost, kvůli které se sešli. Vyslechnou si výpovědi různých expertů a jsou schopni se aktivně účastnit společné deliberace k předem danému tématu. V závěru setkání občanská porota předloží doporučení pro rozhodnutí a veřejnost. Model občanských porot dává občanům příležitost dozvědět se více o konkrétní problematice, zapojit se do deliberace s různorodou skupinou, kde si jsou všichni rovni, a vytvořit dobře informované řešení. (Citizens Juries Jefferson Center)

Dalším modelem, který odpovídá konceptu mini-publics, je *konsenzuální konference*, jejíž počátky nacházíme v roce 1987 v Dánsku, kde konferenci uspořádal Dánský technologický výbor.[6] (Dryzek a Goodin, 2008, s. 16) Skupina 15 občanů (laiků) organizuje dvě víkendová přípravná setkání, aby určili program následujícího čtyřdenního veřejného fóra, na němž přednášejí experti a současně mohou být na ně

[4] Jakákoli komparace deliberace v praxi je proto velmi komplikovaná.
[5] Blíže dalším formám mini-publics se věnuje Goodin (2008).
[6] Dalším příkladem konsenzuální konference může být případ z Rakouska, kde se v roce 2003 konference věnovala tématu genetiky (Seifert, 2006).

směrovány dotazy. Poté se jde skupina laiků poradit, aby napsali zprávu a mohli ji prezentovat poslední den na tiskové konferenci, která přitahuje pozornost politiků a médií. Po veřejném fóru pak ještě probíhá soubor lokálních debat. (Dryzek a Goodin, 2008, s. 16)

S větším počtem účastníků počítají *občanská shromáždění*. Jejich cílem obvykle bývá projednání nějaké stěžejní otázky týkající se veřejné politiky. Konkrétním příkladem může být případ z Britské Kolumbie, kde bylo svoláno 160 náhodně vybraných občanů, aby vyhodnotili a navrhli změnu volebního systému do provincie. (Warren a Pearse, 2008)

Velmi zajímavým nástrojem jsou i *deliberativní průzkumy veřejného mínění*. Autorem tohoto konceptu je J. S. Fishkin, který se těmto výzkumům věnuje společně s jeho Centrem pro deliberativní demokracii na Standfordské Univerzitě.[7] Jedná se o pokus využít průzkum veřejného mínění novým a konstruktivním způsobem. Na začátku je vybrán náhodně reprezentativní vzorek přibližně 250 až 500 občanů. Ti podstoupí výzkum veřejného mínění. Pak jsou pozvání na jedno místo po dobu jednoho víkendu, aby diskutovali o určitých záležitostech. Účastníci dostanou pečlivě zpracované a vyvážené informační materiály a v menších skupinách (okolo 15 osob) na základě společné diskuze formulují otázky pod dohledem školeného moderátora. Tyto otázky pak kladou v diskuzi na hromadném setkání s experty a politickými lídry protichůdných názorů, které bývají často přenášeny televizí (přímým přenosem či ze záznamu) nebo jinými druhy médií. Nakonec vzorek účastníků znovu odpovídá na stejné otázky z počátečního výzkumu veřejného mínění. Výsledné změny mínění představují závěry, kterých by dosáhla veřejnost, kdyby měla příležitost být více informována a zapojena do určitého problému. (Dryzek a Goodin, 2008, s. 17; What is Deliberative Polling? Center for Deliberative Democracy) Tento model byl vyzkoušen v praxi ve více než sedmdesáti případech v 24 zemích na světě. Konkrétním příkladem může být deliberativní výzkum veřejného mínění v Jižní Koreji v roce 2011, jehož předmětem byla problematika korejského sjednocení (podmínky, načasování, případné důsledky). Deliberativní výzkum veřejného mínění se uskutečnil třeba i v Polsku, kde byl zaměřen na otázku osudu jednoho z fotbalových stadionů po skončení fotbalového mistrovství Evropy 2012. (What is Deliberative Polling? Center for Deliberative Democracy)

[7] Deliberativním výzkumům veřejného mínění se začal věnovat již v roce 1988 na Univerzitě Texas. V roce 2003 však změnil působiště a přesunul se na Standford. (What is Deliberative Polling?)

Předchozí model není jediným návrhem J. S. Fishkina. Společně s Brucem Ackermanem se rozhodli rozšířit deliberativní průzkum veřejného mínění na národní úroveň, přičemž by se měl konat dva týdny před hlavními celostátními volbami. Součástí tohoto tzv. Deliberation Day (den deliberace) by měly být souběžně probíhající události (akce) napříč zemí, na které by skutečně všichni občané byli pozváni k účasti na diskuzi nad hlavními tématy, která se objevují v předvolební kampani. (Ackerman a Fishkin, 2004, s. 3)

Obecně mini-deliberativním modelům je přisuzováno několik pozitiv. Lze očekávat, že povedou k rozumným a nestranným rozhodnutím, zahrnou více rozličných pozic a přiblíží rozhodování k občanům. Současně je značně obtížné vyhnout se všem problematickým aspektům, které mohou nastat. Jako vhodný příklad v tomto ohledu se nabízí výše popsaný případ občanského shromáždění v Britské Kolumbii. Skupina náhodně vybraných občanů předložila téměř po roční deliberaci reformu stávajícího volebního systému, který podléhal výrazné kritice. Nicméně o přijetí této důležité změny mělo být následně rozhodnuto v referendu. V něm však majoritní společnost vyjádřila nesouhlas s navrhovanou změnou. Tím vyvstává otázka, zda má větší legitimitu většinový názor nebo mini-veřejnost? Odpověď nebude jednoznačná. Ačkoli deliberace opravdu transformuje preference participujících (a zdá se v pozitivním smyslu slova), legitimita jejich závěrů zůstává poměrně nízká. (Vargovčíková, 2014, s. 126)

Lokální deliberace může představovat možné řešení pro problémy místního charakteru. Pokud se nějaká obec či městská část rozhodne jít touto cestou, může i zde narazit na jistá úskalí. Hranice toho, kdy se jedná ještě o lokální záležitost a kdy už nacházíme přesah na vyšší politickou úroveň, může být poměrně dosti tenká. V takové situaci pak nastává problém, protože veřejná deliberace komunálního charakteru není nikterak propojena s rozhodováním ve vyšších patrech politiky. Druhé úskalí souvisí s tím, že pro správné fungování deliberativních fór je obvykle třeba jistá míra institucionalizace a vymezení finančních zdrojů, což ale vede k určité závislosti na zřizovateli deliberace. Tato závislost se může projevit negativním způsobem v tom, že zakladatel deliberace má příležitost určit její podobu tak, aby byla vyhovující z jeho pohledu a nezasahovala příliš do rozhodovacího procesu. (Vargovčíková, 2014, s. 127)

Uvedení deliberativních modelů do praxe však lze spojovat i s reformami stávajících politických institucí. Archon Fung a Erik O. Wright představili pět konkrétních experimentů, v jejichž rámci došlo k úpravám a inovaci demokratických

institucí. Jedním ze zmíněných experimentů je participativní rozpočet v brazilském městě Porto Alegre.[8] Přestože se jimi uvedené reformy významně lišily podobou, rozsahem a oblastí v níž byly aplikovány, všechny usilovaly o rozšíření možností, v nichž by běžní občané mohli participovat v politikách, které přímo ovlivňují jejich životy. Na základě typických rysů těchto pěti experimentů vytvořili model s názvem *Empowered deliberative democracy* (EDD) a definovali jeho tři základní principy. Jedná se o zaměření na konkrétní zájem či problém, zapojení obyčejných občanů, kterých se daný problém dotýká a jim blízkých úředníků a rozvoj deliberativních řešení těchto problémů. Dále A. Fung a E. O. Wright vymezili tři institucionální charakteristiky. První spočívá v přenesení části pravomocí (rozhodování a implementace) na lokální akční jednotky (jako jsou např. sousedské rady, zaměstnanci na jednotlivých pracovištích či vymezená část obyvatel). Jako druhý rys uvádějí, že lokální akční jednotky nejsou samostatné, ale naopak jsou propojené s ostatními jednotkami a také s vyššími státními úrovněmi. Jako poslední institucionální charakteristiku stanovili přetváření existujících institucí do deliberativních skupin. Nakonec ještě stanovili jednu umožňující podmínku, a to rovnováhu mezi zúčastněnými aktéry. (Fung a Wright, 2001)

Mezi deliberativní experimenty patří bez pochyb i participativní rozpočtování. Blížeji mu však bude věnována pozornost v samostatné části.

1. 2. Participace

Participace tvoří základní prvek participativní demokracie, která reaguje na podobné problémy současných demokratických systémů jako demokracie deliberativní. Její ústřední myšlenka spočívá v tom, že občané mají mít více přímého vlivu na rozhodování za jakoukoli cenu (Vargovčíková, 2014, s. 95).

1. 2. 1. Participace: definice, typy, klady a zápory, míra zapojení občanů[9]

Herbert McClosky (1968, s. 252) je autorem často citované definice politické participace. Považuje za ni: „*takovou dobrovolnou činnost, kterou se členové*

[8] Blíže k deliberativním experimentům v: FUNG, Archon a Erik O. WRICHT, 2001. Deeping Democracy: Innovations in Empowered Participatory Governance. *Politics & Society* [online]. 29 (1), s. 5–41.

[9] Část věnovaná míře zapojení občanů vychází především z tezí S. R. Arnsteinové (1969), která je autorkou participačního žebříku.

společnosti podílí na výběru představitelů a, přímo či nepřímo, na formování veřejné politiky.“

Existují dva základní typy participace. Josef Bernard (2007, s. 28) rozlišuje mezi explicitní politickou participací a širší občanskou participací. Prvně jmenovaný typ souvisí s přímou účastí občanů na procesech vládnutí na různých politických úrovních (lokální, regionální, státní). Základní variantou politické participace v zemi s demokratickým státním zřízením je jednoznačně aktivní a pasivní volební právo, které ale není zdaleka jedinou možností. Druhý typ pak představuje zapojení občanů do nejrůznějších aktivit v oblasti veřejného života (např. aktivita ve volnočasových občanských sdruženích, dobrovolnická činnost), které však nemusí bezpodmínečně přímo souviset s vládnutím. Nicméně každá záležitost může mít i svou politickou polohu a tak nepřímo působit na politiku. (Bernard, 2007, s. 28) Jasnou hranici mezi politickou a občanskou participací fakticky není možné přesně určit. V souladu s touto definicí můžeme o participativním rozpočtu hovořit spíše jako o formě politické participace, protože otázka rozpočtu se zajisté bezprostředně týká procesu vládnutí.

Zapojování občanů do procesu vládnutí má svoje klady i zápory. Mezi největší pozitivum patří přijímání legitimnějších rozhodnutí. Studenti, rodiče dětí, senioři a další mohou představovat skutečné znalce svého okolí. Jejich pohledy na určitou problematiku mohou být pro rozhodovací procesy důležitým zdrojem informací. Ve prospěch zapojování veřejnosti hovoří i to, že pokud budou občané lépe informováni o konkrétních rozhodnutích a budou vědět, že jejich názory byly uváženy, pak konečné rozhodnutí lépe přijmou za své. Proces participace také vede k utváření pospolitosti a pocitu sounáležitosti (lidé spolu komunikují, sdílejí problémy i radosti, apod.). (Berman et al., 2002, s. 13)

Naopak značné úskalí lze vidět podle J. Bernarda (2011, s. 39) v tom, že: „*zapojením nevolených aktérů do rozhodování se může snižovat transparentnost pravomocí, objevuje se problém odpovědnosti za konkrétní rozhodnutí*.“ Jako další negativum bývá zmiňována obvykle poměrně vysoká náročnost participativních procesů, které kladou velké časové, finanční i personální nároky (Mička, 2015, s. 13).

Co se týká míry vlivu občanů na rozhodování, může být značně rozličná. Nejen každá participativní procedura přináší jinou míru účasti občanů, ale i v rámci jednoho konkrétního procesu, participativní rozpočtování nevyjímaje, se může míra zapojení občanů v jednotlivých fázích měnit. Mírou vlivu občanů na rozhodování se zabývala Sherry R. Arnsteinová (1969), která vytvořila participační žebřík.

Jeho jednotlivé příčky představují různou úroveň zapojení občanů. Čím výše podle S. R. Arnsteinové postupujeme, tím více roste vliv veřejnosti na vládnutí, což lze také chápat jako vyrovnávání moci mezi občany a veřejnou správou. (Arnstein, 1969) Obdobným způsobem chápou participaci i Daniel Čermák, Jana Vobecká a kolektiv autorů (2011).

Participační žebřík S. R. Arnsteinové je znázorněn na schématu 1. Při pohledu na něj je vhodné si uvědomit, že byl vytvořen v kontextu USA a navíc již v roce 1969. Na jeho dvou nejnižších příčkách žebříku jsou *manipulation* (manipulace) a *therapy* (terapie).[10] V obou případech se fakticky jedná o neparticipativní akty, které někdo uměle vytvořil, aby tak nahradil skutečnou participaci. Při manipulaci dochází k ovlivňování veřejnosti takovým způsobem, aby nabyla dojmu, že je součástí participativního procesu. U terapie se jedná spíše o snahu přimět lidi ke změně sebe sama, než je zapojit v určité míře do procesu vládnutí. (Arnstein, 1969, s. 217–219)

Při třetím stupni, *informing* (informování), dochází k předávání informací ze strany úřadu směrem k občanům, kteří sdělení však pouze pasivně přijímají. U *consultation* (konzultace) je přizván názor občanů k rozhodovacím nebo plánovacím procesům, např. prostřednictvím sousedských setkání nebo průzkumů postojů veřejnosti. Občané ale nemají jistotu, že jejich názory či nápady bude brát někdo v potaz. Od páté příčky, *placation*,[11] začínají občané mít podle slov S. R. Arnsteinové jistý vliv. Jako problematické se ale ukazuje, že nejsou stanovena pravidla participace, čímž mají úředníci a soukromý sektor navrch oproti občanům. Příkladem této úrovně participace jsou poradní či plánovací komise, v nichž mají zúčastnění aktéři možnost přispívat svými radami a podílet se na formování plánů, ale rovněž nemají záruku, že jejich výstupy budou zohledněny. (Arnstein, 1969, s. 219–221)

[10] Terapii uvádí S. R. Arnsteinová na extrémním příkladu otce, který přivezl syna do nemocnice a tam mu doktor řekl, ať ho vezme domů a dává mu cukrovou vodu. Ještě tentýž den dítě zemřelo na dehydrataci a zápal plic. Otec si poté šel stěžovat do příslušné neziskové organizace (Community Action Agency), která má na starost komunitní akční programy. Zde mu bylo přislíbeno, že kontaktují nemocnici, zaručí se, že se podobná věc už nikdy nestane a také otec obdržel pozvání na terapii týkající se péče o dítě. (Arnstein, 1969, s. 217–219)

[11] Pro tento termín nemáme v češtině jednoznačný ekvivalent, proto raději bude ponecháno pouze originální označení. Přesto se v česky psaných textech objevují snahy o nalezení vhodného výrazu jako je např. veřejné mínění (Bernard, 2011) nebo zapojení (Metodika pro místní Agendy 21 v ČR, 2003).

Schéma 1: Participační žebřík podle S. R. Arnsteinové

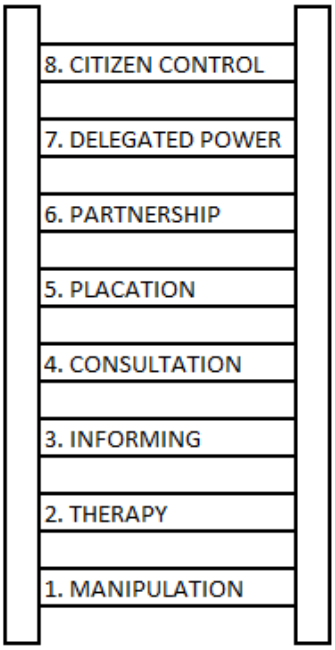

Zdroj: autorka na základě Arnstein (1969, s. 217).

Poslední tři příčky již znázorňují rostoucí vliv občanů na rozhodování. *Partnership* (partnerství) je podle S. R. Arnsteinové moc sdílená občany a zainteresovanými stranami. Plánování a rozhodování se realizuje prostřednictvím „orgánů společné politiky“, plánovacích komisí a dalšími mechanismy, které mohou takové partnerství posílit. Partnerství nejlépe fungují s organizovanou mocenskou základnou v regionu či komunitě, kde se mohou konat setkání. Na sedmé šprušli se nachází *delegated power* (delegování moci), což znamená, že veřejnost má dominantní rozhodovací moc v nějakém specifickém plánování či programu. Jedním z možných modelů delegování moci je, že dojde zcela k přenesení rozhodující moci na občany, kteří dostanou například za úkol připravit nějaký plán. Druhá varianta spočívá ve vytvoření dvou oddělených paralelně fungujících skupin, přičemž jedna se skládá z občanů a druhá z představitelů veřejné správy. Pokud při vzájemných jednání nedojde ke kompromisu, smí skupina občanů uplatnit právo veta. Na nejvyšším stupni participace se nalézá *citizen control* (občanská kontrola/občanské ovládnutí), která se vyznačuje tím, že sdílení moci je vyrovnané. Zjednodušeně řečeno nikdo nemá absolutní moc. S. R. Arnsteinová zmiňuje jako ukázku občanské kontroly sousedské korporace bez zprostředkovatelů a s vlastním zdrojem financí. Taková míra zapojení již skutečně vyžaduje od občanů velké úsilí a hodně času. (Arnstein, 1969, s. 221–223)

Na S. R. Arnsteinovou navázala řada autorů a participační žebřík se hojně využívá dodnes. Většinou se ale setkáváme s jeho nejrůznějšími modifikacemi (Connor, 1988; Hart, 1992; Mička 2016). Pro příklad nemusíme chodit daleko, česká nezisková organizace Agora CE používá upravenou verzi žebříku jako základ svých participativních projektů. Ze schématu 2 je patrné, že počet úrovní míry vlivu občanů na veřejné záležitosti snížili na pět a upravili jednotlivé příčky. Jako nejnižší stupeň participace stanovili *informování*, které je základním a nutným východiskem pro dosažení vyšších příček participace. Informování lze charakterizovat jako jednosměrné proudění informací od institucí veřejné správy směrem k veřejnosti. O jednu příčku výše nacházíme *připomínkování*, které je založeno na opačném komunikačním toku než předchozí stupeň. Občané mají možnost vyjádřit své názory, potřeby apod., a tak předat rozhodovacím orgánům zpětnou vazbu na jejich činnost. Třetí příčku zaujímá *konzultace*, při níž již dochází k obousměrné komunikaci (vede se dialog, zúčastněné strany předkládají argumenty, atd.). Ačkoli konzultace není nikterak závazná pro konečné rozhodnutí, může pod vlivem přímého kontaktu účastníků působit na veřejné činitele. Dalším krokem je *partnerství*, které představuje vyrovnanou formu spolupráce mezi zapojenými aktéry. Ti se mohou bezprostředně podílet na formování návrhu řešení, jenž bude následně předložen k rozhodnutí. Vrcholná úroveň participace nastává v případě, že je *rozhodování* přeneseno přímo na veřejnost. (Mička, 2016, s. 7, 8) K tomuto nejvyššímu stupni zapojení občanů dochází např. v místním referendu nebo i při participativním rozpočtování.

Schéma 2: Participační žebřík podle organizace Agora CE

Zdroj: autorka na základě Mička (2016, s. 7).

Je třeba říci, že neexistuje jednoznačná odpověď na to, kolik participace by bylo optimální pro fungování současných demokratických systémů. Na druhou stranu na participaci občanů na problémech týkajících se jejich obce či městské části se začíná nahlížet jako na určitou normu, a to nejen z pohledu veřejnosti, ale i orgánů veřejné správy. Často se setkáváme s apelem na místní obyvatele, aby svou participaci neomezovali pouze na účast ve volbách, ale zajímali se o dění ve své obci a měli snahu participovat na lokálních záležitostech. (Vajdová, 2011, s. 47) Právě podpora ze strany politických reprezentantů se jeví často jako rozhodující faktor pro úspěch participativních procesů (Mička, 2016, s. 16). Z tohoto důvodu je důležité získat oporu napříč politickým spektrem, aby se ze zapojení občanů nestala jednorázová aktivita, která by tak byla pouhou výjimkou.

1. 2. 2. Modely občanské participace

S rostoucí popularitou participativního rozpočtování se zvyšuje počet pokusů o jeho zavedení do praxe. Každý takový experiment je uzpůsobován specifickým místním podmínkám. Navíc každá země, obec či městská část má jinou participační kulturu. V důsledku toho existuje extrémní rozmanitost napříč všemi kontinenty. Y. Sintomer s kolektivem autorů (2013) se pokusili zpřehlednit situaci a vytvořili typologii šesti ideálních modelů občanské participace. Na jejich základě jsou schopni určit, jak konkrétní případy participativního rozpočtování kolísají mezi jednotlivými modely, což je znázorněno na schématu 3. Každý participativní rozpočet tedy představuje jedinečný případ. Uvedená typologie vychází z šesti kritérií: socio-politický kontext, normativní orientace, participační pravidla a procedury, dynamika kolektivní akce, vztah mezi konvenční politikou a participačními procesy a silné a slabé stránky a výzvy každého modelu. (Sintomer et al., 2012, s. 18)

Schéma 3: Typologie modelů občanské participace s příkladem participativních rozpočtů ve světě

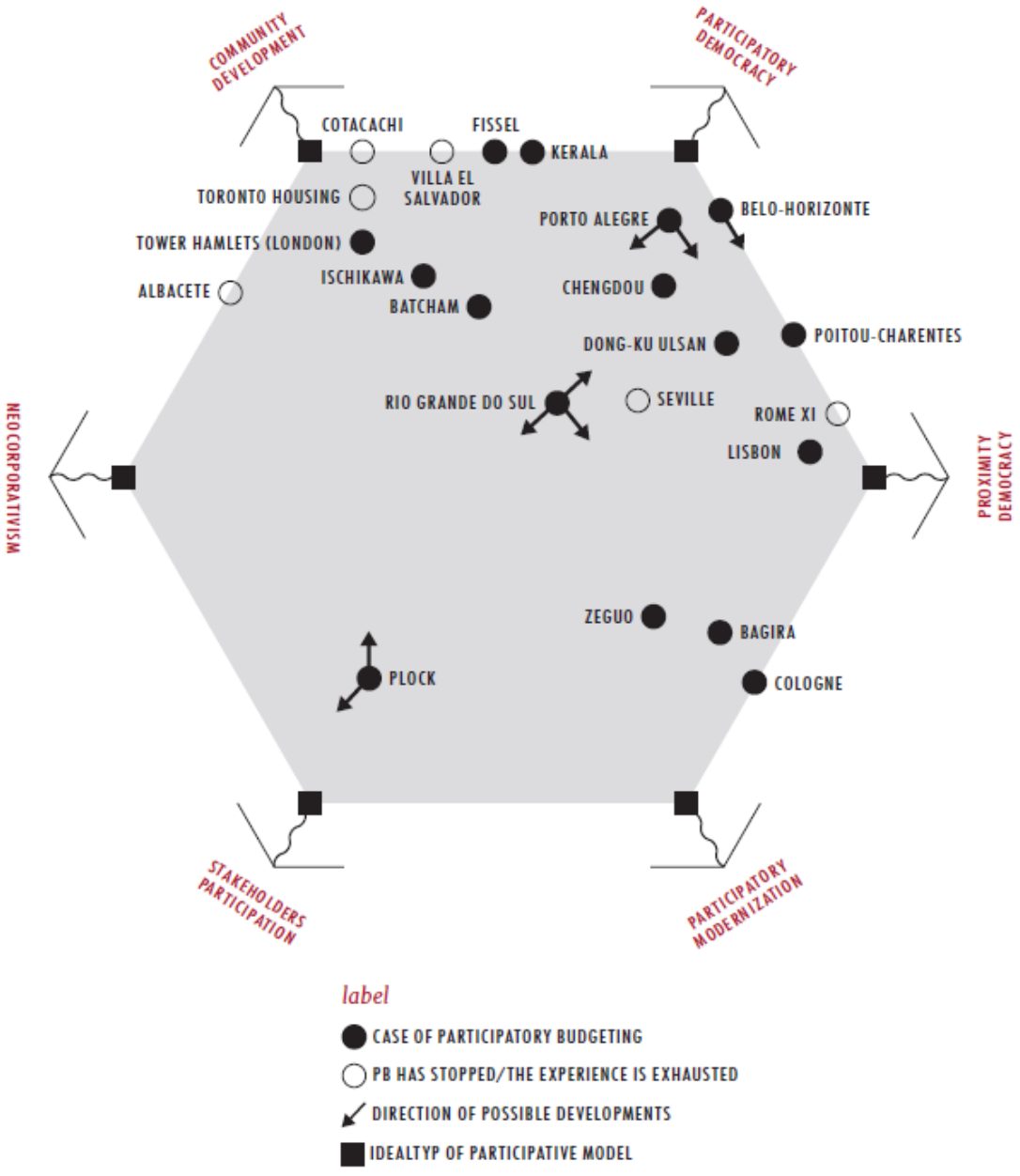

Zdroj: Sintomer et al., 2014, s. 40

Pojmenování prvního modelu jako *participatory democracy* (participativní demokracie) může působit poněkud zmatečně. Autoři ale zvolili toto označení proto, že mechanismy reprezentativní vlády jsou spojené s procedurami přímé demokracie. V příslušném modelu mají účastníci procesu skutečnou rozhodovací pravomoc a konflikty se řeší na základě spolupráce. Mezi zapojenými občany jsou pracující (nejen střední třída), což má přímý dopad na sociální spravedlnost. Místní vlády aktivně jednají jednak při spouštění procesu a jednak při implementaci rozhodnutí. Tento model

participativního rozpočtu bývá vnímán jako alternativa k neoliberalismu a také jako součást širších sociální a politických reforem. Největší podobnost s uvedeným modelem nacházíme u případů v oblasti Latinské Ameriky. (Sintomer et al., 2014, s. 41)

Druhým modelem je *proximity democracy* (demokracie blízkosti), jehož klíčová charakteristika souvisí s geografickou blízkostí a rostoucí komunikací mezi občany, administrativními úředníky a místními politickými představiteli. Demokracie blízkosti je založena na neformálních pravidlech a selektivním naslouchání, které spočívá v tom, že ti co rozhodují, vyzobávají nápady občanů. V rámci daného modelu dochází ke konzultativním procesům, v nichž má občanská společnost jen minimální nezávislost. Nejedná se o nástroj sociální spravedlnosti. Největší přednost se týká zlepšování komunikace mezi občany a politickými reprezentanty. Na druhou stranu největší slabost tohoto modelu spočívá v tom, že vláda selektivně naslouchá představám občanů, což znamená, že akceptuje jen takové návrhy, které jsou v souladu se záměry vlády. Blízko k tomuto ideálnímu typu má participativní rozpočet např. v Lisabonu nebo v 11. městské části v Římě. (Sintomer et al., 2012, s. 21–22)

Ve třetím modelu, *participatory modernization* (participativní modernizace), představuje participace pouze jeden z aspektů ve strategii New Public Management. V souladu s tímto způsobem organizace veřejné správy, vlády usilují o modernizaci a lepší efektivitu v řízení. Model participativní modernizace se zaměřuje zejména na zvyšování legitimity jednotlivých politik. Participativní proces je podle modelu zaváděn shora dolů, ale není politizován. Občané (především střední třída) se ho účastní formou konzultace. Tento model participace ovlivnil podobu participativních rozpočtů zejména v Německu (např. Kolín nad Rýnem) a v menší míře i v severní Evropě. (Sintomer et al., 2014, s. 42)

V *multi-stakeholder participation* modelu (participace mnoha zúčastněných aktérů) jsou občané společně s místní vládou a soukromými podniky pouze jedni z mnoha aktérů, kteří jsou do procesu zapojeni. Proces je podle autorů modelu mírně politizovaný. Hlavní otázky rozvoje místních politik jsou však diskutovány jen okrajově. Ačkoli účastníci participativní procedury mohou mít rozhodovací pravomoc, nemají takovou sílu, aby vyvážila moc místní vlády, což je do určité míry dáno tím, že byl proces iniciován shora směrem dolů. Občanská společnost je slabá a má malou nezávislost, a to i přesto, že jsou jasně definovaná pravidla rozhodovacího procesu. Projekty jsou zaměřeny především na aktivní občany (ze střední třídy) a neziskové organizace, kteří jsou považování za mluvčí místních obyvatel. Mezinárodní organizace

(např. Světová banka a OSN) hrají důležitou roli v šíření participace. Případy blížící se tomuto modelu lze vidět ve východní Evropě, např. v polském městě Płock. Určité společné rysy mají také některé participativní rozpočty v Africe. (Sintomer et al., 2012, s. 23–24)

Pro pátý model občanské participace, *neo-corporatism* (neokorporativismus), je příznačné, že místní vlády hrají důležitou roli. Obklopují se organizovanými skupinami (neziskové organizace, odbory, asociace zaměstnavatelů), sociálními skupinami (senioři, imigranti atd.) a různými místními institucemi. Místní samospráva usiluje o vytvoření široké konzultace s těmi, kteří o to mají zájem a o dosažení společenského konsensu. Pravidla procesu mohou být formálně daná, přesto kvalita deliberace se různí. Ve většině případů jde o konzultativní proces, v němž mínění občanské společnosti hraje značnou roli. Mezinárodní organizace, podobně jako u předchozího modelu, mají výrazné zásluhy za jeho šíření. (Sintomer et al., 2014, s. 43)

Poslední model označili autoři jako *community development* (komunitní rozvoj). Jeho klíčový rys spočívá v zahrnutí implementační fáze projektu do participace. Jsou zde vcelku jasná procedurální pravidla a deliberace dosahuje relativně vysoké kvality. Mezi nejaktivnější účastníky procesu patří vyšší pracující třída nebo střední třída, která se podílí na chodu komunitních sdružení. Role neziskových organizací je často rozhodující. Model komunitního rozvoje má podle jeho autorů zřejmé výhody v takovém prostředí, v němž je slabá místní samospráva a kde naopak občanská společnost má skutečnou nezávislost a tradici v organizování. (Sintomer et al., 2012, s. 25–26) Za takových to předpokladů může komunitní sektor sám řídit lokální projekty. Mezi slabé stránky tohoto modelu patří: obtížné budování celkové vize města, slabé vazby mezi participací, modernizací veřejné administrativy a institucionální politikou. Model komunitního rozvoje se projevuje v participativním rozpočtování v anglosaském světě (např. v Kanadě či Spojeném Království). (Sintomer et al., 2012, s. 25–26)

Pro větší přehlednost je v tabulce 1 uveden souhrn důležitých charakteristik jednotlivých modelů.

Tabulka 1: Klíčové vlastnosti modelů občanské participace

	participativní demokracie	demokracie blízkosti	participativní modernizace	participace mnoha zúčastněných	neokorporativismus	komunitní rozvoj
1. socio-politický kontex						
vztah mezi státem, trhem a třetím sektorem	ústřední role státu	ústřední role státu	ústřední role státu	převaha trhu	ústřední role státu	převaha trhu, sebevědomý třeti sektor
politické tendence pro zavedení	levé křídlo	různé	různé	různé (ne radikální levice)	různé	různé
2. normativní orientace						
rámec	participační demokracie, post-autoritářský socialismus	deliberativně orientovaná verze republikanismu, deliberativní demokracie	participační verze New public managementu	participativní vládnutí	neokorporativismus, participativní vládnutí	libertariánská tradice, levicový liberalismus
cíle	sociální spravedlnost, demokratizace, změna priorit	zahrnutí znalosti uživatelů, obnova společenských vztahů, zahrnutí deliberace do reprezentativní demokracie	zahrnutí znalosti uživatelů, sociální smír,	zahrnutí znalosti uživatelů, občané jsou klienti, ekonomický růst	zahrnutí znalosti uživatelů, konsenzus, sociální soudržnost	zplnomocnění, rovné příležitosti, žádná celková přerozdělovací politika, delegování moci komunitám
3. procedury						
pravidla	jasně definovaná	neformální	mohou být jasně daná	jasně definovaná	mohou být jasně daná	mohou být jasně daná
kvalita deliberace	dobrá	slabá či průměrná	slabá	dobrý průměr	různá	vyšší průměr
procedurální nezávislost občanské společnosti	silná	slabá	slabá	slabá	různá	silná
4. kolektivní akce						
váha občanské společnosti v procesu	silná	slabá	slabá	slabá	silná	poměrně silná
iniciování procesu	shora dolů i zdola nahoru	shora dolů	shora dolů	shora dolů	shora dolů	shora dolů i zdola nahoru
konsenzus vs. kooperativní řešení konfliktů	kooperativní řešení konfliktů	konsenzus	konsenzus	konsenzus	konsenzus	kooperativní řešení konfliktů
5. vazba mezi konvenční a participativní politikou	propojení	nástoj participace	slabá (participace je nástrojem správy)	slabá (participace je nástrojem správy)	posílení běžné participace	participace se vyvýjí mimo běžnou politiku
6. silné a slabé stránky						
silná stránka	propojení silné participace se sociální spravedlností	zlepšení komunikace mezi tvůrci politik a občany	provázání participace s modernizací, široký politický konsenzus	zahrnutí soukromých společnosti	utváření společenského konsenzu	zapadá do kontextu se slabou místní samosprávou a silnou komunitní tradicí
slabá stránka	velmi specifické podmínky	selektivní naslouchání	nízká úroveň politizace	dominance soukromých zájmů	vyloučení neorganizovaných občanů	nepřítomnost celkové vize města
výskyt	Latinská Amerika, Španělsko, Jižní Korea	Evropa, Severní Amerika, Korea, Japonsko, jižní země	Německo, severní Evropa, Čína	východní Evropa, Afrika	omezeně	anglo-saské země, Japonsko, jižní země

Zdroj: autorka na základě Sintomer et al., 2012, s. 28.

1. 3. Participativní rozpočtování

1. 3. 1. Definice a kritéria participativního rozpočtu

Program OSN pro lidská sídla označuje všeobecně participativní rozpočtování za: *„mechanismus (nebo proces) skrze který populace rozhoduje, nebo se podílí na rozhodnutích, o místě určení všech nebo části dostupných veřejných zdrojů.“* (Cabannes et al., 2004, s. 20) Snad jen takto úsporná charakteristika může být vztáhnuta k většině případů na celém světě.

Brian Wampler vymezil participativní rozpočet poněkud obsáhlejším způsobem. *„Programy participativního rozpočtování jsou inovativní procesy tvorby politik. Občané jsou přímo zapojeni do vytváření politických rozhodnutí. Fóra se konají po celý rok, takže občané mají příležitost alokovat zdroje, stanovit priority politik a sledovat veřejné výdaje. Tyto programy jsou navrženy tak, aby občany inkorporovaly do procesu tvorby politik, podněcování správních reforem a rozdělování veřejných zdrojů nízkopříjmovému okolí. Participativní rozpočet bojuje s politickým a sociální vyloučením, a to tak, že nízkopříjmovým a tradičně vyloučeným politickým aktérům je dána příležitost utvářet politická rozhodnutí. Vlády a občané iniciují tyto programy, aby podpořili veřejné vzdělávání a aktivní občanství, dosáhli sociální spravedlnosti prostřednictvím vylepšených politik a rozdělením zdrojů a zahájili reformu administrativního aparátu.“* (Wampler, 2000, s. 2)

V českém kontextu se lze setkat s definicí, kterou předložila nezisková organizace Agora. Z jejich pohledu se jedná o *„výsledek specifického postupu zapojení veřejnosti do rozhodování o určitém balíku financí vyčleněného vedením města. Abychom k tomuto výsledku dospěli, je třeba občany informovat, motivovat a zapojit je do dialogu o tom, jak má být participativní rozpočet sestaven. Politici a úředníci jim pro takové zapojení musí vytvořit vhodné podmínky a zvolit takový postup, který bude otevřený, efektivní a transparentní.“* (Černý, 2016, s. 7)

Následující autoři nepřichází přímo s definicí jako takovou, ale stanovují určitá kritéria participativního rozpočtu. V případě, že je proces naplňuje, pak ho lze nazývat participativním rozpočtem. Tiago Peixoto (2012) sestavil sedm charakteristických bodů, které by měl ideálně každý proces participativního rozpočtování splňovat:

1. Veřejné rozpočty jsou předmětem procesu, nebo alespoň jejich část (nejedná se o městské plánování).

2. Občanská participace má přímý dopad na rozpočet (nejedná se o konzultaci).
3. Občané rozhodují o pravidlech, jimiž se proces řídí.
4. Proces má deliberativní element (proto sem nemůže patřit například fiskální referendum ve Švýcarsku).
5. Logika přerozdělování je vsazena do návrhů procesů (například chudší oblasti dostanou více peněz).
6. Proces je institucionálně navržen tak, aby občané mohli sledovat veřejné výdaje.
7. Proces se periodicky opakuje (obvykle ročně).

Yves Sintomer a s ním spolupracující kolektiv autorů (2012, s. 2, 3) představili pět rysů, které jasně odlišují participativní rozpočet od jiných participativních procedur.[12]

1. Proces participativního rozpočtování je založen hlavně na otázce, jak by měl být omezený rozpočet použit.
2. Proces se musí týkat jednotky na úrovni města nebo (decentralizované) městské části s voleným orgánem a s určitou mocí nad administrativou a zdroji (sousedská úroveň tedy není dostačující).
3. Tento proces se musí opakovat. Pokud by byl participativní proces naplánován jako jednorázová událost, nelze ho považovat za participativní rozpočet (jedno setkání či referendum ohledně finančních záležitostí není příkladem participativního rozpočtu).
4. Některé formy veřejné deliberace musí být zahrnuty do rámce specifických setkání/fór. Z tohoto důvodu, pokud by občané byli přizváni k diskuzi o rozpočtu v místních zastupitelstvech nebo v parlamentech, nepovažovali bychom to za dostatečné, protože participativní rozpočtování by mělo obsahovat specifické instituce. Participativní rozpočty by tedy měly být založeny na určitém druhu deliberace, při kterém občané přijdou do vzájemného kontaktu. Nutno však dodat, že deliberace v rámci participativního rozpočtu nutně nemusí vést přímo k rozhodování.
5. V participativním rozpočtování je vyžadována určitá odpovědnost za výsledky procesu. Častá chyba, která nastává v participativních procesech obecně, je absence zpětné vazby jejím účastníkům o tom, zda byl jejich návrh přijat nebo

[12] Stejná kritéria považuje za rozhodující i V. Černý (2016)

> ne. Tento nedostatek by měl být z pohledu participativního rozpočtování nepřijatelný. Prostřednictvím každoročních setkání či publikací, by organizátoři měli poskytovat informace o realizaci navrhovaných projektů. (Sintomer et al. 2012, s. 2, 3)

Participativní rozpočtování obdobně jako deliberativní demokracii charakterizuje velká rozmanitost. Participativní rozpočet nabývá nejrůznějších podob, což je dáno do velké míry tím, že se různí důvody pro jeho zavedení, s tím mohou souviset i následná odlišná očekávání a představy co by zavedení participativního rozpočtu mělo přinést, respektive co by mělo být jeho cílem. Participativní rozpočty bývají konstruovány s ohledem na konkrétní politické, sociální a ekonomické podmínky. Od toho se pak odvíjí i specifické nastavení podoby a pravidel procesu. Počet a míra zapojení občanů je taktéž značně rozdílná. K pestrosti přispívá i skutečnost, že participativní rozpočet bývá uplatňován na různých politických úrovních (městská část, obec, vyšší územně samosprávný celek, stát, apod.)[13] i když převažuje jeho implementování v lokálním prostředí. Neexistuje tedy jeden univerzální model participativního rozpočtování, který by byl zaváděn všude. Naopak by se dalo spíše říci, že co jeden případ, to jiný model participativního rozpočtování.

Z uvedených definic a kritérií je patrné, že deliberace představuje nezbytnou součást participativního rozpočtování. Nicméně není stanovována její přesnější podoba, což poskytuje organizátorům v tomto ohledu výrazně volnou ruku. Deliberace tak může probíhat jednou nebo i vícekrát v rámci jednoho cyklu, může mít formu mini-publics, ale také může být otevřená všem příchozím (případně kombinace obou variant).

1. 3. 2. Typy participativních rozpočtů

V zásadě lze rozlišovat mezi dvěma základními typy participativních rozpočtů. Konkrétně se jedná o *participatory budgeting public works* (participativní rozpočtování veřejných prací/projektů) a participatory budgeting tematics (tematické participativní rozpočtování). (Wampler, 2007, s. 36)[14]

Participativní rozpočtování veřejných prací se zaměřuje na konkrétní projekty nejrůznějšího rozsahu od dláždění ulice až po výstavbu centra denní péče. Finanční

[13] Participativní rozpočet však nemusí být nutně pouze záležitostí veřejné správy, ale může být uplatněn např. i ve školách, různých veřejných institucích a organizacích, které mají své vlastní rozpočty (What is PB?, 2016).

[14] Obdobným způsobem vnímá typy participativních rozpočtů i V. Černý z Agory CE. První typ označuje jako „soupeření nápadů“ a druhý typ jako „společná tvorba rozpočtu“. (Černý, 2016, s. 12)

zdroje jsou tedy rozdělovány mezi specifické projekty. Většina experimentů vychází právě z tohoto typu participativního rozpočtování, což je dáno několika důvody. Když občané vyberou určitý projekt, očekávají, že ho vláda (nebo příslušný orgán) zrealizuje. Pokud se jim povede uskutečnit daný projekt, povede to k upevnění pozitivního názoru na participativní rozpočtování a také k posílení důvěry ze strany občanů vůči místní vládě. Druhým důvodem je fakt, že orientace na veřejné projekty umožňuje komunitě určit směřování svého rozvoje, což vede k decentralizaci rozhodovacích procesů. Základním předpokladem v tomto ohledu je podle B. Wamplera, že občané rozumí vlastním problémům lépe, než jejich lokální političtí reprezentanti a proto mohou navrhnout projekt, který bude korespondovat s jejich potřebami. Důvodem pro zavedení tohoto typu participativního rozpočtování také může být snaha odstranit patronáž z politiky,[15] jejímž klíčovým zdrojem jsou právě veřejné práce. Poslední příčinou pro soustředění se na specifické veřejné práce může být edukační aspekt. Občané zapojeni do procesu se naučí, jaké pravomoci má lokální vláda a získají lepší povědomí o jejím celkovém fungování. (Wampler, 2007, s. 37, 38)

Druhý typ, tematické participativní rozpočtování, se zaměřuje na výdajové politiky obecně. Tyto politiky se koncentrují na všeobecné směřování municipality (např. poskytnutí více finančních zdrojů na určitý program ve zdravotnictví). Podle B. Wamplera je smyslem tematického participativního rozpočtování snaha ještě více demokratizovat proces formování politik, a to prostřednictvím občanů, kterým bude umožněno určovat všeobecné priority na lokální úrovni. V důsledku toho budou účastníci procesu pobídnuti k analýze a snaze chápat municipalitu jako celek. Prvním krokem při tematickém participativním rozpočtování je poskytnutí detailních informací o aktuálních politikách a výdajových prioritách. Následuje řada diskuzí účastníků, v nichž hodnotí vládní priority a na závěr určí jejich pořadí. Kvalita deliberace může být však v jednotlivých případech značně odlišná. Záleží totiž do velké míry na informovanosti a znalostech účastníků o jednotlivých politikách. Tento typ oproti prvnímu klade podstatně vyšší nároky na účastníky deliberace. (Wampler, 2007, s. 38, 39)

[15] Stranická patronáž znamená, že jmenování do veřejných funkcí probíhá na základě stranické loajality nebo členství. (Naxera, 2014)

2. Zahraniční zkušenosti s participativním rozpočtem

2. 1. Participativní rozpočet v Latinské Americe

Latinská Amerika je domovem celého procesu participativního rozpočtování. Participativní rozpočtování se poprvé objevilo v brazilském městě Porto Alegre v roce 1989. Následně se rozšířilo do několika dalších brazilských měst. Během 90. let došlo k velkému nárůstu a v roce 2013 bylo evidováno kolem 300 případů, což řadí Brazílii mezi jednu ze zemí s největším počtem participativních rozpočtů na světě. O tento inovativní proces se zvedl zájem i v dalších částech Latinské Ameriky (např. Ekvádor, Peru, Argentina, Uruguay, Chile, Kolumbie). (Sintomer et al., 2013, s. 11) K roku 2005 pak bylo evidováno rozšíření do více než 300 municipalit na světě. (Wampler, 2007, s. 22) O pět let později, v roce 2010, už bylo v celosvětovém měřítku zaznamenáno 1 470 procesů, které lze označit za participativní rozpočtování. K výraznému rozšíření techniky participativního rozpočtování došlo po roce 2000 také v Evropě. Za pouhých 10 let vzrostl počet municipalit, které sestavovaly své rozpočty společně se svými obyvateli na více než 200. (Sintomer et al., 2012, s. 3)

Společným úsilím několika levicových politických stran či uskupení bylo, se pomocí tohoto nástroje deliberace, zasadit o snížení chudoby a zlepšení a zefektivnění vládnutí. Participativní rozpočtování začalo fungovat ve městech odlišné velikosti, struktury, povahy – kontrast město – venkov, sociálního prostředí či etnického a třídního složení obyvatelstva. A právě tyto příklady dokumentují, že participativní rozpočtování není aplikovatelné pouze na určitý prototyp obce. Bližšímu rozboru fungování rozpočtu přímo v Brazílii, resp. v Porto Alegre, bude nyní věnována celá následující podkapitola. (Goldfrank, 2007, s. 91–119)

2. 1. 1. Participativní rozpočet v Porto Alegre

Před samotným představením podoby participativního rozpočtování v brazilském městě Porto Alegre je třeba nastínit jeho specifický kontext. Brazílie byla v 80. letech poznamenána přechodem od diktátorského režimu k demokracii.[16]

[16]Ačkoli se nová ústava jevila jako moderní dokument otevřený občanské participaci, v praxi zůstal politický systém provázán korupcí a klientelismem. (Sintomer, 2013, s. 24) Porto Alegre, hlavní město industrializovaného a relativně „zdravého“ státu Rio Grande do Sul (v porovnání s ostatními brazilskými státy), mělo na přelomu 80. a 90. let kolem 1,3 milionu obyvatel. Na druhou stranu ale patří mezi města s největšími rozdíly v příjmech občanů na světě, což dokazuje fakt, že třetina obyvatel žije ve slamech či podobných nestandardních obydlích, která jsou situována na okraji města. (Baiocchi, 2001, s. 46)

Důležitým momentem bylo vítězství Dělnické strany[17] ve starostovských volbách v roce 1988. Ve svém předvolebním programu akcentovala demokratickou participaci a zásadní změnu ve výdajových prioritách, čímž chtěla zvrátit dosavadní trend, který spočíval v převážném směřování veřejných zdrojů ke střední a vyšší střední třídě. Participativní rozpočtování tak bylo určeno na pomoc chudším občanům a čtvrtím, aby obdržely větší podíl z veřejných výdajů. Když se dostala Dělnická strana k moci, město bylo na pokraji krachu a byrokratický aparát byl ve velmi chaotickém stavu. (Wampler, 2007, s. 23) Kromě zmíněné levicové strany apelovala také občanská společnost (především komunitní sdružení) na posílení jejich práv v rozhodovacích procesech. Participativní rozpočet byl tedy výsledkem působení shora i zdola. V roce 2004 přišla Dělnická strana o úřad starosty a dostala se do opozice. Nicméně během uplynulých let nabylo participativní rozpočtování takového rozsahu a integrovalo se do systému, že nová vláda se neodvážila tuto proceduru zrušit. (Sintomer et al., 2013. s. 24)

Participativní rozpočet byl přijímán ve snaze dosáhnout tří cílů. První cíl spočíval v „demokratizaci demokracie“ na základě participace a mobilizace chudých, kteří byli předchozím systémem vyloučeni, a bojem proti klientelismu. Druhý cíl se týká velké změny v otázce priorit ve prospěch znevýhodněných. Třetím cílem bylo vybudování dobré samosprávy, která se vypořádá s korupcí a zlepší efektivitu veřejných politik. (Sintomer et al., 2013, s. 25, 26)

Participativní rozpočet vytvořený v Porto Alegre je vysoce komplexní a institucionálně inovativní. Veřejnost se zapojuje do přerozdělování veřejných financí s přímou rozhodovací pravomocí na lokální úrovni a s pravomocí spolurozhodovat na úrovni města. K tomu má možnost dohlížet a kontrolovat proces na všech úrovních. Zapojení občanů lze rozdělit do tří následujících stupňů: 1. shromáždění otevřená všem obyvatelům v dané lokalitě, 2. participativní fóra delegátů v příslušných správních oblastech, 3. rozpočtová rada na úrovni celého města. (Sintomer et al., 2012, s. 5)

Artikulace zájmů začíná v 16 administrativních regionech[18], které tvoří město. V rámci každého regionu se schází dvakrát ročně plenární regionální shromáždění,

[17] Jedná se o progresivní politickou stranu založenou v období vojenské diktatury v letech 1964–1985 (Wampler, 2007, s. 23).

[18] V textu jednotně používáno označení *region* dle Fung a Wring, 2001. Nicméně v jiných textech, viz např. Souza (2001) užívá označení *distric*t, V obou případech se však jedná o označení základní samosprávné jednotky ve městě (městská část).

aby projednalo tematické priority[19] (doprava, vzdělávání, volný čas a kultura, zdravotnická a sociální péče, ekonomický rozvoj a zdanění organizace města a městský rozvoj) a zvolilo delegáty,[20] kteří se budou zabývat podrobněji rozvojem předložených návrhů. Představitelé města, komunit (sousedská sdružení, sportovní kluby, apod.) a jakýkoli občan se mohou zúčastnit plenárního shromáždění, ale volit mohou pouze residenti. Plenární shromáždění jsou koordinována členy místní samosprávy a komunitními delegáty. Během prvního kola plenárních regionálních shromáždění se dělá revize přijetí rozpočtu z minulého roku a pak se volí delegáti z přítomných účastníků. (Souza, 2001, s. 166)

Zvolení delegáti se pak obvykle účastní každý týden setkání po dobu tří měsíců, jejichž cílem je stanovit rozpočtové priority pro příští rok. Tyto mítinky delegátů se konají v sousedstvích po celém regionu a diskutují na nich prioritní oblasti. Po uplynutí tří měsíců, mají delegáti za úkol předložit návrhy rozpočtu na druhých kolech plenárních shromáždění v regionech města. Rezidenti zde o návrhu rozpočtu hlasují a také volí dva delegáty (a jejich náhradníky), kteří budou reprezentovat jejich administrativní region v celoměstském orgánu, kterým je Městská participativní rozpočtová rada. (Fung a Wright, 2001, s. 14)

Členové této rady se intenzivně schází po dobu přibližně pěti měsíců, aby sestavili celoměstský rozpočet, který bude v souladu s prioritami navrženými na úrovni regionů města a současně bude respektovat zájmy města jako celku. Poté Městská participativní rozpočtová rada odevzdává navržený rozpočet starostovi, který má dvě možnosti, rozpočet přijmout nebo vetovat. V druhém případě se návrh vrací zpět do rady. Rozpočtová rada může návrh rozpočtu revidovat nebo přehlasovat veto starosty 2/3 většinou. (Fung a Wright, 2001, s. 14)

Z výše uvedeného je patrné, že model participativního rozpočtování uplatňovaný v Porto Alegre, vykazuje velkou míru participace a vysokou kvalitu deliberace, která probíhá na více úrovních. Během prvních dvou let od zavedení participativního rozpočtu v Porto Alegre se zapojilo méně než 1 000 občanů, ale v roce 1992 se jejich počet výrazně zvýšil na přibližně 8 000. (Wampler, 2007, s. 24) O deset let později (2002), dosáhl počet účastníků 17 000. Průměrně participuje v Porto Alegre na rozpočtu

[19] Výběr priorit probíhá na základě principu rovnosti, to znamená, že každý resident má stejný počet hlasů (Sintomer, Herzberg a Röcke, 2008, s. 167).

[20] Celkový počet delegátů je proměnlivý a stanovuje se poměrně v závislosti na celkovém počtu účastníků a počtu účastníků z konkrétních čtvrtí (Baiocchi, 2001, s. 46)

kolem 12 500 osob. Participativní část rozpočtu, o níž rozhodují občané, tvoří kolem 20 % z celkového rozpočtu města. (Participatory Budgeting Project, 2016; World Bank, 2008)

2. 2. Participativní rozpočet v Evropě

Na rychlém rozšíření participativního rozpočtování v Evropě nesou zásluhu z velké části aktivity neziskových organizací a návštěvy zástupců lokálních vlád na různých mezinárodních fórech (např. Fórum lokálních samospráv, Světové sociální fórum, sociální fórum v Porto Alegre). (Dias, 2014, s. 34)

Nyní bude stručně nastíněn rozvoj participativního rozpočtování nejprve v západní Evropě, který zde postupoval vysokým tempem. Na konci minulého století bylo na západě skutečně jen pár případů obcí, které jej využívaly, avšak do roku 2005 už jich bylo evidováno 55, a v roce 2009 více než dvě stě. (Sintomer et al., 2013, s. 41–42). Přestože nemalé množství zkušebních participativních rozpočtů bylo zrušeno, ať už z důvodu změn politické reprezentace v obcích po volbách, či například změnu zákona (v Itálii – Silvio Berlusconi), počty obcí, které jej přijímají, stále roste. Specifikem západních zemí je velká variabilita přístupů k zavádění a také průběhu. (Sintomer et al., 2013, s. 41–42)

Participativní rozpočty ve Španělsku a Itálii jsou svojí podobou blízké modelu Porto Alegre. Nejrozšířenější přistup v Evropě (zejména ve Francii, Itálii, Portugalsku a Skandinávii) je postaven na sousedských setkáních a na jejich základě se snaží zlepšit a posílit komunikaci mezi administrativou, politiky a občany. V západní a severní Evropě bylo podporováno zavedení participativního rozpočtu především ze strany lokálních vlád a státních organizací. Oproti tomu ve východní Evropě propagaci spíše zajišťovaly mezinárodní organizace (např. Světová banka, Organizace spojených národů, Agentura Spojených států amerických pro mezinárodní rozvoj, Agentura pro mezinárodní spolupráci) ve spolupráci s jejich lokálními partnery. (Dias, 2014, s. 35)

Mezi státy středovýchodní Evropy lze vysledovat mnoho společných znaků, ať už v politickém, historickém či kulturním ohledu. Země spojuje jak geografická poloha v centru Evropy, tak také historie. Především pak pro novodobé dějiny stěžejní společná poválečná komunistická éra, která v oblasti přetrvala až do konce 80. let. Nelze však pohlížet na středovýchodní Evropu jako na homogenní celek. Vykazuje také nespočet odlišností a různí se v mnoha ohledech, ekonomickou soběstačností regionů

nebo například sociální, kulturní či politickou dynamikou. Středovýchodní Evropa je velmi specifickou oblastí pro zavádění deliberativních prvků, a participativního rozpočtování. Pojďme si nejprve nastínit stav, ve kterém se region nacházel v minulém století. (Fölscher, 2007a, s.127–132)

Až do roku 1990 byla, s mírnými rozdíly, moc ve středoevropských a východoevropských státech držena pouze jednou jedinou politickou silou, a to komunisty. Ta kontrolovala veškeré oblasti života občanů. Politický, kulturní i sociální život byl řízen shora a svoboda jakéhokoli projevu byla velmi nebo zcela limitována. Stejně omezen byl i příjem informací. Role občana byla ponížena na prostého příjemce jak informací, tak také rozhodnutí politického monopolu v zemi. Absence aktivní organizované občanské společnosti či obecně občanské společnosti jako takové zapříčinila hlubokou politickou propast mezi voliči a politiky. Zlom v politice na přelomu 80. a 90. let přinesl nejen demokratické principy, svobodu a pluralitu, ale nastartoval také územní decentralizaci a postupný rozvoj občanského uvědomování a důvěry v lokální instituce. Nové demokracie měly za úkol nastartovat proces delegace moci lokálním samosprávám, z nichž některé již na samém počátku nastavování této procedury (v legislativě) nepostupovaly přiměřeně pružně situaci a dosud nejsou uspokojivě vyřešeny. Přerozdělování financí na lokální úroveň tak může být i v dnešních podmínkách řízeno shora, z centra, jak vidíme na příkladu Ukrajiny či Albánie. V lokálních jednotkách pak může zcela absentovat rozhodovací funkce, která je však k decentralizaci, a potažmo i deliberaci, nezbytná. (Fölscher, 2007a, s.127–132)

Výše popsanou situaci vystihuje Alta Fölscher v publikaci Participatory Budgeting definováním klíčových faktorů, které ztěžují rozvoj lokální občanské participace v regionu. Prvním z nich je velmi negativní konotace konceptu vlády jako takové. Pojem vláda/vládnutí/moc byl vždy spojen s útlakem a netransparentním jednáním. Dalším, a neméně zásadním faktorem je skutečnost, že primárním cílem venkovského obyvatelstva, chudého a zbaveného jakéhokoli společenského či politického vlivu, bylo vždy v minulosti vyřešení jejich každodenních problémů, obživy, a komunikace probíhala na úrovni sousedství, nikoli však emancipace v oblasti participace v politice či jakékoli formě politického rozhodování. Lidé žijící na vesnici nevnímali svou úlohu ve formování sociální infrastruktury jako zásadní. Necítili se být za ni zodpovědní a ani do ní zapojeni. Byli a jsou nedůvěřiví a vůči rozhodnutím vlád, centrálním či lokálním, neteční. Přesto i ve středovýchodní Evropě je evidován

pozvolný rozvoj deliberativních prvků a participativního rozpočtování. (Fölscher, 2007a, s.127–132)

Nejvíce je tato technika používána v Polsku a na Slovensku. Celému procesu participativního rozpočtování v polském městě Dabrowa Gornicza se bude věnovat následující podkapitola. Jedná se o příklad velmi propracované dobré praxe, a je často zmiňován jako vzor pro celé Polsko. Nyní však bude krátce představeno zavádění participačního rozpočtování u našich slovenských sousedů, a to konkrétně na příkladu Banské Bystrice a Bratislavské části Nové Město. (Nedoroščík, 2015a, b) V obou městech se začalo intenzivně jednat o zavedení participativního rozpočtu od roku 2013. Dalším shodným znakem je spolupráce s iniciátorem participativního rozpočtování na Slovensku, a tím je občanské sdružení Utopia. Původcem návrhu zavedení participativního rozpočtu však byl v Bratislavě starosta místní části Nové Město Rudolf Kusý, naopak v Banské Bystrici se iniciativy chopili tři aktivní občané. Aktéry, kteří mají realizaci PR na starost, jsou v Bratislavě zaměstnanci Kanceláře pro participaci, jejíž členové jsou vybaveni úředními kompetencemi a vykonávají svou práci z pohledu placené pozice. Na druhé straně Banskobystrické hlasování spadá pod Koordinační radu (KooR)[21], která se každoročně obměňuje a účastní se jí lidé ze své vlastní iniciativy a bez nároku na honoráře. Stejně tak výše financí, která je předložena lidovému hlasování a posuzování, byla a je odlišná, Bratislava je v tomto ohledu štědřejší. Banskobystričtí se rozhodli podpořit kulturu a sport. Na rozdíl od nich Novoměstští zvolili zcela odlišná témata, vedle již zmíněného také např. bezdomovectví, zeleň nebo třeba úroveň života bratislavských seniorů. V Bratislavě probíhá v procesu participativního rozpočtování na rozdíl od Banské Bystrice fáze rozhodování, zvažování, konzultování, volba priorit. Banská Bystrica preferuje pouze hlasování. (Nedoroščík, 2015a, b)

2. 2. 1. Participativní rozpočet v Dabrowa Gornicza

Město Dabrowa Gornicza čítá zhruba 129 tis. obyvatel. Na počátku roku 2013 zde bylo přijato usnesení, které nově přináší do veřejného prostředí proces spolupráce občanů a města v otázce rozdělení rozpočtu města, resp. jedné z jeho částí. Rok 2014 se tak zapsal v historii obce prvním reálným pokusem o participační rozpočtování. Zastupitelé Dabrowy Gornicze se rozhodli svěřit občanům možnost spolurozhodovat

[21]KooR je Koordinační rada. Jedná se o dobrovolný orgán, který je volen účastníky procesu, zastupuje je v orgánech města a koordinuje občanské aktivity. (Nedoroščík, 2015b)

o financování především veřejných prostor (ulic, čtvrtí, dvorků). (Černý, 2016, s. 13; Drygala, 2015). Model „participativní rozpočet Dabrowski PRD“ je mechanismem, který vychází z rozdělení obce do 27 částí, které kopírují městská sídla (čtvrti) a umožňuje hlasovat obyvatelům o 1,2 % rozpočtu města, což činí zhruba 50 milionů korun (tj. 8 milionů polských zlotých). Finanční obnos určený k PRD je podělen mezi jednotlivé městské části dle počtu obyvatel a o částkách je už poté rozhodováno v jednotlivých čtvrtích. (Drygala, 2015)

Pro představení fungování participativního rozpočtu v Dabrowa Gornicza bude nyní popsán harmonogram celého procesu od prezentace projektů až po schválení rozhodnutí. Pomocí informační kampaně, která pracovala s facebookovou stránkou, webovou stránkou, televizní relací a v neposlední řadě také konzultačními místy (výdejní místo brožurek, plakátků apod.) byla veřejnost postupně včleňována do příprav už od počátku roku 2012. (Drygala, 2015)

V prvním ročníku PRD proběhla výzva na podávání projektů na jaře 2013. Zúčastnit se jí mohl každý občan příslušné městské části starší 16 let. Ohlašování projektů navržených přímo obyvateli je tak prvním krokem k zahájení celého procesu. Každý podaný projekt musí mít podporu minimálně patnácti občanů města, opět starších 16 let. (Černý, 2016, s. 13) V této první fázi bylo podáno 250 projektů, přičemž se zapojily skutečně všechny části města, byť s jediným projektem. Nejaktivnější částí byla ta, kde bylo podáno 32 projektů. Tematicky se velká část projektů zabývala obnovou a údržbou výše zmíněných veřejných prostor, tedy chodníků, schodů a silnic. Druhou početnou skupinou byly návrhy na novou výstavbu, popř. opravu dětských hřišť. Zbývající projekty měly různorodá zaměření, pro zajímavost uveďme následující: výstavba náměstí, osvětlení, skate park, organizace kulturních akcí, nebo například potápěčské centrum. V dalších „ročnících“ PRD (2015 a současný v roce 2016) bylo podáno taktéž více než 200 projektů. (Drygala, 2015)

V další fázi PRD probíhá přezkum a taktéž hodnocení podaných projektů správní kanceláří, Vyřazeny jsou ty, které nesplňují požadované podmínky (věk, podpora apod.), či které jsou neúplné. Všechny ty, které jsou v pořádku po všech stránkách, postupují do další části procesu – jsou předloženy fóru pro obyvatele jednotlivých čtvrtí. Občané se v této fázi seznamují se všemi návrhy, resp. projekty, které byly ve městě podány. Jsou vytvořeny seznamy projektů, o nichž se bude následně hlasovat. Jen pro doplnění, z celkových 250 podaných projektů v prvním ročníku PRD se jich na seznam dostalo 195. V páté fázi procesu již obyvatelé skutečně volí mezi

projekty. Dabrowa Gornicza umožnila svým občanům hlasovat třemi různými způsoby, a to elektronicky, poštou či přímo (volbou na konzultačním místě). Hlasování je otevřené a hlasující musí své rozhodnutí podepsat (před tím též doložit překročení předepsané věkové hranice pro přístup k hlasování). Velkým úspěchem byla účast, která se vyšplhala na 22,3 % oprávněných hlasujících. Počty hlasů určily pořadí projektů a mohou tak být vyhlášeny ty vítězné, určené k realizaci. Dohromady bylo vybráno 54 projektů (v dalším ročníku bylo vybráno již 70 projektů). Následně dochází k realizaci projektů a také na kontrolu samotné realizace. Každé dva měsíce se svolávají členové realizačních týmu, kteří diskutují nad průběhem realizace projektů a potenciálními problémy s fungováním. Konečná fáze projektů zahrnuje hodnocení celého ročního trvání projektu, které je konzultováno s externisty a odborníky. (Drygala, 2015)

2. 3. Participativní rozpočet v subsaharské Africe

V této části bude přiblíženo fungování forem participativního rozpočtování na Africkém kontinentu a to konkrétně v subsaharské oblasti, kde se s nimi lze setkat. Užívání tohoto nástroje zde závisí na celkovém nastavení politického systému v daném státě, potažmo na stupni a míře decentralizace. (Shall, 2007, s. 191–221). Rozvoj participativního rozpočtování byl v daném regionu započat poměrně nedávno. O diskuzi nad jeho možnostmi se zasloužila Federace Afrických měst a regionálních vlád, která rozvinula na toto téma dialog na konferenci – setkání Africitities, která se konala v Dakaru v prosinci roku 2012. V tomto období již bylo možné čerpat ze zkušeností Evropských a Latinskoamerických států s různými formami participativního rozpočtování a současně se již některé podoby tohoto nástroje začaly objevovat na africkém kontinentě. V prostředí slabých demokratických struktur je role iniciátorů kladena na mezinárodní aktéry a nevládní organizace. (Sintomer et al., 2013, s. 55)

Mezi země, které zavedly či teprve zkoušejí experimentovat s participativním rozpočtováním, patří Keňa, Mosambik, Jižní Afrika, Tanzanie, Uganda, Zambie a Zimbabwe.[22] Prvním příkladem je Keňa, kde byly prvotní snahy o zavedení občanské participace limitovány neexistencí lokálních institucí a autorit v Ústavě. Naopak Mosambik měl již decentralizované uspořádání samosprávy zakotvené v zákoně

[22] Každá z těchto zemí má poněkud odlišné jak politické, tak sociální, kulturní a společenské klima; některé se liší více, některé méně, ale rozdíly zde spatřujeme. Obzvlášť v již zmíněné míře decentralizace. (Shall, 2007, s. 193)

a podporoval různé formy občanské aktivity. Stejně tak je podpořen rozvoj lokálních vlád v jihoafrické ústavě. (Shall, 2007, s. 193) V Tanzánii je velký důraz kladen na spolupráci lokálních samospráv s lidmi; spolupráce a konzultace s občany je vyžadována a ve své podstatě i nařízena zákony *Local Government Act 7* a *8*. (Shall, 2007, s. 193–194). Obdobný dokument the Local Government Act of 1997 společně s ústavou předepisuje spolupráci lokálních politických elit s obyvateli obcí v Zambii. Ústava též garantuje občanům, že budou zapojeni do schvalování a plánování projektů na rozvoj města, který se jich bezprostředně dotýká. Naopak ale v Zimbabwe je obsahem participativního rozpočtování pouhá konzultace před, či vznášení námitek po schválení priorit; ke hlasování nejsou občané přizváni. Správu měst mají za úkol vést regionální rady, úplná decentralizace na úrovni obcí zde absentuje. (Shall, 2007, s. 194–195)

2. 4. Participativní rozpočet na Blízkém východě a v severní Africe

Nyní se přesuneme západněji, směrem na Blízký východ a země severní Afriky. Státy v těchto oblastech potřebují výrazně podpořit rozvoj občanských svobod, příležitostí a kvalifikovanosti, a v neposlední řadě také posílení dodržování lidských práv. (Fölscher, 2007c, s. 226). Oblast je protknutá autokratickými vládami, omezujícími svobodu slova, a obecně omezením projevů občanů jakékoli veřejné povahy. V takových zemích lze velmi těžce hledat iniciativu pro deliberativní demokracii, potažmo participativní rozpočet. Soutěživost ve volbách v regionu výrazně chybí a vládnoucí elity se k udržení poslušnosti a disciplíny obyvatel uchylují ke zdůrazňování kultu náboženství, kmenové struktury společnosti a obecně elitářství, které v tomto regionu představují především rodinné klany. Je velmi obtížné tyto podmínky změnit, v případě, že vládnoucí třída má omezující, ne-li psychologicky represivní charakter, kterým kontroluje a určuje veřejné chování lidí. Podmínky v regionu lze podtrhnout informací, že ze všech zemí Blízkého východu a Severní Afriky je možné pouze v Alžírsku, Egyptě, Palestině, Súdánu a Jemenu volit přímo prezidenta, a ve volbách kandiduje více než jeden kandidát. V ostatních zemích bývají volby jen pouhým rutinním aktem změny politické reprezentace, a ve skutečnosti se zřídka cokoli změní. Parlamenty mívají omezenou moc a bývají nepružné ve svém

jednání. Vládnoucí elity jsou na rozdíl od nich mnohem méně omezovány, mnohdy téměř vůbec, ačkoli se míra jejich autokratické vlády v jednotlivých zemích různí.[23]

Region není dosud plně připraven na nástroje deliberativní demokracie a ani zde nenajdeme případ využití participativního rozpočtování v plném slova smyslu. Ale naděje na zlepšení zde existuje a je protkána prvotními zkušenostmi s aktivitou a iniciativou občanů a občanských organizací především v oblasti bydlení, osídlování a diskuzí o místních záležitostech obce; ta je ale skutečně ještě v zárodku. A se zvýšením občanské participace může v budoucnu úměrně růst také kvalita demokracie. (Sintomer, 2013, s. 55–62)

2. 5. Participativní rozpočet v Asii

S participativním rozpočtováním se lze na asijském kontinentu setkat poprvé až v roce 2005. Inspirace k zavedení pochází převážně z latinské Ameriky, přesto způsoby jeho implementace a využití byly vedle jisté míry inspirace ze západu také velmi často původní a nově zkonstruované. Iniciátoři hledali vlastní způsoby nastavení participativního rozpočtování v praxi přímo v jejich oblasti a konstruované tak, aby vyhovovalo místním specifikům.[24] Možnost využití participativního rozpočtování se v Asii objevuje teprve s rokem 2005 a to současně s odkazem na praktické využití v Brazílii. Prvním státem, který zavedl participativní rozpočet ve své současné podobě, byla Indie. Už v roce 1996 však v indickém městě Kerala dostávala obrysy jistá forma participativního rozpočtování, byť tak prozatím nebyla pojmenována. Iniciátorem bylo levicově smýšlející politické uskupení mladých marxistů CPI-M. Také Srí Lanka zavedla způsob participativního rozpočtování

[23]Jen pro úplnost, mezi silně autokratické země patří Kuwait, Omán či Saudská Arábie, naopak v Egyptě, Maroku nebo Libanonu je státní kontrola slabší. Fungování politických stran je pak umožněno ve čtrnácti arabských státech, ale v Libyi a státech perského zálivu jsou zakázány. (Fölscher, 2007c, s. 226–228)
Přes veškerá omezení, která vlády v regionu nastavily, se k lidem dostávají nové informace skrze média, či sociální sítě a obecně internet, satelitní televizi apod. Tištěná média a také třeba vyučovací materiály ve školách a oficiální dokumenty jsou kontrolovány, ale internetem se k občanům mohou dostat různorodější informace, které již nejsou zkreslovány pro potřeby vlád. Novinářská nezávislost se objevuje v určité míře pouze v Severoafrických zemích, a to kupříkladu v Egyptě, Alžírsku, Libanonu nebo Maroku. (Sintomer, 2013, s. 55–62)

[24]Za klíčové specifikum je zde považováno vysoce heterogenní strukturu obyvatelstva asijských států, která se zdaleka nemůže srovnávat s tou evropskou či jihoamerickou. Současně je přítomno několik různých typů politických systémů od konstitučních monarchií, prezidentských systémů až po parlamentní republiky. Taktéž forma správy území je různá, objevují se zde unitární centralizované státy na straně jedné a silně federalizované státy s vysokou mírou decentralizace na straně druhé. Rozdílnost je dále patrná, stejně jako např. v Afrických státech, v oblasti kultury a také výše životní úrovně (Sintomer et al., 2013, s. 63).

v prvních letech 21. století. Zde je ale ponechána přílišná volnost lokálním politickým vedením, která mají možnost rozhodnout o formách a způsobech občanské participace a nejsou tak zákonem nuceni občanům participativní rozpočet nabídnout. V Číně lze obecně mluvit o veskrze kladném přijetí myšlenky participativního rozpočtování. Deklarace snahy o snížení korupce a zapojení obyvatelstva do dění v lokální politice se promítla do umožnění účasti a tvorbě rozpočtu občanům obce. (He, 2014, s. 255)

Asijská zkušenost s participativním rozpočtem se logicky týká téměř výhradně zemí, které mají demokratické uspořádání. U zmíněných asijských zemí jsou formy přímé demokracie upraveny zákonem, byť nemusí být v praxi využívány. V důsledku historického vývoje a geografického a sociálního kontextu je však fungování vlád v těchto zemích stále poměrně výrazně elitistické. (Fölscher, 2007b, s. 157–161) Díky zavedení forem participativního rozpočtování došlo v zúčastněných asijských státech ke zlepšení a zefektivnění politického rozhodování, jejich zodpovědnost vůči občanům, ke zlepšení kvality demokracie pomocí rozšíření a uplatňování občanské participace, a taktéž vzrostla důvěra vůči vládám. (Fölscher, 2007b, s. 179–180)

3. Využití prvků deliberativní demokracie v ČR na komunální úrovni

3. 1. Deliberace na komunální úrovni v ČR

V první podkapitole bude přiblíženo reálné fungování procesu deliberace v České republice. Ačkoli zde nejsou zaváděny procesy čistě deliberativní (tj. účelem je primárně veřejná deliberace), některé příklady z praxe lze za procesy s prvkem deliberace označit. Jsou mezi ně počítány nejrůznější diskuze, strategická plánování a setkání občanů nad problémy, jenž je tíží nebo nad tématy, kterými se zabývá jejich obec.

Téměř vzorový příklad představuje město Mnichovo Hradiště. Obec je unikátem pro svou častou a organizovanou komunikaci s občany. Deliberativní prvek se objevuje v první řadě při setkávání jednotlivých skupin obyvatelstva, mladých, seniorů, místních podnikatelů či městských organizací a spolků, kteří mají možnost diskutovat nad problémy města a především se vyjadřovat ke směřování města, k jeho strategickému rozvoji a plánech do dalších měsíců a let. Zastupitelé tak konkrétně vědí, co jejich občany trápí, a kde vidí zlepšení, popř. zaznívají ze strany občanů návrhy, jak kritizované oblasti vylepšit a změnit. Dále pak Mnichovo Hradiště uspořádalo na jaře letošního roku 2016 pro všechny občany dobrovolnou diskuzi nad strategickým plánem pro další směřování města v příštích deseti letech. (Komunikace s občany Mnichovo Hradiště, ©2015)

Město je ve svém prohlášení otevřeno svým občanům, deklaruje využívání nejrůznějších komunikačních technik k diskuzi s lidmi a poskytuje pravidelné informace o dění ve městě. Videa ze zasedání zastupitelstva jsou hned několik dní po proběhnutí vyvěšena na stránkách města, k informování o novinkách a aktualitách je využíván hojně nejen místní rozhlas, ale také již zmíněné webové stránky města a sociální síť facebook. (Komunikace s občany Mnichovo Hradiště, ©2015) O rozpočtu informuje občany zpráva přístupná na stránkách, rozpočet je zveřejněn i v rozklikávací podobě a obec umožňuje nahlédnout do tří transparentních účtů, tj. výdajový účet, základní běžný účet a fond rozvoje bydlení (Bankovní spojení Mnichovo Hradiště, ©2015). Ačkoli se u těchto aktivit nejedná o deliberaci, je zjevné, že se vedení města, resp. starosta pan Mgr. Ondřej Lochman, rozhodlo pečovat o své voliče a zapojit je

do nejrůznějších aktivit a umožnit jim také kontrolu jednání jimi zvolené politické reprezentace. (Komunikace s občany Mnichovo Hradiště, ©2015)

Pokud se zaměříme na přítomnost deliberativního prvku v ostatních obcích ČR, pak nelze opomenout tzv. veřejná setkání zdravých měst (Fórum zdravých měst viz níže). Ta slouží ke zjišťování postojů a preferencí veřejnosti. Jsou zde diskutována nejrůznější témata a tvořen seznam 10 P – Desatero problémů. Ten je pak předložen široké veřejnosti v dané obci v anketě, kde se k němu může vyjadřovat. Nejpalčivější problémy pak obec zapracovává do koncepcí svého rozvoje. (Veřejná fóra zdravých měst táhnou, ©2016) Tato veřejná setkání se konají v mnoha českých městech, pro zmínku například v Třebíči, dále v Uherském Hradišti, kde se hlasovalo v roce 2016 už poosmé, v Chrudimi, kde radnice dokáže motivovat k účasti tradičně vysoký počet občanů, Valašském Meziříčí nebo například v Liberci či Litoměřicích. (Veřejná fóra zdravých měst táhnou, ©2016)

3. 2. Participativní rozpočet v ČR

3. 2. 1. Aktéři

Participativní rozpočtování je v gesci obcí či měst, popř. jejich částí. Iniciativu ale mnohdy vyvíjí i jiné subjekty. V České republice je hned několik takových organizací. V úvodu podkapitoly budou stručně představeny. Následovat budou příklady českých měst, které již zavedly, popř. plánují zavedení participativního rozpočtu.

Agora je česká nezisková organizace, která se zaměřuje na upevňování demokratických principů ve společnosti a usiluje o zlepšení dialogu a vytvoření partnerství mezi státní správou, samosprávou, širokou veřejností a dalšími subjekty. Mezi své cíle zařadila např.: podporu místní demokracie, zlepšení komunikace a spolupráce mezi radnicemi a občany, probudit větší zájem o komunální politiku u občanů, umožnit otevřený dialog o současných naléhavých problémech apod. (O nás, ©2016) Agora zpracovala také *Metodiku tvorby participativního rozpočtu pro města v ČR*,[25] která je univerzálně určena obcím v ČR a je zájemcům distribuována od letošní konference Dobrá radnice, která se konala v březnu v Praze. (Konference Dobrá radnice 2016, ©2016)

[25] Tato metodika vznikla mimo jiné ve spolupráci s MČ Praha 10.

Demokracie 2. 1 (D21) je organizace, která vyvinula specifický systém hlasování, který byl vytvořen pro vyšší efektivitu volby v podstatě jakékoli povahy. Podle tvůrců jej lze využit jak při volbách politických, tak při volbě projektů apod. Podstatou D21 je tvrzení, že jeden hlas ve volbách neumožní člověku spravedlivou volbu, a že nerozhodný volič mívá potíže při hlasování, ve kterém může být udělen pouhý jeden hlas. Způsob D21 tkví ve volnějším způsobu hlasování, jenž se vyznačuje udělováním většího počtu hlasů a existencí záporných hlasů pro zdůraznění názoru voliče. (Co je D21?, ©2015) Vedle vývoje hlasovacích platforem pro participativní rozpočtování, nebo například nejrůznější ankety či volby nepolitického typu (např. na Praze 10 volba Pes Prahy 10) se D21 zabývá procesem participace jako takové a velmi ji podporuje a doporučuje. Komplexním přístupem ke zvýšení aktivity, uvědomění a informovanosti občanů lze nastartovat také úspěšné participativní rozpočtování. Jednotlivé ankety a diskuze, které směřují radnice k lidem, je sbližují a vytváří prostor pro deliberaci, z níž mohou těžit jak zastupitelé, resp. radní a starosta, tak i občané. (Jandl, 2016) Svou působnost má D21 rozšířenou v celém světě, intenzivně se zabývala participativním rozpočtování v New Yorku, pro které zajišťovali hlasovací platformu, tak jak tomu bylo na Praze 10. D21 získala grant z Evropské komise na vývoj participativní platformy, která podle slov zástupce D21 D. Jandla: *„bude schopna obhospodařit participativní rozpočtování od A do Z. To znamená od deliberací až po hlasování a sledování výsledků.“* (Jandl, 2016)

Národní síť zdravých měst je další organizací, která se rozvoji měst věnuje. Klade důraz na udržitelný rozvoj obcí, partnerství obcí, na vyšší zapojení občanů v rozhodování o veřejných záležitostech obce a také na zlepšení zdravého životního stylu. Úkolem organizace je podporovat příjemné, klidné a přátelské místo pro život v českých městech. Národní síť zdravých měst je součástí projektu WHO (World Hospital Organization) Zdravé město, přičemž dosud vzniklo již 1300 zdravých měst ve 30 zemích Evropy. (Co je NSZM ČR, ©2016)

Alternativa zdola je iniciativa působící převážně v Praze, ačkoli je spojována se slovenskou organizací se stejnými cíli s názvem Utopia. Úkolem Alternativy je šíření možností participace a veřejné diskuze. Klade důraz na rozvoj komunitního života nebo například zaměstnaneckou participaci. Prosazuje participativní rozpočtování, mimo jiné utvářela koncepci pro zavedení procesu na Praze 7, kde se uskutečnil první ročník v roce 2014 (viz níže). (O nás Alternativa zdola, 2011)

3. 2. 2. Příklady participačního rozpočtu v ČR

Po představení nevládních subjektů, které se participativnímu rozpočtu věnují, je nezbytné představit města, kde byl participativní rozpočet uveden skutečně do praxe. Z pražských městských částí se pro tento nástroj vyslovila Praha 3 a Praha Zbraslav. Na Praze 7 byl zkušební participativní rozpočet spuštěn již v roce 2014. Nastavení a reálné fungování tohoto nástroje mělo zde ale jistá úskalí. Zastupitelka Prahy 7 paní Miroslava Moučková z Komunistické strany Čech a Moravy (KSČM) jej po svém zvolení do zastupitelstva v roce 2010 začala prosazovat na základě iniciativy organizace Alternativa zdola. Ta jí pomáhala se sestavením koncepce, která se na začátku roku 2014 skutečně zrealizovala. Občanům Prahy 7 bylo umožněno hlasovat o návrzích projektů, na které městská část vyhradila část svého rozpočtu, tj. 1 milion korun. (Zapojte se do hlasování o využití části rozpočtu Prahy 7, ©2014) Návrhy však byly nejprve představeny na veřejném setkání Zdravých měst v září, kde bylo vybráno sedm z nich. Ty následně postoupily do veřejného hlasování na Praze 7 na podzim 2014. Výsledky hlasování nebyly nijak povzbudivé, a to obzvláště z hlediska účasti. Do hlasování se zapojilo pouhých 66 občanů, z nichž 62 odevzdalo platný hlas. Radnice po skončení hlasování avizovala změny v dalším ročníku. Oznámila rozhodnutí zefektivnit celý proces a rozvinout informační kampaň. Na podzim roku 2014 se však proměnila politická reprezentace také na Praze 7, a další ročník participativního rozpočtu se již nekonal.[26] (Praha 7 – výsledky hlasování o využití participativní části rozpočtu, 2014)

Na Praze Zbraslavi je umožněno hlasovat o využití části rozpočtu od minulého roku 2015. Systém hlasování zajišťovala technicky, stejně jako u Prahy 10, Demokracie 21 a byl také spolufinancován z projektu *Participativní rozpočtování – inovativní nástroj dialogu radnic s občany* (Participativní rozpočet městské části Praha Zbraslav pro rok 2016, 2016). Navrhovatelem mohl být občan starší 18 let, jehož projekt byl územně alokován v městské části Praha Zbraslav. Odevzdávat projekty bylo možné od poloviny října do konce listopadu 2015. Požadovaná finanční dotace na jeden návrh přitom musela být ve výši max. 150 000 Kč, tedy maximálně 25 % z celkového objemu rozdělovaných peněz. Každý takový návrh musí ještě písemně podpořit alespoň 15 občanů Prahy – Zbraslav. Diskuze a veřejná setkání nad podanými projekty byly uskutečněny první dva měsíce v roce. Rok 2016 je pak určen k realizaci těch vítězných.

[26]Na základě kritérií dle Sintomer et al. (2012) však nelze tento pokus označit za participativní rozpočet, jelikož se proces již neopakoval.

Každý hlasující disponoval dvěma kladnými a jedním záporným hlasem. Prvního ročníku hlasování se v březnu 2016 zúčastnilo 678 občanů. Konání druhého ročníku se prozatím nerozběhnulo.[27] (Společně pro Zbraslav, ©2016). V letošním roce spouští pilotní participativní rozpočet na Praze 3. Poprvé se tak budou moci občané vyjádřit k využití části městského rozpočtu, v tomto případě se jedná o 3 miliony korun. Podávat návrhy může obyvatel městské části Praha 3, kterému již bylo 15 let, a s jeho návrhem musí souhlasit dalších 15 obyvatel a písemně toto doložit. Hodnota projektu nesmí přesáhnout 300 000 Kč a projekt musí být určen přímo pro Prahu 3 a realizován na jejím území. (Jak na to?, ©2016) Od začátku roku probíhají jednotlivé fáze procesu, od navrhování projektů a debatování o návrzích až po samotné hlasování, které se uskuteční v září 2016. Radnice se zavázala nejlepší vítězné návrhy zrealizovat. Na výsledky a hodnocení celého průběhu je ještě brzy a jakékoli závěry by byly předčasné. (Participativní rozpočet Praha 3, ©2016)

Participativní rozpočtování je v letošním roce 2016 poprvé testováno také v městské části Ostrava-Jih. Radnice měla již v loňském roce (tj. 2015) připravenou metodiku k jeho zavedení, ovšem samotné spuštění proběhlo až v roce 2016 na jaře. Radnice k těmto účelům vyčlenila částku 5 milionů, přičemž je částka rozdělena čtyřem umělým obvodům, tj. Bělský les a Dubina, Hrabůvka, Výškovice a Zábřeh.[28] Návrh může podat občan jedné ze zmíněných částí, který je starší 16 let, a dále také zájmové skupiny a vzdělávací a neziskové organizace. (Co je to „Společně tvoříme JIH“, ©2016) V dubnu probíhala ve vybraných objektech veřejná setkání, která měla za úkol informovat obyvatele městské části o možnostech, způsobech a časovém a obsahovém harmonogramu tohoto inovativního nástroje spolupráce s radnicí. Konala se celkem čtyři taková setkání. Od začátku měsíce května bylo spuštěno podávání návrhů. Participativní rozpočet v Ostravě je totiž, stejně jako všechny ostatní v České republice, obsahově postaven na souboji projektů, resp. hlasování o nich. Lidé mohli podávat návrhy projektů do konce měsíce června. V průběhu prázdnin jsou kontrolovány technické náležitosti projektů a také jejich proveditelnost, s absencí jejich bližšího hodnocení. Ty, jenž kontrolou projdou, budou na podzim 2016 představeny obyvatelům městské části, ať už v elektronické formě na webu Společně tvoříme Jih, v tištěné – městské Jižní listy, či na dalších veřejných setkáních. Listopad je pak měsícem

[27] Stav k červenci 2016.

[28] Každý obvod obdrží 1 000 000 korun, přičemž pátý milion je dle počtu obyvatel rozdělen poměrně mezi čtyři obvody. (Co je to „Společně tvoříme JIH“, ©2016)

hlasování o prezentovaných projektech a celý následující rok je určen k realizaci vítězných návrhů. (Co je to „Společně tvoříme JIH“, ©2016)

Posledním z příkladů měst se zavedeným participativním rozpočtováním u nás jsou severočeské Litoměřice. Jsou členem sítě zdravých měst již od roku 2002 a každoročně zde probíhá velké množství událostí, společných pro zdravá města, a to například Den Země, Národní dny bez úrazu, Evropský týden bez aut či Dny zdraví. Navíc se zde pořádají různé diskuze a tzv. kulaté stoly. V Litoměřicích byl nově zaveden i participativní rozpočet. Občané na veřejném setkání obdrží informace o potenciálních projektech rozvoje města, o kterých po jejich představení hlasují. Je jim tedy svěřena určitá část rozpočtu města, která je věnována na vítězný nejúspěšnější projekt. Pravidla deliberace však zde splněna nejsou. Před hlasováním neprobíhá diskuze a občané nenavrhují témata a řešení, jsou pouhými příjemci informací, na jejichž základě pak pro ně, či pro město volí nejvhodnější variantu. (Základní info Zdravé město Litoměřice, ©2016)

3. 2. 3. Připravované participativní rozpočty v ČR

V poslední části této kapitoly si představíme města a městské části, které zavedení nástroje participace plánují, popř. již připravují. Prvním z nich je Brno. Brněnská rada města schválila v dubnu tohoto roku koncept participativního rozpočtu a schválila již také tzv. řešitelský tým, který má za úkol rozpracovat metodiku a pravidla pro jeho uskutečnění v prostředí druhého největšího města ČR. Dle prvních informací se bude jednat o proces dvouletý, kdy v prvním roce proběhnou potřebné výzvy k občanům, ti budou mít prostor k návrhům projektů a jejich diskuzi, a v závěru roku se uskuteční hlasování. Druhý rok by byl pak věnován samotné realizaci vybraných návrhů. Město si od zavedení slibuje vedle obecné participace také zvýšení komunikace s občany, vyšší informovanost, anebo například posílení sousedských a komunitních vztahů. (V Brně startuje příprava nasazení participativního rozpočtu, ©2016)

Pro zavedení participačního rozpočtu se v letošním roce rozhodla i radnice ve Žďáře nad Sázavou na základě projektu Aktivně pro Žďár. (Participativní rozpočet Žďár nad Sázavou, ©2016) Město zde poskytne 600 000 Kč na projektové návrhy veřejnosti. Návrh musí být podaný nejpozději do 10. července 2016, navrhovateli musí být více než 18 let a musí být podpořen podpisy dalších 15 občanů. Rozpočet jednoho projektu nesmí překročit částku 150 000 Kč, tedy 25 % z celkové částky 600 000 Kč.

Žďárané (starší 18 let) budou moci hlasovat od 1. do 30. listopadu. Velký důraz je kladen na veřejná setkání a komunikaci, jak řekl Ondřej Černý z organizace Agora, která s městem na realizaci participativního rozpočtu spolupracuje. (Co je participativní rozpočet, Žďár nad Sázavou, ©2016)

Myšlenka zavedení participativního rozpočtování byla rozvinuta i v Říčanech u Prahy. Od roku 2015, kdy začínal projekt Řídím Říčany, se zvedla míra participace v obci skutečně markantně. Program Řídím Říčany funguje od 16. května 2015. Radnice pomocí anket a hlasování zjišťuje názory a postoje veřejnosti k jednotlivým událostem popř. problémům města. Cílem je zapojit co největší množství lidí a motivovat je ke spolupráci s městem. (Řídím Říčany, 2016) Radnice proto neváhala ani s pilotním projektem participativního rozpočtování, které se uskuteční v příštím roce 2017 a na kterém spolupracuje s D21. (Tým D21, ©2016)

4. Případová studie: participativní rozpočet v MČ Praha 10

4. 1. Základní charakteristika MČ Praha 10

Hlavní město Praha, na základě zákona č. 131/2000 Sb. ze dne 13. dubna 2000 o hlavním městě Praze, se člení na městské části. Praha 10 je jednou z 57 městských částí HMP a rozprostírá se jihovýchodně od centra města, což je patrné z mapy 1. MČ Praha 10 patří se svými 113 200[29] obyvateli mezi čtyři nejlidnatější části Prahy (Základní výsledky – Praha, 2011). Obdobně tomu tak je i z hlediska rozlohy, kde Praha 10 představuje šestou největší městkou část s rozlohou 1 861 hektarů (Malý lexikon obcí ČR, 2015).

Mapa 1: Městské části hlavního města Prahy

Zdroj: www.geoportalpraha.cz

[29] Počet obyvatel zjištěný na základě sčítání lidu, domů a bytů v roce 2011. Údaj byl platný k datu 26. 3. 2011. (Základní výsledky – Praha, 2011)

Městkou část tvoří několik čtvrtí, jejichž názvy se odvíjí od původního označení historických obcí, které se nacházely v této lokalitě. Jedná se o Vršovice, Strašnice, Malešice, Záběhlice, Vinohrady a Michle.[30] (Městská část Praha 10, ©2016)

Co se týká politického zastoupení na radnici, po komunálních volbách konaných v říjnu 2014, byla sestavena RMČ Praha 10 ve složení ze zástupců ANO, ČSSD, SZ a NEZ.PRO P10-HNUTÍ PRO LEPŠÍ 10 (NPP10-HPLD). (Rada MČ Praha 10, 2015a, s. 1). Do zastupitelstva se však dostali i další politické subjekty. Pro ucelenější představu je jejich soupis včetně počtu mandátů uveden v tabulce 2. MČ Praha 10 volí celkem do zastupitelstva 40 členů. Nejsilnějšími opozičními uskupeními se stala koalice VLASTA a TOP 09. Koalice VLASTA je novým uskupením sestaveným před komunálními volbami 2014. Mezi zástupci koalice VLASTA lze nalézt jak občany bez politické příslušnosti, tak i členy následujících politických stran: Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová (KDU-ČSL), Liberálně ekonomická strana (LES) a Česká pirátská strana (Piráti). Jednotlivé představitele tohoto subjektu spojuje nesouhlas se starou politickou garniturou a snaha změnit nezdravé politické prostředí na Praze 10. Obecně lze říci, že Praha 10 nemá příliš dobrou politickou pověst. Dokonce si získala v minulosti nepříliš lichotivou, ale vcelku výstižnou přezdívku „zátoka sviní."

Tabulka 2: Politické subjekty v zastupitelstvu po komunálních volbách 2014

Politický subjekt	Počet hlasů (v %)	Počet mandátů
ANO 2011	19,05	9
VLASTA	17,77	8
TOP 09	17,37	8
ČSSD	10,54	5
ODS	8,14	3
SZ	6,3	3
KSČM	5,9	2
NPP10-HPLD	5,3	2

Zdroj: autorka na základě volby.cz.

V květnu 2015 za výše nastíněného rozložení politických sil byl navržen a zahájen přibližně roční proces participativního rozpočtu. Nicméně v jeho průběhu došlo k politické krizi, která vyústila rezignací tehdejší starostky Radmily Kleslové

[30] Zmíněné části tvoří jednotlivé katastry Prahy 10, nicméně ne všechny se rozkládají celou svojí rozlohou výhradně na území Prahy 10. Zcela okrajově na území městské části zasahuje také Žižkov, Hloubětín, Hrdlořezy a Kyje. (Městská část Praha 10, ©2016)

v lednu 2016. Spolu s ní opustili radu další tři straničtí kolegové z ANO 2011.[31] (ČT24, 2016) Přestože rada zůstala usnášeníschopná, byla víceméně nefunkční, což vedlo k několika měsíčnímu vyjednávání o nové koalici na Praze 10. Vznik nové koalice byl oznámen v dubnu 2016, ale její podpora nebyla zpočátku dostačující. Ke zvolení nové rady tak došlo oficiálně až na zasedání zastupitelstva 1. 6. 2016. Současnou koalici na radnici tak tvoří zástupci následujících volebních stran: TOP 09 (4), ČSSD (2), SZ (1), ODS (1) a NPP10-HPLD (1). (Rada městské části Praha 10, ©2016)

Participativní rozpočet nebyl zaveden v důsledku nějakého komplexního a promyšleného participativního programu. Praha 10 nemá v tomto ohledu doposud vypracovaný žádný dlouhodobý přístup.[32] Na druhou stranu má městská část od roku 2010 vypracovanou *Strategii pro veřejné prostory Prahy 10*. Jedním z cílů této strategie je zapojení veřejnosti do plánovacích procesů ovlivňujících veřejné prostory. (MČ Praha 10 et al., 2010, s. 7) V souladu s tímto přístupem, ve stejném roce také vznikl projekt, *Společně měníme Prahu*. Podstatou tohoto dlouholetého projektu je: „*vytvořit dostatek příležitostí pro každého obyvatele MČ Praha 10 zapojit se do diskuzí a přetváření místních veřejných prostorů*." (MČ Praha 10 a Agora CE, 2010, s. 5) Ačkoli participativní rozpočet nebyl prezentován přímo jako součást výše uvedené vize, lze ho tak do určité míry vnímat a to z několika důvodů. Spojitost v nás může evokovat již samotné pojmenování procesu participativního rozpočtu na Praze 10 jako *Moje stopa*. Veřejnost byla vyzývána, aby zanechala svou stopu na mapě Praha 10, což souvisí se skutečností, že finance z participativního rozpočtu byly určeny pouze

[31] Důvodem k odchodu bylo z pohledu R. Kleslové opakované porušování koaliční smlouvy Stranou zelených, což její představitelé popírali. Naopak jako důvod uváděli, že se jedná o krok předsednictva ANO, které se rozhodlo vzhledem k blížícím se krajským a senátním volbám R. Kleslovou „odstranit" z funkce starostky kvůli její špatné pověsti. Opozice tehdejší starostku dlouhodobě kritizovala např. za neschopnost řešit dlouhodobé problémy městské části, na jejichž vzniku se aktivně podílela v minulých volebních obdobích z pozice místostarostky, a také za netransparentní hospodaření. Koalice VLASTA chtěla dokonce navrhnout na nadcházejícím zasedání zastupitelstva odvolání R. Kleslové z postu starostky. K tomu ale již neměla příležitost. (ČT24, 2016)

[32] O možnosti vytvoření dlouhodobého participativního programu v současnosti jedná Praha 10 se společností D21 (Jandl, 2016). Navíc Praha 10 se v letošním roce (2016) stala členem Národní sítě Zdravých měst v ČR, asociace aktivních místních samospráv, které se hlásí k principům udržitelného rozvoje, zapojování občanů do rozhodovacích procesů a podpoře zdravého životního stylu svých občanů. V souvislosti s tímto členstvím se očekává systematický postup na základě mezinárodně uznávaných standardů, jako je např. místná Agenda 21 (MA21). Rovněž k realizaci MA21 se MČ Praha 10 nyní přihlásila. (Národní síť Zdravých měst, ©2016; Zastupitelstvo MČ Praha 10, 2016) Nutno dodat, že Praha 10 je v plnění MA21 ve fázi zájemce již po druhé. Dle zástupce opozice, byla Praha vyloučena, ale protože se blíží volby, tak se Praha 10 znovu přihlásila k MA21. Nicméně žádné kroky v jejím plnění se neuskutečňují. (Chmelová, 2016)

na projekty ve veřejném prostoru. Dále o participativním rozpočtu je především informováno na speciálních webových stránkách městské části – *Veřejné prostory Prahy 10*, které vznikly v rámci Strategie pro veřejné prostory Prahy 10. V neposlední řadě projekt Moje stopa byl přidělen radnímu, který má v gesci územní rozvoj.

4. 2. Iniciování participativního rozpočtu a důvody pro jeho zavedení[33]

Myšlenka participativního rozpočtu se nejspíše poprvé na Praze 10 objevila již v předchozím volebním období (2010–2014), kdy s ní přišli komunisté za B. Zoufalíkem. V té době se však myšlenka na realizaci této procedury ještě neuchytila a zástupci KSČM se ji nepokusili prosadit. Po komunálních volbách 2014 si nová rada dala do svého programového prohlášení mimo jiné i participativní rozpočet. Hlavní iniciátorkou procesu, tedy osobou, která skutečně dala pokyn k tomu, aby se participativní rozpočet začal připravovat, byla starostka za ANO R. Kleslová. Konkrétně pověřila radního B. Zoufalíka, aby podnikl kroky k jeho realizaci. Představitelka koalice VLASTA, Renata Chmelová potvrzuje, že iniciátorkou byla R. Kleslová, nicméně se domnívá, že se jednalo o ideu jejich uskupení: „*V podstatě jsme s tím přišli my ve svém volebním programu, když jsme teď poprvé kandidovali na radnici a ta koalice převzala ten náš nápad*.“ (Chmelová, 2016) Nutno dodat, že i ANO mělo ve svých programových prioritách zapojení široké veřejnosti do rozhodování o rozpočtu. (Výběr z priorit hnutí ANO Prahy 10, ©2014) Naopak v očích Radka Lojdy (TOP 09): „...*iniciátorem byl pan Bohumil Zoufalík*.“ (Lojda, 2016) Jeho pohled na věc, může být dán tím, že B. Zoufalík se stal politickým garantem projektu, získával pro participativní rozpočet oporu v rámci koalice a zejména v době, kdy se změnilo složení koalice na radnici a odešla z vedení města hlavní iniciátorka procesu, tak on se zasloužil o získání politické podpory i v nové koalici. Podle vyjádření K. Vávrové: „*…on byl ten, kdo to udržel na úrovni vedení, že projekt Moje stopa je i v novém programovém prohlášení rady*.“ (Vávrová, 2016a)

Důvody pro zavedení participativního rozpočtu se z pohledu různých aktérů liší. Pro politického garanta projektu je hlavním důvodem pro zavedení participativního rozpočtu (a současně jeho největším přínosem) prolomení anonymity ve městě. V rámci participativního rozpočtu dochází k tomu, že: „*…oslovujete na téma Praha 10 nebo na téma konkrétní ulice svoje sousedy a najednou se začínají lidé potkávat a mezi sebou hovořit. A to město se zbavuje toho nejhoršího, co já tvrdím, že je ta anonymita*!“

[33] Od této části práce jsou k analýze procesu využity polostrukturované rozhovory.

(Zoufalík, 2016) Pro tehdejší starostku bylo důvodem pro zavedení participativního rozpočtu snaha zapojit občany do úprav veřejných prostor (Tisková konference, 2015). Naopak část opozice se domnívá, že koalice se rozhodla pro realizaci daného procesu, aby si vylepšila image a získala podporu u veřejnosti. Opoziční zastupitelka R. Chmelová řekla, že: „*…je to jednoznačný politický marketing současné koalice*." Svůj názor vyvozuje na základě malé částky (v poměru k celkovému rozpočtu městské části), která byla vymezena pro participativní rozpočet a vytrženosti participativního rozpočtu z komplexně participativního přístupu k tvorbě rozpočtu jako takového. (Chmelová, 2016) Podle R. Lojdy bylo zavedení participativního rozpočtu reakcí na poptávku ze strany občanů, což koresponduje s důvody, které uvádí zaměstnanec městského úřadu. „*Začalo to být prostě moderní a městská část se dlouhodobě snaží být trendy a zároveň se snaží být inovativní, takže v některých věcech se snaží ostatní předběhnout*." (Pecánek, 2016)

4. 3. Začátek cesty k participativnímu rozpočtu: politické rozhodnutí

První vážný příslib, ze strany politických elit, k zavedení participativního rozpočtování v MČ Praha 10, nalezneme v Programovém prohlášení RMČ Praha 10 pro volební období 2014–2018, které bylo schváleno 20. ledna 2015. Rada se v něm zavázala k zapojení občanů do přerozdělování finančních prostředků v rámci rozpočtu, a to prostřednictvím participativního rozpočtu. (Rada MČ Praha 10, 2015a, s. 5; Rada MČ Praha 10, 2015b) Dalším krokem bylo přijetí rámcového záměru na realizaci participativního rozpočtu Radou MČ Praha 10 dne 12. května 2015. Současně bylo rozhodnuto o vytvoření pracovní skupiny, ustavené za účelem přípravy a realizace procesu uplatnění participativní části rozpočtu. Již o necelý měsíc později (9. června 2015) RMČ odsouhlasila nejen metodiku procesu, ale také jeho harmonogram a pravidla pro podávání návrhů pro rok 2015 (Rada MČ Praha 10, 2015c; Rada MČ Praha 10, 2015d).

Rozhodující slovo v otázce zavedení participativního rozpočtu však mělo ZMČ Praha 10. Návrh k realizaci procesu uplatnění participativní části rozpočtu MČ Praha 10 v roce 2015 byl předložen ZMČ na jeho čtvrtém zasedání dne 22. června 2015. (Zápis ze 4. zasedání ZMČ, 2015) Součást návrhu tvořil i harmonogram realizace procesu, pravidla pro podávání námětů a metodika procesu. K hladkému průběhu projednávání návrhu přispěl pravděpodobně i fakt, že k tvorbě schvalovaného dokumentu byla přizvána i opozice, která tak mohla návrh připomínkovat ještě před jeho předložením

na zasedání ZMČ.[34] (Stenografický záznam, 2015; Zápis ze 4. zasedání ZMČ, 2015) Dále také mohla ovlivnit projednávání návrhu skutečnost, že pro participativní část rozpočtu byla vyčleněna jen nepatrná část z celkového rozpočtu (0,36 %),[35] což mohlo vést u některých zastupitelů k neutrálnímu postoji k návrhu. Z 37 přítomný zastupitelů se jich 15 zdrželo hlasování nebo nehlasovalo vůbec (Zápis ze 4. zasedání ZMČ, 2015).

Jediná výtka ze strany několika zastupitelů[36] se týkala harmonogramu realizace procesu. V této souvislosti byl předložen pozměňující návrh na prodloužení informační kampaně o jeden měsíc. Pozměňovací návrh byl odůvodňován obavami, že informační kampaň vedená v období červenec – září 2015 bude krátká a může tak být málo účinná. Navíc se jedná o období častého čerpání dovolených. Nicméně uvedený pozměňující návrh nezískal dostatečnou podporu a byl zamítnut. Vzápětí se hlasovalo o již zmíněném návrhu k realizaci procesu uplatnění participativní části rozpočtu. Pro přijetí návrhu se vyslovilo 22 členů zastupitelstva, proti nebyl žádný ze zastupitelů, sedm se jich zdrželo a 11 nehlasovalo, což znamenalo přijetí návrhu. (Stenografický záznam, 2015; Zápis ze 4. zasedání ZMČ, 2015)

Krátce poté (30. 6. 2015) bylo učiněno další důležité politické rozhodnutí, když RMČ přijala nabídku od společnosti Agora CE, o. p. s.,[37] čímž se MČ zapojila do projektu s názvem *Participativní rozpočtování – inovativní nástroj dialogu radnic s občany*. Tento projekt byl podpořen grantem z Islandu, Lichtenštejnska a Norska v rámci EHP fondů. (Rada MČ Praha 10, 2015e) Jeho hlavní cíl spočíval v pilotním testování metody participativního rozpočtování a poskytnout tak pro další obce v ČR dobrý příklad z praxe. Agora nabídla MČ odbornou podporu a pomoc při zavádění participativního rozpočtu, jehož podoba by měla vycházet z jimi navrženého modelu.[38]

---

[34] Jedna z opozičních zastupitelek byla velmi mile překvapena, že byla opozice přizvána na jednání k participativnímu rozpočtu ještě před jeho projednáním na zastupitelstvu, protože obvykle v jiných záležitostech, to nebývá zvykem. (Chmelová, 2016)

[35] Z celkových očekávaných příjmů MČ Praha 10 pro rok 2015 (1 386 686 000 Kč) byla vyčleněna částka 5 000 000 Kč, která představovala 0,36 % z celkových příjmů a 0,68 % z plánovaných celkových investičních výdajů, tj. 735 000 000 Kč. (Sedmihradská, 2015)

[36] Především se jednalo o zástupce z koalice VLASTA (Renata Chmelová a Olga Richterová) a o Janu Komrskovou ze Strany zelených (SZ) (Stenografický záznam, 2015).

[37] Agora je nezisková organizace, která se zaměřuje na upevňování demokratických principů ve společnosti a usiluje o zlepšení dialogu a vytvoření partnerství mezi státní správou, samosprávou, širokou veřejností a dalšími subjekty. Mezi své cíle zařadila např.: podporu místní demokracie, zlepšení komunikace a spolupráce mezi radnicemi a občany, probudit větší zájem o komunální politiku u občanů, umožnit otevřený dialog o současných naléhavých problémech apod. (O nás, ©2016)

[38] Praha 10 původně neměla být součástí zmíněného projektu. Městská část oslovila Agoru, aby byla odborným konzultantem v procesu participativního rozpočtování a mělo se jednat o placenou službu.

(Nabídka zapojení do projektu „Participativní rozpočtování – inovativní nástroj dialogu radnic s občany," 2015)

Navíc Agora určila podmínky, které musela MČ Praha 10 splnit, aby byla uzavřena dohoda o realizaci projektu. Konkrétně požadovala stanovení výše finančních prostředků, které budou použity na realizaci projektů, definování jasných pravidel pro schvalování a výběr projektů občany a vymezení jakou formou bude veřejnost zapojena do procesu. (Nabídka zapojení do projektu „Participativní rozpočtování – inovativní nástroj dialogu radnic s občany," 2015)

V nabídce byly vytyčeny jisté úkoly pro obě strany (MČ i Agoru) a bylo tak předesláno rozdělení jejich rolí. Od MČ Praha 10 se očekávalo vytvoření pozice koordinátora, spolupráce tiskového mluvčího při přípravě a realizaci informační kampaně s využitím dostupných komunikačních kanálů, zajištění interní komunikace na úřadě, opatření místa jednak pro setkání participační skupiny a jednak pro veřejná setkání. Dále se počítalo s pomocí úředníků při kontrole podaných projektů a s organizací voleb, která měla zahrnovat i prezentaci návrhů na webových stránkách a přípravu papírového volebního systému. (Nabídka zapojení do projektu „Participativní rozpočtování – inovativní nástroj dialogu radnic s občany," 2015)

Úkolem Agory bylo poskytovat odborné konzultace během celého procesu. V rámci informační kampaně připravovat např. podklady pro články, tiskové zprávy, informační materiály a web. Vést jednání a školení týkající se participativního rozpočtu. V neposlední řadě měla Agora zastávat pozici moderátora na veřejných setkáních a zajišťovat z nich výstupy. (Nabídka zapojení do projektu „Participativní rozpočtování – inovativní nástroj dialogu radnic s občany," 2015)

Dobrou zprávu nejen pro Prahu 10, ale i pro ostatní městské části hlavního města představuje rozhodnutí Rady hlavního města Prahy (HMP) o poskytnutí dotace ve výši 50 % finanční částky vynaložené příslušnou MČ na výdaje spojené s participativním rozpočtováním. Maximální výše dotace byla stanovena na pět milionů korun pro jednu MČ za rok a bude probíhat na základě finančního vypořádání, což znamená, že určitá MČ nejprve doloží vynaložení konkrétního finančního objemu na participativní rozpočtování za rok a následně HMP přidělí zmíněnou dotaci s platností od roku 2016. (Rada HMP, 2016) Tento vstřícný krok magistrátu lze vnímat jako projev podpory

V důsledku toho, že Agoře odmítla některá města účast v projektu, tak nakonec Praha 10 přistoupila na nabídku Agory. (Černý, 2016)

participativního rozpočtování a může motivovat některé další pražské části k jeho zavedení.

4. 3. 1. Model pro zavedení participativního rozpočtu v obcích ČR představený Agorou[39]

Postup navržený Agorou lze představit v následujících sedmi důležitých bodech. Schéma 4 představuje jeho grafické znázornění.

1. *Stanovení podoby procesu a základních pravidel*. V rámci tohoto kroku obec či městská část určí základní pravidla, jak zapojí občany do tvorby participativního rozpočtu. Konkrétní podoba procesu by se měla odvíjet od situace v příslušné municipalitě. Musí tedy být reflektována velikost obce, zvolené cílové skupiny, kapacitní možnosti úřadu (obecního, městského či úřadu městské části) a v neposlední řadě výši finančních prostředků určených pro participativní rozpočet. Je třeba také určit rozhodovací a poradní „orgány", které budou proces řídit.
2. *Informování a motivace občanů*. Tento bod souvisí s vedením informační kampaně, jejím cílem je objasnit občanům, jakým způsobem se budou moci zapojit a jak bude v procesu rozhodováno. Radnice by měla kromě obvyklých informačních kanálů (webové stránky obce, lokální periodika) využít i interaktivní nástroje (ankety, veřejné či internetové diskuze, soutěže), které poskytnou určitou zpětnou vazbu od občanů a mohou postihnout i hůře dosažitelné komunity občanů.
3. *Zpracování návrhů projektů občany*. V této fázi občané připravují projektové návrhy, jejichž prostřednictvím by měli výstižně představit svůj záměr včetně předpokládaných nákladů.
4. *Verifikace návrhů občanů odborníky*. Odbornou kontrolu zajišťují pověření pracovníci úřadu a hodnotí, zda předložené návrhy splňují stanovená pravidla či nikoli, případně mohou rozhodnout, že návrh vyhovuje, ale vyžaduje doplnění. Následně jsou autoři obeznámeni s výsledkem.
5. *Prezentace návrhů*. Každý autor vyhovujícího návrhu, by měl mít příležitost představit svůj záměr na veřejných setkáních, která jsou v případě větších obcí pořádána v předem rozčleněných menších obvodech. Zde je prostor pro diskuzi

[39] Tento model byl součástí *Nabídky zapojení do projektu „Participativní rozpočtování – inovativní nástroj dialogu radnic s občany*," kterou přijala městská část Praha 10. Tato podkapitola byla vypracována na základě zmíněné nabídky.

občanů nad prezentovanými návrhy a pro zdůvodnění vyřazení některých projektů ze strany zástupců z radnice.

6. *Volba projektů navržených občany*. V období dvou až tří týdnů před samotnou volbou by měl být autorům projektů poskytnut čas pro zajištění podpory u svých spoluobčanů. Právo hlasovat by měli mít všichni obyvatelé (časté je snížení věkové hranice na 16 let) Volba má dvojí podobu – papírovou a elektronickou, přičemž je třeba spojit každý hlas s identifikačními údaji. V případě větších obcí se jeví jako vhodnější hlasovat v menších obvodech. O podobě volebního mechanismu rozhoduje radnice.
7. *Zapracování projektů do rozpočtu města*. Vedení obce na základě výsledků hlasování získá jasný přehled o preferencích občanů a o tom, kolik vítězné návrhy budou stát. I v tuto chvíli může nastat situace, že vedení radnice nepodpoří některý projekt a nebude ho realizovat. Pokud tato situace nastane, musí být občanům vysvětleny důvody, proč nejsou respektovány výsledky hlasování. Do realizace vítězných projektů je vhodné zapojit občany přímo nebo nepřímo. (Nabídka zapojení do projektu „Participativní rozpočtování – inovativní nástroj dialogu radnic s občany," 2015)

Schéma 4: Model pro zavedení participativního rozpočtu od společnosti Agora

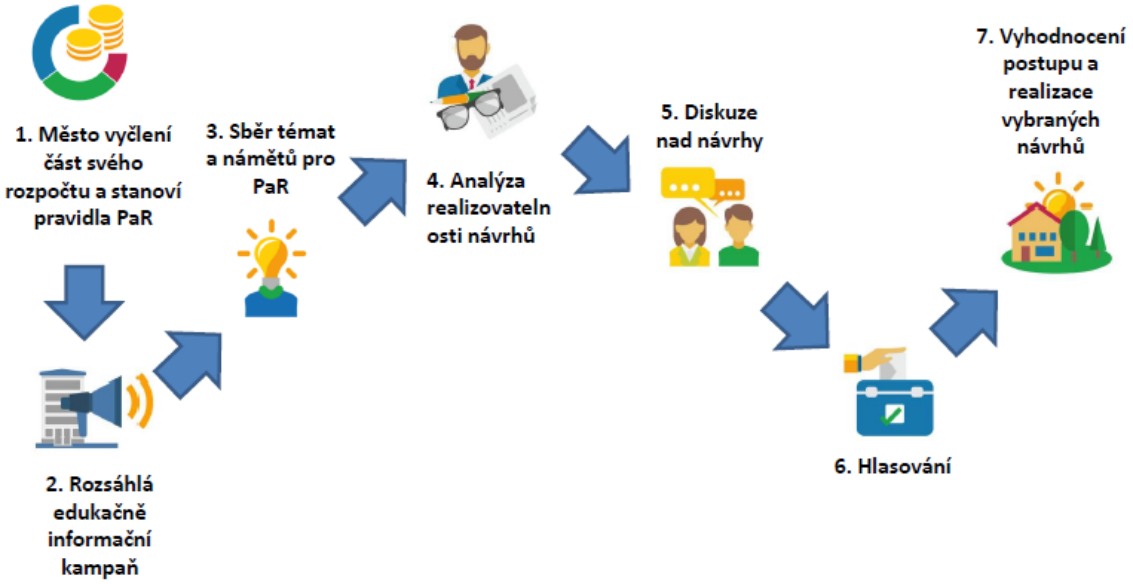

Zdroj: Agora CE, 2016a

Postup navrhovaný Agorou se ve skutečnosti velmi podobal metodice vypracované na Praze 10. Z tohoto důvodu nebyl problém z pohledu městské části přistoupit na nabídku Agory. (Vávrová, 2016a)

4. 4. Základní parametry participativního rozpočtu a harmonogram

Pro rok 2015 MČ Praha 10 vyčlenila ze svého rozpočtu částku 5 milionů korun. Hlavní záměr, který byl stanoven, spočíval v investování těchto prostředků do rozvoje a zvelebení veřejných prostor Prahy 10 na základě vůle občanů. Dále si městská část určila několik následujících cílů, kterých chtěla dosáhnout prostřednictvím realizace participativního rozpočtu: oslovit co možná největší skupinu občanů, vyvolat zájem o participativní rozpočet u obyvatel a současně je přivést ke vzájemné spolupráci, srozumitelná komunikace s veřejností, prohloubit zkušenosti úřadu se zapojováním veřejnosti, zapojit veřejnost ve všech předem vymezených lokalitách Prahy 10, proinvestovat finanční zdroje určené pro participativní rozpočet v plné výši, objevit při technické analýze veškerá rizika, která by mohla nastat v souvislosti s realizací projektů a realizovat vítězné návrhy takovým způsobem, aby se z pohledu veřejnosti jevil celý proces jako smysluplný. (Zastupitelstvo MČ Praha 10, 2015)

Vzhledem k rozlehlosti Prahy 10 bylo území rozděleno do čtyř lokalit, které do určité míry vychází z historických původních obcí. První oblastí jsou Vršovice (včetně Vinohrad a Michle). Další lokality tvoří Strašnice, Malešice a Zahradní město (včetně Záběhlic). Rozložení těchto částí je patrné z mapy 2.

Mapa 2: Rozdělení MČ Praha 10

Zdroj: Vávrová, 2016b.

Míra zapojení občanů do participativního rozpočtování na Praze 10 se mění v závislosti na jednotlivých fázích a aktivitách v procesu. S ohledem na participační žebřík využívaný Agorou,[40] lze říci, že veřejnost by měla v průběhu procesu zapojována od nejnižší úrovně až po tu nejvyšší, to znamená od informování ve všech fázích procesu až po rozhodování občanů ve veřejné anketě. Schéma 5 znázorňuje míru zapojení občanů v jednotlivých fázích procesu.

Schéma 5: Míra zapojení veřejnosti v jednotlivých fázích participativního rozpočtu

<table>
<tr><td rowspan="5">← míra zapojení →</td><td>rozhodování</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>partnerství</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>konzultace</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>připomínkování</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>informování</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2" rowspan="2">Fáze</td><td rowspan="2">1. příprava</td><td colspan="5">2. realizace</td><td rowspan="2">3. vyhodnocení</td><td rowspan="2">4. implementace</td></tr>
<tr><td>podání námětů</td><td>technická analýza</td><td colspan="2">veřejná diskuse</td><td>realizace investic</td></tr>
<tr><td colspan="3"></td><td></td><td></td><td>veřejná projednání</td><td>rozhodnutí-anketa</td><td></td><td></td></tr>
</table>

Zdroj: autorka na základě Vávrová, 2016b.

[40] Blíže představený již v teoretické části.

Celý proces participativního rozpočtování byl rozložen do čtyř základních fází: 1. přípravná fáze, 2. fáze realizace procesu, 3. vyhodnocení procesu a 4. implementace.[41] V každé fázi byly definovány dílčí aktivity, které měli být postupně plněny. Jejich celkový seznam s časovým rozvržením je znázorněn v tabulce 3.

Tabulka 3: Harmonogram procesu participativního rozpočtu

AKTIVITA	TERMÍN
1. příprava procesu	
1.1 sestavení pracovní skupiny	květen 2015
1.2 zpracování návrhu postupu v realizaci procesu	květen – červen 2015
1.3 vytvoření Komunikační strategie	červen 2015
1.4 Informační kampaň	červenec – září 2015
2. realizace procesu	
2.1 příprava na vyhlášení výzvy pro podání návrhů	květen – červen 2015
2.1.1 vytvoření pravidel pro podání návrhů	
2.1.2 zpracování formuláře pro podání návrhů	srpen 2015
2.2 vyhlášení výzvy pro podání námětů	září 2015
2.3 prostor pro veřejnost k podání návrhů - VÝZVA	14. září – 13. listopadu 2015
2.4 technická analýza	listopad–prosinec 2015
2.4.1 posouzení podaných návrhů	
2.4.2 dopracování řešení návrhů vhodných pro realizaci	
2.5 veřejná diskuse k návrhům	leden 2016
2.5.1 příprava veřejné diskuse	
2.5.2 veřejná projednání	
2.5.3 zpracování hlasovacího formuláře	
2.6 rozhodnutí - veřejná anketa k výběru vítězných návrhů	únor 2016
2.6.1 vyhlášení veřejné ankety	
2.6.2 vyhodnocení výsledků veřejné ankety	
2.7 vyhlášení vítězných návrhů	
2.8 realizace investic 2016	2016
2.9 informování veřejnosti o realizaci	v průběhu realizace
3. vyhodnocení procesu	
3.1 hodnotící zpráva	březen 2016
3.2 aktualizace Metodiky procesu	
4. implementace	
4.1 implementace Metodiky procesu PaR do činnosti úřadu duben 2016	duben 2016
4.2 alokace finančních prostředků PR do návrhu rozpočtu na rok 2016	

Zdroj: autorka na základě Zastupitelstvo MČ Praha 10, 2015.

[41] Jednotlivým fázím bude věnována bližší pozornost v samostatné podkapitole.

4. 5. Pravidla pro podávání námětů v rámci participativního rozpočtu 2015

Na základě stanovených pravidel došlo k jasnému vymezení toho, kdo může být navrhovatelem projektu, jaké oblasti se projekt musí týkat (respektive v jakém odvětví musí být využity finanční prostředky) a jaký je finanční limit pro jeden návrh. Podat námět v rámci participativního rozpočtu v roce 2015, tak mohla buď osoba starší 18 let s trvalým pobytem v MČ Praha 10, nebo organizace se sídlem ve správním obvodu MČ Praha 10. (Zastupitelstvo MČ Praha 10, 2015) V důsledku určení věkové hranice, byli vyloučeni mladiství. Pokud by však skutečně chtěli předložit návrh, mohli tak učinit nepřímo prostřednictvím jimi pověřené plnoleté osoby. Navrhovatelé však nebyli limitováni počtem návrhů, které mohli v rámci procesu podat. Jedna osoba tak mohla být teoreticky autorem více projektů.[42]

Poměrně velké omezení spočívalo v tom, jakým způsobem mohly být finanční prostředky využity. Aby námět prošel technickou analýzou, musel spočívat v úpravě veřejných prostor, které jsou ve vlastnictví HMP, nebo ve správě MČ Praha 10. (Zastupitelstvo MČ Praha 10, 2015) V průběhu samotného procesu MČ Praha 10 upřesnila podmínky související s prostory, na nichž nemůže dojít k realizaci projektů, což se týkalo parcel, kde již MČ měla vypracovaný investiční nebo rozvojový záměr, a pozemků o které se vede soudní spor (Aktuálně, Veřejné prostory MČ Praha 10). Z uvedeného vyplývá, že se muselo jednat o investiční akci a peníze nemohly být vynaloženy např. na pořádání kulturních či sportovních akcí. Naopak měly být finanční zdroje využity k revitalizaci nebo vybudování volnočasových, sportovních či odpočinkových míst, řešení problematiky životního prostředí či bezbariérových tras apod. (Nejčastější dotazy, Veřejné prostory MČ Praha 10) Výše investice připadající na jeden projekt nesměla přesáhnout rozmezí od 50 000 Kč do 1 000 000 Kč (včetně DPH a případných dalších nákladů souvisejících s realizací návrhu). (Podmínky, Veřejné prostory MČ Praha 10)

Kromě výše uvedených pravidel, musely návrhy dále nutně splňovat několik náležitostí. V předloženém návrhu bylo nutno uvést následující: název projektu, místo realizace, odůvodnění a popis návrhu včetně fotodokumentace stávajícího stavu a předpokládaný rozpočet. (Zastupitelstvo MČ Praha 10, 2015)

[42] Ve skutečnosti nezůstalo u teorie, ale stalo se tak i v praxi. Například pod jedním jménem byly podány tři různé návrhy. (Projekty k hlasování)

4. 6. Stanovená metodika a průběh procesu participativního rozpočtování

4. 6. 1. První fáze: příprava procesu

Prvním krokem v rámci přípravné fáze bylo vytvoření pracovní skupiny ze zaměstnanců úřadu[43], případně může být její součástí i externí odborník na participaci. Daná pracovní skupina měla za úkol vypracovat postup v procesu, jeho realizaci, sledování průběhu procesu, vyhodnocení procesu a průběžně informovat orgány městské části. Jeden z pracovníků skupiny koordinuje její činnost, podílí se na tvorbě komunikační strategie, zajišťuje komunikaci s externími i interními spolupracovníky a v neposlední řadě připravuje materiály k projednání v radě a na zastupitelstvu. Pracovní skupina má také spolupracovat s politickým garantem. (Zastupitelstvo MČ Praha 10, 2015)

„*Při formování pracovní skupiny se zvažovalo, který pracovník a z jakého odboru bude přínosný a bude mít co říci k samotnému procesu*.“ (Pecánek, 2016) Takovým to způsobem vznikla pracovní skupina. Mezi její členy usedli zástupci následujících odborů: Odbor životního prostředí, dopravy a rozvoje (Martin Pecánek), Oddělení koncepce a rozvoje MČ (Pavel Ludvík), Oddělení přípravy a realizace oprav a investic (Zbyněk Plach), Oddělení projektů MČ Praha 10 (Zdeňka Janků), Oddělení sportu (Kateřina Bělohlávková) a Oddělení rozpočtu (Marie Šustová).[44] (Vávrová, 2016a) Koordinátorem nejen této pracovní skupiny, ale celého procesu participativního rozpočtování se stala Kateřina Vávrová z Oddělení rady a zastupitelstva. Jak ona sama říká: „*…vznikl požadavek na vytvoření procesu participativního rozpočtování, byla sestavena pracovní skupina a vzhledem k tomu, že já jsem měla nějaké zkušenosti s místní Agendou 21, tudíž se zapojováním veřejnosti, tak z tohoto titulu jsem se stala předsedkyní pracovní skupiny a tím pádem i tvůrcem Mojí stopy*.“ (Vávrová, 2016a) K. Vávrová byla tedy sama ve skutečnosti autorkou metodiky, pravidel a harmonogramu. Navržený postup jí připomínkovala pracovní skupina a Agora. „*Metodiku převážně vymýšlela paní Vávrová, my jsme ji pouze de facto připomínkovali*,“ potvrzuje pan Pecánek z pracovní skupiny (Pecánek, 2016).

[43] Výběr jednotlivých členů se odvíjí od oblasti, v níž mají být finanční prostředky využity (Zastupitelstvo MČ Praha 10, 2015).

[44] Pro druhý ročník participativního rozpočtu bude pracovní skupina rozšířena o další členy – zástupce odboru školství, právníka a webmastera. (Vávrová, 2016a)

Spolupráce mezi politickým garantem a pracovní skupinou probíhala v zásadě tak, že mu pracovní skupina interpretovala své výstupy a informovala ho o průběhu příprav. Nicméně politický garant do tvorby metodiky a pravidel téměř nezasahoval. Podle jeho slov: „*...dílčí věci jsem dejme tomu doporučil malinko umírnit, ale myslím si, že z 95 % to co přinesla pracovní skupina, jsem schválil v tom smyslu, že jsem to tak přednesl radě a později zastupitelstvu*." (Zoufalík, 2016)

Další krok v metodice, který následoval po vytvoření postupu, spočíval ve zpracování komunikační strategie a informační kampaně. Vhodně zvolená komunikační strategie je zcela zásadní pro následný úspěch informační kampaně a v konečném důsledku pro dobrý výsledek celého procesu. Tiskový mluvčí či odborník na komunikaci měl ve spolupráci s pracovní skupinou vytvořit postup, jakým bude komunikován jednak celý proces jako takový a jednak jeho jednotlivé fáze a dílčí aktivity. Při komunikaci s veřejností by měly být využity veškeré komunikační nástroje, které úřad má k dispozici. Prostřednictvím informační kampaně měl být občanům srozumitelně představen projekt Moje stopa se zaměřením na roli veřejnosti a potenciálních navrhovatelů. Vyvrcholením kampaně pak měla být veřejná informační setkání, jejichž přípravu měl na starost úřad ve spolupráci s Agorou, která měla za úkol moderovat diskuzi na setkáních. (Zastupitelstvo MČ Praha 10, 2015)

Městská část tedy skutečně využívala různé komunikační kanály. Od těch běžných jako jsou radniční noviny,[45] webové stránky městské části, webová stránka Veřejných prostor Prahy 10, sociální sítě. Dále Praha 10 využívala své emailové databáze pro newslettery, databáze telefonních čísel pro bezplatné zasílání aktuálních informací do mobilu, průběžně vydávala tiskové zprávy, celý projekt představila na tiskové konferenci a v neposlední řadě docházelo k distribuci tištěných letáků přes školy dětem a ty je měly dále předávat svým rodičům. Navíc se na radnici rozhodli investovat do reklamy formou výlepů na venkovní plochy (např. na lavičky), před jejíž minimální účinností je varovala Agora i D21. (Černý, 2016; Jandl, 2016) „*Na Praze 10 bylo možné sáhnout i po běžnějších formách informování ve veřejném prostoru, jako jsou reklamy na lavičkách, bannery a podobné věci, které jsou drahé a nemají moc velký dopad, jak víme, ale radnice to udělala*." (Černý, 2016) Jak již bylo řečeno,

[45] Nutno dodat, že Praha 10 rozhodla o jejich zrušení, takže v prosinci 2015 vyšel poslední výtisk radničních novin, čímž přišla městská část ještě před koncem procesu o nejdůležitější komunikační kanál směrem k seniorům (Vávrová, 2016a). Což se pravděpodobně projevilo i v nízké účasti občanů nad 60 let v hlasování o navržených projektech. Ze všech osob, které se zúčastnily hlasování, bylo pouze 9 % občanů ve věku nad 60 let (Demokracie 2.1, 2016).

vrcholem informační kampaně měla být informační setkání pro veřejnost v jednotlivých lokalitách. Každé setkání trvalo přibližně dvě hodiny a konalo se v některé ze základních škol na Praze 10, [46] vždy ve stejném čase od 17:30 hod. Setkání se ze strany úřadu účastnila koordinátorka projektu a obvykle i úředník, který byl schopen reagovat na dotazy technického charakteru a pak zástupce z Agory, který byl v roli facilitátora. Občasnými návštěvníky byli i někteří politici, přestože Agora na ně apelovala, aby ta setkání nenavštěvovala.[47] Jejich účast však byla spíše buď v roli pozorovatelů, případně se zapojovali, ale spíše z pozice občanů než politiků. Nicméně tato setkání příliš nesplnila to, co se od nich očekávalo, tedy nějaká forma deliberace.[48] „*My jsme si mysleli, že to bude hodně o diskuzi mezi občany samotnými…o tom, co se dá nebo nedá v jejich čtvrti změnit, ale ukázalo se, že pro lidi je ten postup úplně něčím novým a nepředstavitelným, takže větší část toho času jsme strávili vysvětlováním a popisováním, jak bude proces probíhat.*“ (Černý, 2016) Teprve zbývající část setkání probíhala formou diskuze, kdy na základě konkrétních námětů od občanů ukazovali, jak projít se svým návrhem celým procesem. Navíc se jednotlivá setkání potýkala s nízkou účastí. Prvního setkání se zúčastnili pouze čtyři občané. U dalších setkání se počet účastníků pohyboval přibližně v rozmezí 15–35 osob.

4. 6. 2. Druhá fáze: realizace procesu

Podle metodiky by na začátku realizační fáze mělo dojít nejprve k připravení potřebných věcí pro vyhlášení výzvy pro podávání návrhů ze strany veřejnosti. S tím souvisí sepsání pravidel pro podání návrhů, jimiž se musí navrhovatelé řídit a jejichž dodržení je kontrolováno v rámci technické analýzy.[49] Dále bylo nutné vytvořit systém pro evidenci došlých návrhů. Vhodný doplněk pak představovalo zhotovení kontaktního internetového formuláře pro dotazy ze strany občanů, na které bude pracovník úřadu odpovídat. Následující krok spočíval v připravení formuláře

[46] Informační setkání proběhla následovně: 16. 9. 2015 pro oblast Vršovice, Vinohrady a Michle (v ZŠ U Roháčových kasáren, 17. 9. 2015 pro oblast Strašnice (v ZŠ Brigádníků), 23. 9. 2015 pro oblast Malešice (v ZŠ Hostýnská) a 24. 9. 2015 pro oblast Zahradní město a Záběhlice (v ZŠ Švehlova). (Rada MČ Praha 10, 2016a)

[47] Agora apelovala na politiky z toho důvody, že by měl být proces apolitický.

[48] Podle zástupce Agory to bylo dáno především novostí procesu a pak také tím, jak je koncipován. Člověk, který chtěl podat návrh, nemusel nutně přijít na informační setkání, ale mohl rovnou až podat návrh. (Černý, 2016)

[49] Konkrétní pravidla již byla vysvětlena, tudíž už jim nebude věnována pozornost nyní.

pro podávání návrhů, a to ve dvou verzích – elektronické a papírové.[50] Poté došlo k vyhlášení samotné výzvy pro podání námětů, současně s tím byl aktivován webový formulář a zahájena distribuce papírových formulářů. Veřejnost mohla návrhy podávat v termínu od 14. 9. 2015 do 13. 11. 2015. (Zastupitelstvo MČ Praha 10, 2015)

Úřad městské části obdržel celkem 50 návrhů z toho však jeden až po skončení lhůty pro podání námětů. Veřejnost se mohla ve skutečnosti dotazovat nejen prostřednictvím dotazníkového formuláře na internetu, ale byla pro dotazy občanů zřízena i telefonická informační linka, která byla vcelku hojně využívaná. V případě potřeby byli úředníci ochotni se sejít k osobní schůzce s navrhovateli. (Rada MČ Praha 10, 2016a)

Po shromáždění všech návrhů následovala technická analýza, která měla ve své podstatě dvě kola. Nejprve se posuzovalo, zda návrhy splňují formální pravidla a zda nejsou protizákonné. V druhém kole byly návrhy blíže analyzovány příslušnými odbory městského úřadu. Zde docházelo k posouzení realizovatelnosti, rizik spojených s realizací, výše nákladů, udržitelnosti projektů a jestli daný návrh není již součástí jiného schváleného záměru města. Každý patřičný odbor měl za úkol využít veškerých dostupných nástrojů úřadu, aby odhalil případné komplikace, které by mohly ohrozit následnou realizaci konkrétního návrhů. V rámci technické analýzy si tedy úřad ponechal právo veta v tom smyslu, že pokud by byl návrh v rozporu s předem stanovenými pravidly nebo byl nerealizovatelný, mohl odpovědný pracovník odmítnout pustit návrh do další části procesu. V průběhu technické analýzy byli kontaktováni navrhovatelé ke konzultaci jejich návrhů. V případech, kdy návrhy byly posouzeny jako realizovatelné, pak jejich autoři dle potřeby (a po poradě s úředníky) měli možnost návrhy dopracovávat do podoby, v jaké je budou prezentovat na veřejných projednáních. (Zastupitelstvo MČ Praha 10, 2015)

První úrovní technické analýzy neprošlo sedm projektů. Mezi nejčastější důvody patřily následující: nejednalo se o investiční záležitost, projekt se netýkal úpravy veřejných prostor, předpokládané náklady byly nereálné[51] nebo se jednalo o prostor,

[50] Podat návrh prostřednictvím papírového formuláře bylo možné osobně na podatelně městského úřadu nebo zaslat poštou.

[51] V jednom extrémním případě navrhovatel odhadl rozpočet přibližně o desetinásobek nižší, než by byla jeho reálná výše. Jednalo se o návrh na rekonstrukce ulice dlouhé asi 200 metrů, která měla spočívat ve výměně kostek za asfaltový povrch. Navrhovatel se domníval, že by oprava mohla stát 660 000 Kč. Podle pracovníků úřady by však rozpočet reálně překročil minimálně částku 6 milionů korun. (Vávrová, 2016a) Tato situace dokládá edukační prvek participativního rozpočtu. „*Mnohým lidem to otevřelo oči. Veřejnost nepřemýšlí nad tím, co kolik stojí ve veřejném prostoru, že je obrovský rozdíl, když si pořizujete*

který nebyl ve vlastnictví hlavního města či ve správě MČ Praha 10. (Rada MČ Praha 10, 2016a) Dále dva projekty stáhli sami navrhovatelé. Po technické analýze byli všichni navrhovatelé (ti úspěšní i neúspěšní) pozváni na společné setkání, kde dostali zpětnou vazbu a bylo jim vysvětleno, jak budou probíhat veřejná projednání návrhů. Toto společné setkání navrhovatelů, tedy těch nejaktivnějších občanů, přineslo paradoxně to, co bylo očekáváno od informačních setkání a pak především od veřejných projednání návrhů. Zmíněné setkání navrhovatelů mělo vcelku jasně deliberativní charakter. Informovaní navrhovatelé vzájemně diskutovali nad některými návrhy, předkládali své argumenty a na základě uskutečněné deliberace měli možnost její průběh promítnout do svého návrhu.[52] Výsledkem této deliberace bylo dokonce ve dvou případech spojení některých obdobných návrhů v jeden společný. Uvedené tvrzení dokládá výrok V. Černého z Agory, který tvrdí, že: „*…určitá forma deliberace proběhla hlavně díky setkání samotných autorů*.“ (Černý, 2016)

Další velmi důležitý bod v procesu představují tzv. veřejná projednání. Jejich účel měl spočívat v představení všech podaných návrhů veřejnosti kontaktní formou před spuštěním internetového hlasování.[53] I tato setkání byla naplánovaná ve čtyřech stanovených lokalitách (stejně jako u informačních setkání), přičemž v dané lokalitě mají být prezentovány projekty, které se té konkrétní části týkají.[54] Pokud nastane situace, že nebude existovat žádný návrh pro jednu z lokalit, pak v ní ani neproběhne veřejné projednání. Metodika procesu předpokládá, že kromě představení návrhů se o nich také bude diskutovat, budou zaznamenány připomínky z řad veřejnosti a jestliže dojde ke konsensu, budou zapracovány do návrhu. Veřejná projednání byla zamýšlena jako deliberativní prvek procesu participativního rozpočtování. Průběh veřejných projednání by měl opět řídit facilitátor a rovněž by měli být přítomni zástupci úřadu (zejména pracovníci dotčených odborů). Ze setkání v jednotlivých lokalitách

---

něco sobě na zahrádku a když to pořizuje městská část do veřejného prostoru, kde to musí splňovat různé certifikace. To se samozřejmě odráží na ceně.“ (Vávrová, 2016a)

[52] Nicméně na úpravy neměli moc času, protože na to nebyl vyčleněn prostor v rámci harmonogramu. To by se ale mělo ve druhém ročníku změnit. (Vávrová, 2016a)

[53] Prezentovány byly i návrhy, které neprošly technickou analýzou, aby se občané poučili a věděli čeho se příště vyvarovat. Opět zde lze pozorovat edukační efekt.

[54] Městská část se tak rozhodla z organizačních důvodů, ale jinak to postrádá význam, protože pak veřejnost hlasuje o všech návrzích, ne jen o těch, které se týkají příslušné čtvrti. Logičtější variantou by bylo přidělit lokalitám určitou sumu, o níž by se rozhodovalo pouze v dané čtvrti. Ovšem je třeba vzít v úvahu, že celková vyčleněná částka na participativní rozpočet je už tak vcelku nízká a kdyby se ještě rozdělila mezi jednotlivé lokality, byla by část opravdu hodně nízká, což by mohlo působit demotivujícím způsobem. Navíc by také mohla nastat situace, že v některé lokalitě nebude podán žádný návrh, tudíž by pak vyčleněné finance nebyly využity.

by měl být pořízen videozáznam, aby pak mohl být umístěn na webových stránkách. (Zastupitelstvo MČ Praha 10, 2015)

Reálný scénář těchto setkání byl následující. Každý autor měl vyčleněných pět minut na prezentaci svého návrhu a dalších pět minut bylo vymezeno na případnou diskuzi k návrhu. Účast na veřejných projednáních byla v porovnání s informačními setkáními o něco vyšší (v přibližném rozmezí od 30 do 50 osob), nicméně to bylo dáno tím, že již bylo v zájmu autorů návrhů na ta setkání přijít. Účast tedy vzrostla především díky přítomnosti navrhovatelů, kteří navíc obvykle přicházeli s doprovodem další osoby. Míra zájmu občanů o projednávání návrhů po jejich odprezentování byla v jednotlivých lokalitách různá. „*Ve Vršovicích se o těch věcech diskutovalo hodně, ve Strašnicích se diskutovalo relativně hodně, v Malešicích moc ne a v Záběhlicích v podstatě proběhlo víceméně jen představení návrhů*.“ (Černý, 2016) Ačkoli navrhovatelé měli možnost opět zapracovat do svých návrhů výsledek z veřejného projednání, příliš k tomu nedocházelo, protože jim na to nebyl poskytnut dostatečný časový prostor. Videozáznamy z jednotlivých setkání byly skutečně pořízeny, ale z celého záznamu byly vystřihnuty pouze prezentace jednotlivých projektů. V důsledku toho občané, kteří z různých důvodů nemohli na setkání přijít, pak neměli možnost shlédnout samotné projednávání návrhů, které by potenciálně mohlo významně ovlivnit jejich rozhodování v závěrečném veřejném hlasování.

Následující kroky v procesu vedly k přípravě internetového hlasovacího formuláře, zajištění místa, kde by mohli hlasovat i neuživatelé internetu,[55] a spuštění hlasování formou veřejné ankety (ideálně po dobu 14 dnů), z níž vzešly vítězné návrhy, které budou úřadem realizovány. Ve snaze minimalizovat možnost manipulace s hlasováním, musel hlasující občan projít nějakou formou registrace. Proto se městská část rozhodla, že v této záležitosti je nutné spolupracovat s expertem na IT technologie. (Zastupitelstvo MČ Praha 10, 2015)

V otázce hlasování se Praha 10 rozhodla spolupracovat se společností Demokracie 2. 1. MČ Praha 10 zakoupila od D21 jednoroční licenci na hlasovací platformu/aplikaci,[56] kterou může využívat i v rámci jiných anket a voleb. Tato

[55] Občané, kteří nemají internet nebo i ti, kteří chtěli poradit, jak postupovat při hlasování, mohli přijít do Střediska územního rozvoje, kde byl pracovník z městské části připraven poskytnout pomoc s hlasováním. Navíc imobilní občané měli možnost kontaktovat městkou část, která zajišťovala pojízdný úřad.

[56] Cena této jednoleté licence činila přibližně kolem 20 000 Kč. (Jandl, 2016)

univerzální hlasovací platforma[57] byla použita i pro participativní rozpočet v New Yorku, ale bylo ji třeba pro potřeby Prahy 10, potažmo dalších českých obcí trochu modifikovat. Úpravy se týkaly především vytvoření možnosti verifikace hlasujících prostřednictvím SMS, jazykové mutace, změn v uživatelském prostředí a designu. Speciální požadavek ze strany Prahy 10 vůči D21 na sofistikovanější zabezpečení hlasování vyplynul z předchozích negativních zkušeností Prahy 10, kdy se v minulosti setkali s pokusy o ovlivnění výsledků u jiných veřejných hlasování. Ve snaze co nejvíce eliminovat možnost zneužití hlasování a současně zajistit co možná nejvyšší účast, bylo třeba najít nějaké kompromisní řešení, kterým se tedy stala verifikace prostřednictvím SMS. Hlasující zadal do aplikace[58] své telefonní číslo a poté mu přišla SMS s unikátním kódem a po jeho zadání se otevřel vstup do hlasování. Jakmile člověk odhlasoval, tak se kód deaktivoval. Ačkoli tento systém není schopen vyloučit pokus o manipulaci výsledků, je v kontextu ČR tím nejschůdnějším řešením. Podle D. Jandla: „*Možnosti verifikace v České republice jsou velmi omezené. Nedají se využít žádné evidence obyvatel ani registry voličů. Je to nezákonná věc, protože vstup do těchto seznamů je povelený jen se souhlasem dotyčného člověka, což by bylo hodně komplikované a občané by museli někam prezenčně chodit…a účast by byla desetinásobně nižší*." (Jandl, 2016)

Každý hlasující měl k dispozici až 6 hlasů (čtyři pozitivní a dva negativní), přičemž nutně nemusel využít všechny. Podmínkou pro udělení jednoho negativního hlasu, bylo však nutné dát dva pozitivní. V případě že chtěl někdo použít dva negativní hlasy, musel udělit prvně čtyři pozitivní. Hlasy nebylo možné nikterak kumulovat, takže každý návrh mohl získat od jednoho hlasujícího pouze jeden hlas. Hlasování bylo určeno pro obyvatele a uživatele veřejných prostor Prahy 10 a rozhodovali o 33 návrzích.[59] Začátek hlasování musel být posunut o 14 dní.[60] Rozhodovací část procesu probíhala v termínu 15. – 26. 2. 2016. (Vávrová, 2016a)

[57] Hlasovací platforma poskytnutá společností D21, nabízí obcím široké možnosti. Obec si založí něco jako svůj profil, který si sama spravuje a může si vytvářet nejrůznější hlasování. Pokud obec disponuje např. emailovou databází, tak smí posílat občanům pozvánky k hlasování. Uživatel si také může nastavit různé možnosti verifikace nebo třeba zjišťovat od hlasujících doplňující údaje. (Jandl, 2016)

[58] Hlasovací aplikace byla responzivní, bylo tedy možné hlasovat kromě počítače i přes tablety a chytré mobilní telefony.

[59] Na výsledek hlasování působí skutečnost, že obyvatelé z konkrétní lokality budou do určité míry inklinovat více k projektům, které se vztahují k jejich čtvrti. V důsledku toho jsou zvýhodněny projekty z lidnatějších lokalit. Nicméně nutno dodat, že je na navrhovatelích, aby se pokusili zmobilizovat dostatek lidí ve svůj prospěch.

[60] Blíže k problémům vzniklým v souvislosti s hlasováním bude věnována pozornost později.

Hlasování se zúčastnilo 5 024 osob. Do částky 5 milionů korun se vešlo sedm návrhů, lze tedy hovořit o sedmi vítězných projektech, které by měly být zrealizovány úřadem městské části. Jejich soupis včetně počtu hlasů znázorňuje tabulka 4. Celkové předpokládané náklady úspěšných návrhů činí 4 859 778 Kč (Archiv Moje stopa 2015). Z řad veřejnosti se zapojilo do rozhodování o něco více žen (57 %) než mužů (43 %). Z hlediska věku, 38 % hlasujících bylo ve věkové kategorii 31 – 40 let.

Tabulka 4: Vítězné projekty v rámci prvního ročníku participativního rozpočtu na Praze 10

Pořadí	Název návrhů	Negativní hlasy	Pozitivní hlasy	Výsledný počet hlasů
1.	Metro Strašnická[61]	-75	1279	**1204**
2.	Revitalizace parku Solidarita	-13	808	**795**
3.	Sejdeme se na dvoře	-128	877	**749**
4.	Revitalizace okolí Botiče	-36	775	**739**
5.	Bezpečné uložení jízdních kol na Praze 10	-146	754	**608**
6.	Zvýšení bezpečnosti na zastávkách Radošovická a Kubánské náměstí	-52	657	**605**
7.	Pietní a odpočinkové místo Kaplička Malešice	-87	659	**572**

Zdroj: autorka na základě Demokracie 2.1, 2016.

Po zjištění výsledků hlasování, bylo v plánu uspořádat slavnostní vyhlášení výsledků, na nějž byli pozváni všichni autoři návrhů. Kromě oznámení výsledků a informování o dalším postupu při realizaci vítězných projektů, mělo toto setkání ještě jeden důležitý účel. Navrhovatelé zde byli zapojeni do evaluace procesu. (Zastupitelstvo MČ Praha 10, 2015)

[61] Převaha toho projektu nad ostatními může svědčit jednak o velké potřebě řešit daný příslušný prostor, ale také může být dána obecně globálnějším charakterem projektu, který se dotýká masy lidí.

Poslední kroky v realizační fázi participativního rozpočtu se týkají vlastní realizace úspěšných návrhů, o které by měla být průběžně veřejnost informována. (Zastupitelstvo MČ Praha 10, 2015) Tato část procesu aktuálně probíhá. Ke každému projektu byl přidělen jeho garant (příslušný pracovník úřadu). Proběhly první přípravné a koordinační schůzky, připravují se potřebné dokumentace, čeká se na vyjádření potřebných orgánů a v některých případech se řeší vcelku zásadní problémy, které nebyly odhaleny v rámci technické analýzy.[62] Realizace investic probíhá ve spolupráci s navrhovateli. Informování veřejnosti o postupu při realizaci se děje především prostřednictvím webu, kde má každý projekt svou stránku. Nicméně míra ve zveřejňování aktualit se liší případ od případu. (Realizace projektů)

4. 6. 3. Třetí fáze: vyhodnocení procesu

Jako výstup této fáze procesu byla určena hodnotící zpráva a pak na jejím základě aktualizace metodiky. Podklady pro sepsání hodnotící zprávy se skládají z poznatků pracovní skupiny a ostatních aktérů procesu. Z tohoto důvodu byly vytvořeny evaluační dotazníky pro aktéry procesu. S navrhovateli byly naplánovány i rozhovory. Vytvoření hodnotící zprávy má na starost podle metodiky kompetentní pracovník ve spolupráci s externím odborníkem na zapojování veřejnosti. (Zastupitelstvo MČ Praha 10, 2015)

Tvůrcem hodnotící zprávy byla společnost Agora, která ji vytvořila na základě svého pozorování v průběhu procesu a získané zpětné vazby z evaluačních setkání s navrhovateli projektů[63] a zastupiteli MČ Praha 10. Z hlediska dlouhodobých doporučení navrhuje Agora městské části rozšířit zaměření participativního rozpočtu do dalších oblastí (jiných než veřejný prostor), navýšit finanční částku na realizaci projektů a propojit tento proces se strategickým plánováním. V krátkodobém výhledu Agora doporučila Praze 10 posílit kapacity úřadu, zejména vytvořit pracovní úvazek pro koordinátora Mojí stopy a zajistit dostatek kapacit pro klíčové aktivity procesu. Dále považuje za důležité řešit: problematiku velkých a malých projektů a znevýhodnění menších čtvrtí, zformovat řídící skupinu Mojí stopy složenou ze zástupců politických aktérů, úředníků, příspěvkových organizací a navrhovatelů podpořených projektů a v neposlední řadě posílit vzdělávací prvek a informovanost v rámci celého procesu. Nakonec Agora vytvořila konkrétní doporučení pro jednotlivé

[62] Některým problémům, které se objevily v průběhu realizace investic, se bude práce ještě věnovat.

[63] Navrhovatelé, kteří se nemohli zúčastnit hodnotícího setkání, měli možnost se zapojit do evaluace prostřednictvím elektronického dotazníku (Rada MČ Praha 10, 2016b).

kroky, které by mohla Praha 10 realizovat již v druhém ročníku. Pro potřeby informační kampaně vybudovat konzultační místo v každé čtvrti, kde bude pověřený pracovník schopen poskytovat informace o participativním rozpočtu. Při podávání návrhů posílit deliberativní prvky procesu, a to formou diskuze o návrzích ve více kolech a propojit tak potenciální autory před samotným podáváním návrhů. Úřad by si měl vyčlenit více času pro technickou analýzu, případně navýšit personální kapacity. Posílit prezentaci návrhů, kromě jednorázového představení projektů na veřejných setkáních, vytvořit například výstavu, kde by mohly být návrhy po delší dobu prezentovány. Poslední doporučení souvisí s hlasováním, v jehož rámci Agora doporučuje rozlišit celou městkou část na menší čtvrti (Vršovice, Strašnice, Záběhlice, Malešice), které budou mít vyčleněnou část participativního rozpočtu alikvotně k počtu obyvatel v příslušné lokalitě. (Agora CE, 2016b)

Autoři návrhů hodnotili v rámci procesu pozitivně především flexibilitu a osobní nasazení úředníků, využití všech již existujících komunikačních kanálů města v průběhu procesu, jednoduchost při zapojení se do jednotlivých fází procesu a viditelnou propagaci ve veřejném prostoru. Co se naopak z pohledu navrhovatelů nepovedlo a zasloužilo by si zlepšení: zajistit lepší funkčnost pro elektronické podávání návrhů, lépe specifikovat minimální požadavky na podávané návrhy a posílit zpětnou vazbu k návrhům. Jako další body uváděli rozlišení podaných návrhů a výsledných návrhů (po konzultacích a technické analýze), zlepšení přípravy autorů na prezentace (jasné zadání), úpravu formy prezentace (přívětivější pro veřejnost), zlepšit informování o návrzích na webu. U hlasování pak občané upozorňovali na technické nedostatky, na problematiku spojenou s hlasováním seniorů a neuživatelů internetu a na potřebu řešit znevýhodnění menších čtvrtí a malých lokálních projektů v porovnání s projekty se širokým dopadem. (Agora CE, 2016b)

Evaluačního setkání se zastupiteli se účastnili zejména zástupci opozice a formulovali několik návrhů pro druhý ročník procesu. V souvislosti s propagací a informováním navrhují např.: ukazovat, co a jak dělali úspěšní navrhovatelé, zajistit podporu pro moderování a vedení veřejných setkání, nadále vysvětlovat, co znamená Moje stopa, více aktualizovat sdělení na lavičkách a fordech, zpřehlednit webové stránky projektu a prezentovat jako probíhá realizace projektů. Dále se zastupitele domnívali, že by mělo dojít k posílení vzdělávacího aspektu během procesu (zvyšovat povědomí o fungování městského rozpočtu), také zdůrazňovali vymezení více časového prostoru pro technickou analýzu a pro komunikaci mezi navrhovatelem a úřadem

a chtěli by usnadnit hlasování seniorům. V otázce pravidel považují zastupitele za důležité stanovit maximální podíl provozních nákladů z plánované ceny navrhovaného projektu a řešit nízkou šanci na prosazení malých projektů. (Agora CE, 2016b)

S ohledem na hodnotící zprávu, koordinátorka projektu navrhla pracovní skupině změny, o nichž se domnívala, že jsou relevantní a současně, které podle ní by byl schopen úřad ustát. Základním klíčem, zda navrhnout tu či onu změnu, byla skutečnost, jestli na danou záležitost upozorňovali jak zastupitelé, tak i zástupci neziskových organizací a navrhovatelé. „*Když se to setkalo, byl to jasný signál, že je potřeba to řešit*.“ (Vávrová, 2016a) Nad těmito navrženými změnami se vedla debata v rámci pracovní skupiny a následně vznikl návrh na úpravu pravidel, metodiky a harmonogramu pro participativní rozpočet 2016/2017.

Největší změny v pravidlech pro podávání námětů se týkají rozdělení návrhů do dvou kategorií – malých (50 000 – 500 000 Kč) a velkých (500 000 – 1 milion Kč) projektů. Celková částka určená pro participativní rozpočet bude rozdělena tak, že na kategorii velkých projektů budou vyčleněny 3 miliony korun a na malé projekty budou určeny 2 miliony korun. Věková hranice pro podání návrhu byla snížena z 18 na 15 let, přičemž u osoby mladší 18 let je vyžadován souhlas zákonného zástupce. S aktualizací pravidel vznikla nová povinnost pro navrhovatele, a to napsat anotaci k projektu a opatřit souhlas osob dotčených v majetkoprávních vztazích. (Rada MČ Praha 10, 2016b)

Metodika participativního rozpočtu na Praze 10 se také dočkala úprav, které souvisí se snahou zvýšit kvalitu deliberace. Dojde k rozšíření veřejných setkání, které se navýší o jednu sadu. Cíl prvních veřejných setkání bude spočívat v: „…*sběru námětů ke konkrétním místům. Po těchto setkáních bude první fáze technické analýzy, kde kolegové prověří majetkoprávní vztahy a pak navrhovatele dostanou zpětnou vazbu ve smyslu –ano, na tomto pozemku to lze, můžete tvořit návrh*.“ (Vávrová, 2016a) Následující veřejná setkání by měla mít povahu deliberací nad jednotlivými návrhy. „*Budeme zvát občany, ať přijdou podiskutovat a třeba rozšířit ten návrh nebo i říct, co se jim nelíbí. Chceme je zapojit aktivněji, aby za tím návrhem stála opravdu místní komunita a ne pouze jednotlivec nebo nezisková organizace.*“ (Vávrová, 2016a) Tato korekce metodiky musí být nutně doplněna o stanovení většího časového prostoru pro technickou analýzu. V návaznosti na tyto změny dojde také k mírným posunům v harmonogramu. (Vávrová, 2016c)

Podle koordinátorky projektu, bude Praha 10 muset ve druhém ročníku v rámci komunikace s veřejností více vsázet na internet, sociální sítě a emailovou databázi (emaily, které zanechali hlasující v prvním ročníku při hlasování). Nutností bude vymyslet komunikační nástroj směrem k seniorům. Více by se také chtěli zaměřit na školy, školní parlamenty a zapojit tak děti a potažmo jejich rodiče. Intenzivnější by měla být i kampaň přímo v místech, kde bude něco navrženo. Zde by se měli umisťovat informační bannery. (Vávrová, 2016a)

4. 6. 4. Čtvrtá implementační fáze a krátké shrnutí postupu v procesu

Poslední fází procesu participativního rozpočtování na Praze 10 je implementace. Poslední dva kroky, které byly naplánovány v metodice procesu, jsou následující. Za prvé stanovit výši finančních prostředků pro realizaci participativního rozpočtu v roce 2016/2017 a poté zapracovat určenou částku do návrhu rozpočtu MČ Praha 10. Druhý krok se váže k zavedení samotné metodiky do činnosti úřadu v případě, že se proces osvědčí a bude i nadále podpořen politicky. (Zastupitelstvo MČ Praha 10, 2015)

Metodika participativního rozpočtu na Praze 10 je dokumentem, v němž jsou stručně a obecně definovány jednotlivé aktivity, které by měly být postupně naplňovány. Tím, že popis jednotlivých kroků nezabíhá do úplných detailů, je ponechána realizátorům procesu určitá volnost a také možnost reagovat na aktuální situaci. Postup podle navržené metodiky byl v zásadě dodržen. Spíše lze v určitých případech říci, že nedošlo zcela k naplnění toho, co bylo od dané aktivity očekáváno. Příkladem mohou být veřejná setkání občanů, která měla tvořit deliberativní prvek procesu participativního rozpočtování na Praze 10. Obecně úroveň deliberace na těchto setkáních byla poměrně nízká a v některých případech se o deliberaci ani nedalo hovořit. Naopak ale jak již bylo řečeno, určitou formu deliberace bylo možno pozorovat při setkání všech navrhovatelů, kde primárně zamýšlena nebyla.

Obdobná situace nastala u technické analýzy. Vzhledem k nedostatku času nebylo podaným návrhům věnováno tolik času, kolik by si zasloužily. Nepovedlo se tedy projekty prověřit do hloubky, což se ukazuje nyní při realizaci investic jako problém. Potvrzují to i slova M. Pecánka: „*…bylo na to relativně málo času, tudíž se sice vyhodnotily…já nechci říct, že povrchně, ale ne dostatečně do hloubky a z toho teď pramení určitá úskalí*.“ (Pecánek, 2016) Například u jednoho z vítězných projektů, Sejdeme se na dvoře, nastal problém v tom, že ačkoli je pozemek v majetku městské

části, ale současně je dále pronajatý bytovému družstvu. „*Paní navrhovatelka v tom bytovém družstvu bydlí, tak jsme měli za to, že je to s nimi vše projednané. Nyní jsou tam s tím problémy, protože bytové družstvo se to zdráhá odsouhlasit a my jsme o něco více vázáni nájemní smlouvou, než projektem participativního rozpočtu*." (Pecánek, 2016) Aktuálně probíhá snaha přesvědčit zmíněné bytové družstvo, aby projekt odsouhlasilo, ale pokud se tak nestane, tak projekt nebude možné realizovat.

V realizační fázi procesu došlo k nedodržení stanoveného harmonogramu v souvislosti s hlasováním. Došlo k chybě ve vzájemné komunikaci. Kdy zástupci městské části měli pocit, že se jasně vyjádřili, že chtějí hlasovací platformu rozšířit o možnost verifikace prostřednictvím SMS. D21 se domnívala, že se o této možnosti hovořilo pouze v teoretické rovině. V důsledku vzájemného nepochopení, tak nebyla včas připravena hlasovací aplikace a hlasování se muselo odložit o 14 dní, což bylo nepříjemné jak pro navrhovatele, kteří propagovali své návrhy, tak i pro městkou část, která měla již zpracované informační materiály k hlasování s původně stanoveným termínem.[64] Podle koordinátorky projektu: „*…to byla nejkrizovější událost v procesu*." (Vávrová, 2016a)

Jedním z největších problémů a současně často kritizovaným momentem v rámci celého procesu byl nedostatek času a s tím spojený napjatý harmonogram. Tato kritika však byla zjevně opodstatněná. Nicméně V. Černý říká, že: „ *v daný moment, kdy Praha 10 to chtěla rychle a Agora byla tlačena rovněž časem vzhledem k poskytnuté dotaci na projekt, takže aby se zvládl ten projekt do určitého termínu, tak se nedalo nic dělat*." (Černý, 2016)

4. 7. Aktéři a jejich role v procesu

Aktéry v pilotním ročníku participativního rozpočtování na Praze 10 lze v zásadě rozlišit na politické (iniciátor procesu, politický garant procesu, zastupitelstvo, opozice a koalice) a nepolitické (koordinátorka procesu, pracovní skupina, Agora, D21 a veřejnost).

Prvním důležitým politickým aktérem v procesu byla R. Kleslová, která z tehdejší pozice starostky iniciovala zavedení participativního rozpočtu na Praze

[64] Kromě odložení termínu hlasování se v rámci jeho samotného průběhu objevilo ještě několik problémů. V prvních dnech hlasování docházelo k situacím, že systém v některých případech rozesílal verifikační kódy, u nichž bylo obtížné rozpoznat jednotlivé znaky. Hlasující si pletli písmeno O a číslici nula 0. Druhý problém, který nastal, se týkal toho, že hlasovací aplikace nefungovala na všech operačních systémech a prohlížečích Internet Explorer. Většinu komplikací se však povedlo vcelku rychle odstranit. (Jandl, 2016)

10. Pověřila radního B. Zoufalíka, aby v této záležitosti podnikl potřebné kroky. Nicméně tímto víceméně její role v procesu skončila.

Dalším podstatným politickým aktérem byl B. Zoufalík, který se stal politickým garantem projektu Moje stopa. Do průběhu procesu se snažil příliš nezasahovat. Spíše kontroloval výstupy ze setkání pracovní skupiny, a jen minimálně k nim měl nějaké připomínky. Jeho role byla důležitá v zajištění podpory v rámci koalice i u opozice. Udržel podporu projektu i po politické krizi a následné změně ve vedení radnice. Byl předkladatelem všech materiálů v radě i na zastupitelstvu a měl také za úkol průběžně informovat orgány městské části o průběhu procesu.

Zastupitelstvo jako celek bylo zapojeno do participativního rozpočtu na začátku procesu, kdy všechny politické kluby měly možnost připomínkovat návrh na realizaci participativního rozpočtu. Poté přišla zásadní úloha zastupitelstva, a to v podobě přijetí návrhu na realizaci projektu Moje stopa, čímž bylo definitivně potvrzeno, že první ročník skutečně proběhne.

Ještě je možné rozlišit mezi politickými aktéry koalici a opozici. Nicméně vzhledem k tomu, že nikdo z opozice nebyl vyloženě proti participativnímu rozpočtování, tak se rozdíl mezi nimi vcelku stírá. Jediná odlišnost spočívala v míře kritiky k průběhu procesu ze strany opozice.

Z nepolitických aktérů je třeba uvést na prvním místě koordinátorku participativního rozpočtu na Praze 10, K. Vávrovou, která byla současně předsedkyní pracovní skupiny. Její pozice v celém procesu byla zcela klíčová ze všech úhlů pohledu. Měla za úkol sestavit dohromady proces participativního rozpočtování a lze ji vnímat jako autorku metodiky a vůbec celého projektu Moje stopa. „*Ona celý ten proces, zejména jeho přípravy, táhla. Celý ten proces jde více méně za ní.*“ (Pecánek, 2016) To jak proces navrhla, pak musela dostatečně vysvětlovat, aby participativní rozpočet získal podporu. Nejen že při samotném průběhu procesu koordinovala veškeré jednotlivé aktivity, ale i sama se do nich aktivně zapojovala (např. spoluorganizace veřejných setkání, komunikace s navrhovateli, včetně poskytování zpětné vazby, atd.).

Pracovní skupina připomínkovala a prodiskutovávala přípravy procesu a pak i samotný postup. Svým způsobem byla zapojena do všech fází procesu. Pracovní skupiny se podílela na stanovování pravidel pro podávání návrhů a pak hrála nejdůležitější roli při vyhodnocování návrhů v rámci technické analýzy. Někteří její členové se účastnili i veřejných setkání, kde reagovali na technické dotazy z řad

veřejnosti. Zapojena byla samozřejmě i do hodnocení procesu. Její činnost pokračuje i nyní, a to v souvislosti s realizací vítězných návrhů.

Společnost Agora působila v rámci participativního rozpočtu na Praze 10 v roli odborného konzultanta a poradce. Podílela se na přípravě procesu, v jejímž rámci poskytla zpětnou vazbu k navržené metodice. Zástupci Agory se zapojili i do informační kampaně, která vyvrcholila informačními setkáními. Tato setkání a následně i veřejná projednání návrhů byla v režii Agory, která měla na starost jejich moderování. Ve fázi hodnocení Agora rovněž spolupracovala s městskou částí, získávala zpětnou vazbu k průběhu procesu a pak zpracovala hodnotící zprávu.

Demokracie 2. 1 byla především poskytovatelem hlasovací aplikace a konzultantem toho, jak bude hlasování probíhat. Následně pak v průběhu hlasování řešili aktuální problémy s tím spojené a odbavovali občany, kteří měli nějaký problém s hlasováním.

Posledním nepolitickým aktérem procesu je veřejnost, nezbytně důležitý aktér z pohledu procesu jako takového. Zapojení občanů, neziskových organizací a místních sdružení do procesu bylo možné v podstatě ve dvou rovinách. Nejaktivnější část veřejnosti zastávala především roli tvůrců a navrhovatelů projektů, případně jakých si konzultantů návrhů na veřejných projednáních. Druhá rovina možné účasti v procesu participativního rozpočtování se týkala rozhodovací fáze, kdy mohla veřejnost prostřednictvím hlasování rozhodnout o tom, které návrhy budou realizovány.

4. 8. Výhled do budoucna

Následující podkapitola nastíní předpovědi a návrhy na zlepšení v příštích ročnících participativního rozpočtu ze strany zainteresovaných nepolitických subjektů, a následně těch politických. Z pohledu organizace Agora by měla Praha 10 do budoucna vložit do procesu rozhodně více kapacit, jelikož na nich celý proces stojí. Koordinátor projektu by měl mít na samotný projekt více času. Taktéž by mělo být přítomno více mezikroků, které podpoří onen deliberativní aspekt celého procesu a vyšší částka, o níž se rozhoduje. *„To jsou ty nejzásadnější věci, kam se to má posouvat, ale vzhledem k politickému vedení Prahy 10 je otázka, jestli se to tam posune.“* (Černý, 2016) Podle D21 by měla Praha 10 více apelovat na navrhovatele, aby oni sami více aktivně propagovali své projekty, tak jak to v prvním ročníku dělala pouze jedna navrhovatelka. Odborný konzultant z D21 v oblasti hlasování D. Jandl by dále ocenil intenzivnější kampaň skrze moderní komunikační kanály a efektivnější využívání sociálních sítí.

(Jandl, 2016) Podle D. Jandla a také představitelky koalice VLASTA R. Chmelové, je v pořádku, že na první ročník byl najat odborník na zapojování veřejnosti, který úředníkům ukázal, jak v procesu postupovat, ale v následujících letech by to podle nich měl zajistit úřad sám. Prozatím se však situace jeví tak, že určitá forma spolupráce v druhém ročníku participativního rozpočtu bude navázána s oběma organizacemi, jak s Agorou, tak s D21.

Politický garant projektu B. Zoufalík buď nemá přesnou představu o tom, jakým směrem by se participativní rozpočet měl ubírat, nebo raději úmyslně v této otázce mlžil. Pouze se domnívá, že by bylo lákavé zvýšení finančních prostředků a že by bylo vhodné se zamyslet nad rozšířením oblasti pro využití finančních zdrojů. Tedy aby nebyly finance určeny jen pro projekty investiční ve veřejném prostoru, ale aby bylo možné navrhovat i měkké (neinvestiční) projekty. „*Umím si představit částku ve výši 10 milionů korun, kterou bychom dávali do tvrdých projektů*," řekl B. Zoufalík (Zoufalík, 2016).

Koalice VLASTA chce usilovat o navýšení částky, o spravedlivější přístup k jednotlivým čtvrtím, aby nebyly znevýhodněny čtvrti s nižším počtem obyvatel, a o celkovém otevření přístupu občanům do procesu rozpočtování tak, aby se více mohli zapojit do určování priorit. (Chmelová, 2016) Oproti tomu R. Lojda z TOP 09 není zcela nakloněn posunu participativního rozpočtování směrem k určování priorit ze strany občanů. „*Nechtěl bych upírat občanům nějakou pravomoc na rozhodování, ale myslím si, že když byly zvoleny ve volbách politické strany s konkrétním programem, tak ti občané vyžadují, aby tohle řešily právě politické strany*." (Lojda, 2016) Souhlasí však rovněž s navyšováním částky.[65]

[65] Představoval by si zvýšení minimálně na 7,5 milionu korun, a pokud by se povedlo sehnat kofinancování, tak by částka mohla vyrůst na 10 milionů (Lojda, 2016).

Závěr

V závěru této diplomové práce jsou nejdříve shrnuty nejdůležitější poznatky týkající se ukotvení participativního rozpočtu, zkušeností s participativním rozpočtem v zahraničí a následně reálné využití deliberace a participativního rozpočtu v rámci České republiky. Poté jsou předložena hlavní zjištění z analýzy procesu participativního rozpočtování na Praze 10.

Participativní rozpočtování vychází ze dvou teoretických konceptů demokracie – deliberativní a participativní demokracie. Autoři se při definování pojmu deliberace různí. S vlivným a uznávaným vymezením deliberace přišel J. S. Fishkin (2009), který ji považuje za proces, v němž jednotlivci upřímně zvažují soupeřící argumenty ve společné diskuzi, která má být: informovaná, vyvážená, svědomitá, substantivní a komplexní. Ačkoli se definice teorie v dílčích aspektech odlišují, jejich jádrem je zpravidla požadavek na odůvodnění argumentů. Druhým základním prvkem participativního rozpočtu je participace. Participace představuje činnost, kdy se veřejnost podílí na výběru představitelů a na formování veřejné politiky a činí tak buď přímo, nebo nepřímo.

Participativní rozpočtování je inovativním nástrojem komunikace mezi radnicí a občany. Jedná se o: „*mechanismus skrze který populace rozhoduje, nebo se podílí na rozhodnutích, o místě určení všech nebo části dostupných veřejných zdrojů*.“ (Cabannes et al., 2004, s. 20) Jeho charakteristickým rysem v praxi je velká rozmanitost jeho podob, neexistuje tedy prototyp obce pro jeho využití. V praxi obecně platí, co jeden případ, to jiný model participativního rozpočtování.

Participativnímu rozpočtu se ve světě daří napříč kontinenty. Z Latinské Ameriky, kde má kořeny, se dokázal enormní rychlostí rozšířit do světa. První historickou zkušenost s tímto nástrojem mělo brazilské město Porto Alegre, kde byl zaveden participativní rozpočet v roce 1989 a od té doby inspiruje stovky až tisíce dalších měst. Práce shrnula vedle Latinské Ameriky také zavádění participativního rozpočtu na území Evropy, Asie, či severní a subsaharské Afriky. (Souza, 2001; Fölscher, 2007; Goldfrank, 2007; Shall, 2007; Wampler, 2007; Sintomer et al., 2012, 2013; Dias 2014) Jak v západní, tak i v posledních několika málo letech i ve střední a výhodní Evropě, došlo k realizaci inovativního procesu, jenž motivuje občany k aktivitě a komunikaci s obcí a mezi sebou navzájem. V mnoha regionech světa jsou právě tyto pozitiva vítány a jsou důvodem pro zavedení participativního rozpočtu, např.

v zemích subsaharské Afriky (Zambie, Mosambik, Tanzánie) či v Asii (Indie, Srí Lanka). Naopak na Blízkém východě politické režimy neumožňují rozvoj těchto nástrojů deliberativní demokracie. Společnost na ně zde není připravena. Navíc i vzhledem k četným náboženským, kulturním a společenským odlišnostem nelze v dohledné době snahu o zavedení participativních rozpočtu v dané lokalitě příliš očekávat.

Způsob jakým veřejnost může být zapojena do rozhodování o participativní části rozpočtu své obce, probíhá zpravidla dvojím základním způsobem. Jednou z možností je dle příkladu Porto Alegre využití tematického participativního rozpočtování. Občané volí prioritní témata a určují tak v jaké oblasti mají být vyčleněné finanční zdroje využity. S tímto typem participativního rozpočtování se lze kromě Latinské Ameriky setkat také v dalších oblastech světa (např. v subsaharské části Afriky, či např. ve střední Evropě). Ve střední Evropě lze pozorovat tuto formu participativního rozpočtu na Slovensku v Banské Bystrici a bratislavské městské části Nové Mesto. U druhého typu participativního rozpočtu, volí občané mezi projekty. Tato forma participativního rozpočtu byla ukázána na příkladu polského města Dabrowa Gornicza. Veřejnost předkládá své náměty na využití uvolněných peněz z rozpočtu obce. Vítězné projekty by pak měly být radnicí realizovány.

V kontextu České republiky nejsou zaváděny čistě deliberativní procesy, lze se však setkat s příklady z praxe, které lze vnímat jako procesy s prvkem deliberace. Jedná se o nejrůznější veřejná setkání a diskuze nad problémy, které občany tíží nebo nad tématy, kterými se daná obec zabývá. Prvek deliberace ale také může být např. zahrnut i do strategického plánování obce. Jako konkrétní příklad v ČR lze uvést Mnichovo Hradiště, které je v otázce deliberace velice aktivní. Poskytuje svým občanům možnost se účastnit nejrůznějších anket či diskuzí nad problémy města. Dále se prvek deliberace objevuje na tzv. veřejných setkáních zdravých měst, kde jsou tvořena 10 P, tj. Desatera problémů, která formuluje a navrhuje po diskuzích samotná veřejnost, a které se pak obec snaží vyřešit. V současné době (2015/2016) se začalo také realizovat několik startovacích projektů participativního rozpočtu, a to konkrétně v městských částech hlavního města Prahy a v Ostravě. Participativní rozpočet dále připravují radnice v Říčanech, Žďáru nad Sázavou či v Brně. Litoměřice jsou dalším příkladem participativního rozpočtování v ČR, které ale po přezkoumání dostupných informací nesplňuje prvky deliberace. Občané zde sice hlasují o penězích, které město

k těmto účelům vyčlení, ale absentuje diskuze nad tématy, jenž je pro deliberaci, tedy prvek participativního rozpočtu, klíčová.

S myšlenkou participativního rozpočtu přišli na Praze 10 jako první představitelé KSČM ve volebním období 2010–2014. Nicméně se výraznějším způsobem nepokusili svůj nápad prosadit a tak vyzněl do ztracena. Znovu se idea participativního rozpočtu objevila v souvislosti s komunálními volbami 2014, kdy ANO a koalice VLASTA zmiňovaly zapojení občanů do rozhodování o rozpočtu ve svých předvolebních programech. Hlavní iniciátorkou procesu participativního rozpočtu byla tehdejší starostka R. Kleslová (ANO), která pověřila radního B. Zoufalíka (NPP10-HPLD), aby se začal realizaci participativního rozpočtu věnovat, čímž víceméně její role v celém procesu skončila. Naopak B. Zoufalík byl tím, kdo projekt udržel a zajistil mu podporu na politické úrovni i po vytvoření nové koalice na radnici. Prosadit návrh na realizaci participativního rozpočtování na Praze 10 nebyl problém, protože žádný politický aktér nevystupoval striktně proti návrhu.

Cílem první výzkumné otázky bylo zjištění důvodů pro zavedení participativního rozpočtu v MČ Praha 10. Příčiny pro zavedení participativního rozpočtu na Praze 10 se z pohledu jednotlivých aktérů procesu liší. Mezi uváděné důvody patřila ze strany zástupců koalice na radnici snaha zapojit občany do úprav veřejných prostor a prolomení anonymity v městské části (aby se začali občané vzájemně potkávat a hovořit spolu). Naopak u zástupců ze strany opozice se bylo možné setkat s názory, že důvodem pro zavedení participativního rozpočtu byl politický marketing koalice na radnici nebo že se jednalo o reakci na poptávku ze strany občanů. Poslední zmíněný důvod zmiňoval i člen pracovní skupiny. Zbývající aktéři (koordinátorka projektu, zástupce společnosti Agora a D21) si netroufali odhadovat, jaké příčiny vedly k zavedení participativního rozpočtu na Praze 10.

Druhá výzkumná otázka hledala odpověď na to, jakým způsobem probíhal proces participativního rozpočtování na Praze 10 v roce 2015/2016. Proces participativního rozpočtování na Praze 10 probíhal v zásadě na základě stanovené metodiky a pravidel pro podávání námětů. Rámcově se tedy postupovalo následovně. Radnice vyčlenila částku ze svého rozpočtu pro participativní rozpočet. Proběhla informačně-edukační kampaň a začal sběr námětů ze strany veřejnosti. Podané náměty byly prozkoumány v technické analýze. Poté se uskutečnila veřejná projednání návrhů a posléze veřejnost rozhodovala v hlasování. Na závěr byl celý průběh procesu vyhodnocen a byla zahájena realizace vybraných projektů. Participativní rozpočet

tak jak byl nastaven na Praze 10, odpovídal typově participativnímu rozpočtu označovanému jako „soupeření návrhů/projektů“. Spíše než o nedodržení metodiky by bylo možné hovořit o nenaplnění očekávání v souvislosti s některými konkrétními aktivitami nebo, že bylo možné některé záležitosti provést lépe. Zejména se jednalo o veřejná setkání s občany (informační setkání a veřejná projednání návrhů). Tato setkání nabídla možnost veřejné deliberace, ale zejména vzhledem k novosti procesu participativního rozpočtování a obecně nízké účasti na těchto setkáních nebyl deliberativní charakter příliš naplněn. V průběhu prvního ročníku participativního rozpočtu na Praze 10, tak určitá forma deliberace proběhla v rámci setkání všech navrhovatelů projektů a na základě toho došlo k sloučení některých námětů. Díky změnám, které však byly naplánovány pro druhý ročník participativního rozpočtování, tj. rozšíření veřejných setkání o jednu sadu, v rámci níž by měla být veřejnost více aktivně zapojena do formování samotných námětů, by mělo dojít k posílení prvku deliberace v procesu. Druhou aktivitou, kterou se nepovedlo provést podle původních představ, byla technická analýza. V důsledku toho, že nebyl jednotlivým projektům věnován dostatek času na jejich hlubší prozkoumání, tak se v současné fázi, kdy by mělo docházet k realizaci investic, potýkají na Praze 10 s problémy ohledně toho, zda některé projekty budou vůbec moci realizovat. V rámci harmonogramu, který byl stanoven pro participativní rozpočet na Praze 10 v roce 2015/2016, došlo k nucenému časovému posunu hlasování o 14 dní z důvodu chyby v komunikaci mezi městskou částí a Demokracií 2. 1. Vzhledem k jejich vzájemnému nepochopení nebyla hlasovací aplikace včas připravena a hlasování tak muselo být posunuto.

Poslední výzkumná otázka si kladla za cíl zjistit, kteří aktéři sehráli klíčovou roli v procesu participativního rozpočtování na Praze 10 v roce 2015/2016. V tomto ohledu lze jednoznačně konstatovat, že zcela zásadním aktérem byla koordinátorka projektu, K. Vávrová, která byla současně fakticky autorkou celého projektu Moje stopa. Nejen že připravila podobu a postup participativního rozpočtu (po konzultacích s pracovní skupinou a připomínkách ze strany odborného konzultanta), ale byla také tahounem celého procesu. Pracovní skupina, respektive úředníci v ní zastoupení, sehrála klíčovou roli v diskuzi ohledně příprav a realizace procesu a zejména pak při technické analýze, v jejímž rámci se zabývali realizovatelností projektů. Klíčovost na straně politických aktérů spočívala fakticky v tom, že byl proces z jejich strany iniciován a že rozhodli o samotné realizaci participativního rozpočtu na Praze 10. Kromě politického rozhodnutí, které bylo nezbytně nutným prvním krokem na cestě k realizaci

participativního rozpočtu, lze říci, že v zásadě celý proces byl spíše apolitický. Důležitou roli v procesu zastávala i společnost Agora, která plnila roli odborného poradce. Z této pozice měl zástupce Agory možnost připomínkovat metodiku participativního rozpočtování a korigovat průběh procesu. V neposlední řadě je třeba zmínit zásadní úlohu Agory při moderaci veřejných setkání s občany a při vyhodnocení celého procesu. Druhým podstatným externím spolupracovníkem městské části v rámci participativního rozpočtu byla společnost Demokracie 2. 1, která byla konzultantem podoby hlasování a pak i poskytovatelem hlasovacího systému a hlasovací aplikace. V průběhu hlasování veřejnosti o jednotlivých projektech D21 řešila aktuální technické problémy, které se objevily po spuštění hlasování, a rovněž odbavovala občany, kterým se z nějakého důvodu nepovedlo odhlasovat. Nezbytně důležitým účastníkem procesu byla samozřejmě i veřejnost, ta ovšem neměla možnost v rámci prvního ročníku participativního rozpočtu na Praze 10 ovlivňovat přípravy a postup v procesu. Ti nejaktivnější (občané, zástupci neziskových organizací, místních sdružení) se zapojovali do procesu participativního rozpočtování v roli tvůrců a navrhovatelů projektů, případně jejich konzultantů při veřejných projednáních návrhů. Méně aktivní část veřejnosti měla možnost se zapojit prostřednictvím elektronického hlasování do rozhodovací fáze procesu participativního rozpočtování.

Obecně lze říci, že celý průběh procesu se potýkal s jedním podstatným problém a tím byl nedostatek času a s tím související napnutý časový harmonogram. V důsledku toho nebyl věnován potřebný čas na přípravy a realizaci některých jednotlivých aktivit. Existuje řada věcí, které mohli na Praze 10 udělat lépe, ale vzhledem k tomu, že se jednalo o pilotní projekt v ČR, tak lze skutečně považovat první ročník participativního rozpočtování za úspěšný ve všech směrech. Otázka existence participativního rozpočtu se nejeví do budoucna na Praze 10 jako problém. V příslušné městské části nemá participativní rozpočet žádného viditelného odpůrce. Co spíše do dalších let může být předmětem debat, je podoba vlastního procesu a jeho směřování. Lze tedy očekávat diskuzi, která souvisí s tím, zda zůstat pouze u soupeření projektů nebo se posunout směrem k určování priorit v rámci formování celého rozpočtu.

Pozitivní zkušenost Prahy 10 s prvním ročníkem participativního rozpočtování může kladně ovlivnit rozhodování dalších obcí, které uvažují o zavedení participativního rozpočtování. Současně může Praha 10 představovat inspiraci pro obce, jakým způsobem proces nastavit a čeho se vyvarovat.

Sepsáním této diplomové práce se povedlo podrobně analyzovat proces participativního rozpočtování na Praze 10 v roce 2015/2016 a přispět tak svými poznatky k tématu, které je v kontextu ČR neprozkoumané. Téma participativního rozpočtu v České republice bezesporu je a nepochybně i v následujících letech bude tématem velmi aktuálním a bude tak nabízet široký prostor pro další výzkum.

Summary

This diploma thesis aimed at analyzing the process of participatory budgeting at the Prague 10 municipal district in 2015/2016 in a context of deliberative democracy theory. In principle, the process took place in accordance with the previously laid down methodology. Even though it cannot be said that the procedure was not followed, it is safe to say that some expectations were not fulfilled. As the timetable was tight throughout the whole process it was not possible to pay attention to certain activities as much as they deserved. The schedule was not adhered during the decision process as the voting application was not ready and thus the voting itself had to be postponed for two weeks. Even though several complications were encountered in the very first year of participatory budgeting at Prague 10 it is safe to say it was a successful one.

Seznam použitých zdrojů a literatury

Dokumenty a primární zdroje

AGORA CE, 2015. Nabídka zapojení do projektu „Participativního rozpočtování – inovativní nástroj dialogu radnic s občany“. In: Příloha č. 1 k Usnesení ZMČ Praha 10 č. 2 ze dne 21. 9. 2015. Dostupné z: http://praha10.cz/volene-organy/informace-o-jednani/usneseni-rady-a-zastupitelstva/agenttype/view/usneseni/37634/zastupitelstvo-5-2.aspx?customfieldids=421,422,423&searchvalues=2015,9,21.

AGORA CE, 2016a. Jak připravit participativní rozpočet ve Vašem městě? Příspěvek z konference *Dobrá radnice 2016* ze dne 23. – 24. března 2016. Praha.

AGORA CE, 2016b. Participativní rozpočet – Moje stopa 2015/2016: vyhodnocení participativního rozpočtování městské části Praha 10. In: RADA MČ PRAHA 10. Návrh k realizaci procesu participativní rozpočet MČ Praha 10 – projekt Moje stopa. Praha. Dostupné z: http://www.praha10.cz/volene-organy/informace-o-jednani/usneseni-rady-a-zastupitelstva/tabid/2856/agentType/View/usneseni/39244/Zastupitelstvo-10-22.aspx.

ČERNÝ, Vojtěch, 2016. Rozhovor ze dne 10. 6. 2016. Praha.

ČESKO. Zákon č. 131 ze dne 13. dubna 2000 o hlavním městě Praze. In: Sbírka zákonů České republiky. 2000. Dostupné z: https://portal.gov.cz/app/zakony/zakon.jsp?page=0&nr=131~2F2000&rpp=15#seznam.

DEMOKRACIE 2.1, 2016. Praha 10 – Participativní rozpočet 15. – 26. 2. 2016. Vyhodnocení hlasování o participativní části rozpočtu. Praha.

DRYGALA, Piotr, 2015. Dabrowa Gornicza. In: *Participativní rozpočtování. Případové studie měst* [online]. [2016-06-20]. Dostupný z: http://www.participativni-rozpocet.cz/wp-content/uploads/2015/07/Participativni_rozpocet-CZ.pdf.

CHMELOVÁ, Renata, 2016. Rozhovor ze dne 22. 6. 2016. Praha.

JANDL, Dominik, 2016. Rozhovor ze dne 14. 6. 2016. Praha.

LOJDA, Radek, 2016. Rozhovor ze dne 28. 6. 2016. Praha.

MČ PRAHA 10 a AGORA CE, 2010. *Společně měníme Prahu 10*. Praha: Městská část Praha 10. Dostupné z: http://vpp10.cz/uzemni-planovani/strategicke-dokumenty/strategie-pro-verejne-prostory.aspx.

MČ PRAHA 10 et al., 2010. *Strategie pro veřejné prostory Prahy 10*. Praha: Městská část Praha 10. Dostupné z: http://vpp10.cz/uzemni-planovani/strategicke-dokumenty/strategie-pro-verejne-prostory.aspx.

NEDOROŠČÍK, Peter, 2015a. Bratislava, Nové Město. In: *Participativní rozpočtování. Případové studie měst* [online]. [2016-06-20]. Dostupný z: http://www.participativni-rozpocet.cz/wp-content/uploads/2015/07/Participativni_rozpocet-CZ.pdf.

NEDOROŠČÍK, Peter, 2015b. Banská Bystrica. In: *Participativní rozpočtování. Případové studie měst* [online]. [2016-06-20]. Dostupný z: http://www.participativni-rozpocet.cz/wp-content/uploads/2015/07/Participativni_rozpocet-CZ.pdf.

PECÁNEK, Martin, 2016. Rozhovor ze dne 13. 6. 2016. Praha.

RADA HMP, 2016. Usnesení č. 603 ze dne 22. 3. 2016 k problematice participativního rozpočtování. In: Usnesení Rady hl. města Prahy. Praha. Dostupné z: http://zastupitelstvo.praha.eu/ina2014/tedusndetail.aspx?id=281231.

RADA MČ PRAHA 10, 2015a. *Programové prohlášení Rady městské části Praha 10 pro volební období 2014–2018*. Dostupné z: http://praha10.cz/volene-organy/rada-mc/programove-prohlaseni.aspx.

RADA MČ PRAHA 10, 2015b. Usnesení č. 96 ze dne 20. 1. 2015 k návrhu na schválení Programového prohlášení Rady městské části Praha 10 pro volební období 2014–2018. In: Usnesení rady a zastupitelstva. Praha. Dostupné z: http://praha10.cz/volene-organy/informace-o-jednani/usneseni-rady-a-zastupitelstva/tabid/2856/agentType/View/usneseni/36089/Rada-1M-96.aspx?customFieldIDs=416,421&SearchValues=96,2015.

RADA MČ PRAHA 10, 2015c. Usnesení č. 458 ze dne 12. 5. 2015 k návrhu na schválení rámcového záměru na realizaci participativního rozpočtu. In: Usnesení rady a zastupitelstva. Praha. Dostupné z: http://praha10.cz/volene-organy/informace-o-jednani/usneseni-rady-a-

zastupitelstva/tabid/2856/agentType/View/usneseni/36534/Rada-11-458.aspx?customFieldIDs=421,422&SearchValues=2015,5.

RADA MČ PRAHA 10, 2015d. Usnesení č. 562 ze dne 9. 6. 2015 k realizaci procesu uplatnění participativní části rozpočtu MČ Praha 10 v roce 2015. In: Usnesení rady a zastupitelstva. Praha. Dostupné z: http://praha10.cz/volene-organy/informace-o-jednani/usneseni-rady-a-zastupitelstva/tabid/2856/agentType/View/usneseni/36720/Rada-13-562.aspx?customFieldIDs=421,422&SearchValues=2015,6.

RADA MČ PRAHA 10, 2015e. Usnesení č. 627 ze dne 30. 6. 2015 k návrhu k zapojení MČ Praha 10 při realizaci procesu uplatnění participativní části rozpočtu MČ Praha 10 v roce 2015 do projektu „Participativní rozpočtování – inovativní nástroj dialogu radnic s občany“, podpořeného grantem v rámci EHP fondů. In: Usnesení rady a zastupitelstva. Praha. Dostupné z: http://praha10.cz/volene-organy/informace-o-jednani/usneseni-rady-a-zastupitelstva/tabid/2856/agentType/View/usneseni/36839/Rada-3-627.aspx?customFieldIDs=421,422,423&SearchValues=2015,6,30.

RADA MČ PRAHA 10, 2016a. Informace o postupu v realizaci procesu uplatnění participativní části rozpočtu MČ Praha 10 v roce 2015 In: 7. Zasedání Zastupitelstva MČ Praha 10 dne 14. 1. 2016. Praha. Dostupné z: http://www.praha10.cz/volene-organy/informace-o-jednani/usneseni-rady-a-zastupitelstva/tabid/2856/agentType/View/usneseni/38630/Zastupitelstvo-7-33.aspx.

RADA MČ PRAHA 10, 2016b. Návrh k realizaci procesu participativní rozpočet MČ Praha 10 – projekt Moje stopa. In: Usnesení rady a zastupitelstva. Praha. Dostupné z: http://www.praha10.cz/volene-organy/informace-o-jednani/usneseni-rady-a-zastupitelstva/tabid/2856/agentType/View/usneseni/39244/Zastupitelstvo-10-22.aspx.

Stenografický záznam ze 4. zasedání Zastupitelstva městské části Praha 10 konaného dne 22. 6. 2015 v zasedací místnosti Úřadu městské části Praha 10, Vršovická 68. In: Stenografické záznamy. Praha, 2015. Dostupné z: http://praha10.cz/volene-organy/zastupitelstvo-mc/zapisy-a-stenozaznamy-ze-zasedani.aspx.

VÁVROVÁ, Kateřina, 2016a. Rozhovor ze dne 13. 6. 2016. Praha.

VÁVROVÁ, Kateřina, 2016b. Proces uplatnění participativní části rozpočtu MČ Praha 10 v roce 2015 aneb zanech stopu na mapě Prahy 10. Příspěvek z konference *Dobrá radnice 2016* ze dne 23. 3. 2016. Praha.

VÁVROVÁ, Kateřina, 2016c. Zápis ze schůzky pracovní skupiny k participativnímu rozpočtu ze dne 6. 4. 2016. Praha. In: RADA MČ PRAHA 10. Návrh k realizaci procesu participativní rozpočet MČ Praha 10 – projekt Moje stopa. Praha. Dostupné z: http://www.praha10.cz/volene-organy/informace-o-jednani/usneseni-rady-a-zastupitelstva/tabid/2856/agentType/View/usneseni/39244/Zastupitelstvo-10-22.aspx.

WORLD BANK. 2008. *Brazil Toward a More Inclusive and Effective Participatory Budget in Porto Alegre: Report No. 40144-BR*. Washington: The World Bank. Dostupné z: https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/8042.

Zápis ze 4. zasedání Zastupitelstva městské části Praha 10 konaného dne 22. 6. 2015 v zasedací místnosti ÚMČ Praha 10. In Zápisy. Praha, 2015. Dostupné z: http://praha10.cz/volene-organy/zastupitelstvo-mc/zapisy-a-stenozaznamy-ze-zasedani.aspx.

ZASTUPITELSTVO MČ PRAHA 10, 2015. Usnesení č. 32 ze dne 22. 6. 2015 k realizaci procesu uplatnění participativní části rozpočtu MČ Praha 10 v roce 2015. In: Usnesení rady a zastupitelstva. Praha. Dostupné z: http://praha10.cz/volene-organy/informace-o-jednani/usneseni-rady-a-zastupitelstva/agenttype/view/usneseni/36754/zastupitelstvo-4-32.aspx?customfieldids=421,422,423&searchvalues=2015,6,22.

ZASTUPITELSTVO MČ PRAHA 10, 2016. Usnesení č. 10/23/2016 ze dne 1. 6. 2016 k návrhu na realizaci místní Agendy 21 a na členství městské části Praha 10 v asociaci Národní síť Zdravých měst České republiky (NSZM ČR). In: Usnesení rady a zastupitelstva. Praha. Dostupné z: http://www.praha10.cz/volene-organy/informace-o-jednani/usneseni-rady-a-zastupitelstva/tabid/2856/agentType/View/usneseni/39245/Zastupitelstvo-10-23.aspx.

ZOUFALÍK, Bohumil, 2016. Rozhovor ze dne 14. 6. 2016. Praha.

Monografie a sborníkové publikace

ACKERMAN, Bruce a James FISHKIN, 2004. *Deliberation Day*. New Haven and London: Yale University Press.

BERMAN, Eric et al., 2002. *Sedm kroků k zapojení veřejnosti: průvodce participačním rozpočtem.* Měchenice: Agora Central Europe.

BERNARD, Josef, 2007. Participace a partnerství na lokální úrovni v českém sociálním výzkumu. In: NEJDL, Pavel a Daniel ČERMÁK, eds. *Participace a partnerství v místní veřejné správě*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, s. 27–46. ISBN 978-80-7330-130-9.

BERNARD, Josef, 2011. Tradiční a nové modely participace a partnerství v místní veřejné správě: šance a rizika. In: ČERMÁK, Daniel, Jana VOBECKÁ et al. *Spolupráce, partnerství a participace v místní veřejné správě: význam, praxe, příslib.* 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, s. 36–46. ISBN 978-80-7419-067-4.

BESSETTE, Joseph, 1980. Deliberative Democracy: The Majoritarian Principle in Republican Government. In: GOLDWIN, A. Robert a William A. SHAMBRA, eds. *How Democratic Is the Constitution?* Washington: American Enterprise Institute.

CABANNES, Yves et al., 2004. *72 Frequently Asked Questions about Participatory Budgeting*. Quito: UN-HABITAT. Dostupné z: http://www.internationalbudget.org/themes/PB/72QuestionsaboutPB.pdf.

CÍSAŘ, Ondřej, 2007. Občanský republikanismus a deliberativní demokracie. In: HLOUŠEK, Vít a Lubomír KOPEČEK, eds. *Demokracie: teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, s. 84–105. ISBN 978-80-210-4249-0.

ČERNÝ, Vojtěch, 2016. *Metodika tvorby participativního rozpočtu pro města v ČR*. Praha: Agora CE, o.p.s. ISBN 978-80-906397-2-0.

DAHL, Robert Alan, 1995. *Demokracie a její kritici*. 1. vyd. Praha: Victoria Publishing. ISBN 80-85605-81-3.

DIAS, Nelson, sest., 2014. *Hope for Democracy: 25 Years of Participatory Budgeting Worldwide* [online] SãoBrás de Alportel: In Loco Association. ISBN 978-972-8262-09-

9. Dostupné z: http://www.portugalparticipa.pt/upload_folder/table_data/4502b693-3a6c-46b6-95d8-a8705d6dde17/files/OP25Anos-EN-20maio2014.pdf.

DRYZEK, John a Robert E. GOODIN, 2008. Making use of mini-publics. In: GOODIN, E. Robert. *Innovating Democracy: Democratic Theory and Practice After the Deliberative Turn*. Oxford: Oxford University Press, s. 11–39. ISBN 978-0-19-965055-2.

DRYZEK, John, 2000. *Deliberative Democracy and Beyond: Liberals, Critics, Contestaions*. New York: Oxford University Press. ISBN 978-0-19-829507-5.

DRYZEK, John, 2010. *Foundations and Frontiers of Deliberative governance*. Oxford: Oxford University Press. ISBN 978-0-19-964485-8.

FISHKIN, James, 2009. *When the People Speak: Deliberative Democracy & Public Consultation*. New York: Oxford University Press. ISBN 978-0-19-957210-6.

FÖLSCHER, Alta, 2007a. Participatory Budgeting in Central and Eastern Europe. In: SHAH, Anwar, ed. *Participatory Budgeting: Public Sector, Governance and Accountability Series*. Washington: The World Bank, s. 127–156. ISBN 978-0-8213-6924-1.

FÖLSCHER, Alta, 2007b. Participatory Budgeting in Asia. In: SHAH, Anwar, ed. *Participatory Budgeting: Public Sector, Governance and Accountability Series*. Washington: The World Bank, s. 157–190. ISBN 978-0-8213-6924-1.

FÖLSCHER, Alta, 2007c. Participatory Budgeting in the Middle East and North Africa. In: SHAH, Anwar, ed. *Participatory Budgeting: Public Sector, Governance and Accountability Series*. Washington: The World Bank, s. 225–242. ISBN 978-0-8213-6924-1.

GOLDFRANK, Benjamin, 2007. Lessons from Latin America's Experience with Participatory Budgeting. In: SHAH, Anwar, ed. *Participatory Budgeting: Public Sector, Governance and Accountability Series*. Washington: The World Bank, s. 91–126. ISBN 978-0-8213-6924-1.

GUTMANN, Amy a Dennis Thompson, 2004. *Why Deliberative Democracy?* Princeton: Princeton University Press. ISBN 0-691-12019-6.

HABERMAS, Jürgen, 1999. *Between Facts and Norms: Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy*. 3rd ed. Translated by William Rehg. Cambridge: The MIT Press. ISBN 0-262-58162-0.

HART, A. Roger, 1992. *Children`s Participation: from Tokenism to Citizenship*. Florence: UNICEF International Child Development Centre. ISBN 88-85401-05-8. Dostupné z: https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/childrens_participation.pdf.

HE, Baogang, 2014. Civic Engagement through Participatory Budgeting in China: Three Different Logics at Work. In: DIAS, Nelson, sest., 2014. *Hope for Democracy: 25 Years of Participatory Budgeting Worldwide* [online] SãoBrás de Alportel: In Loco Association. ISBN 978-972-8262-09-9.
Dostupné z: http://www.portugalparticipa.pt/upload_folder/table_data/4502b693-3a6c-46b6-95d8-a8705d6dde17/files/OP25Anos-EN-20maio2014.pdf.

HELD, David, 1993. Democracy: From City-states to a Cosmopolitan order? In: HELD, David, ed. *Prospect for Democracy: North, South, East, West.* Cambridge: Polity press. ISBN 0-7456-0988-0.

HENDL, Jan, 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7367-040-2.

HLOUŠEK, Vít a Lubomír KOPEČEK, 2007. Fenomén demokracie. In: HLOUŠEK, Vít a Lubomír KOPEČEK, eds. *Demokracie: teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, s. 15–48. ISBN 978-80-210-4249-0.

KOŘAN, Michl, 2008. Jednopřípadová studie In: DRULÁK, Petr et al. *Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. 1. vyd. Praha: Portál, s. 29–61. ISBN 978-80-7367-385-7.

MCCLOSKY, Herbert, 1968. Political Participation. In: SILLS, L. David, ed. *Encyclopedia of the Social Sciences*. Vol. 12. New York: The Macmillan Company & The Free Press, s. 252–265.

MIČKA, Pavel, ed, 2016. *Metodika participace aneb jak zapojit občany do rozhodování*. Praha: Agora CE, o.p.s. ISBN 978-80-906397-0-6.

PATEMAN, Carole, 1970. Participation and Democratic Theory. 1. vyd. Cambridge: Cambridge University Press. ISBN 0-521-29004-X.

ROUSSEAU, J. Jacques, 2002. *O společenské smlouvě neboli o zásadách státního práva*. Dobrá Voda: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o. ISBN 80-86473-10-4.

SHALL, Adrienne, 2007. Sub-Saharan Africa's Experience with Participatory Budgeting, In: SHAH, Anwar, ed. *Participatory Budgeting: Public Sector, Governance and Accountability Series*. Washington: The World Bank, s. 191–224. ISBN 978-0-8213-6924-1.

SINTOMER, Yves et al. 2014. Transnational Models of Citizen Participation: The Case of Participatory Budgeting. In: DIAS, Nelson, sest. *Hope for Democracy: 25 Years of Participatory Budgeting Worldwide* [online] SãoBrás de Alportel: Loco Association, s. 28–44. ISBN 978-972-8262-09-9. Dostupné z: http://www.portugalparticipa.pt/upload_folder/table_data/4502b693-3a6c-46b6-95d8-a8705d6dde17/files/OP25Anos-EN-20maio2014.pdf.

SINTOMER, Yves et al., 2013. *Dialog Global: Participatory Budgeting Worldwide – Updated Version*. Bonn: Engagement Global.

VAJDOVÁ, Zdenka, 2011. Dva prostory participace: mezi státem a obcí a mezi obcí a občanem. In: ČERMÁK, Daniel, Jana VOBECKÁ et al. *Spolupráce, parterství a participace v místní veřejné správě: význam, praxe, příslib.* 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, s. 47–59. ISBN 978-80-7419-067-4.

VARGOVČÍKOVÁ, Jana, 2014. Deliberativní demokracie: rozpravou za hranice liberální demokracie?. In: ZNOJ, Milan, Jan BÍBA a Jana VARGOVČÍKOVÁ. *Demokracie v postliberální konstelaci*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, s. 89–131. ISBN 978-80-246-2878-3.

WAMPLER, Brian, 2007. A Guide to Participaroty Budgeting. In: SHAH, Anwar, ed. *Participatory Budgeting: Public Sector, Governance and Accountability Series*. Washington: The World Bank, s. 21–54. ISBN 978-0-8213-6924-1.

WARREN, E. Mark a Hilary PEARSE, eds. 2008. *Designing Deliberative Democracy: The British Columbia Citizens' Assembly.* 1st ed. New York: Cambridge University Press. ISBN-13 978-0-511-38691-6.

Odborné články

ARNSTEIN, Sherry R., 1969. A Ladder Of Citizen Participation. *Journal of the American Institute of Planners* [online] 35 (4), s. 216–224. Dostupné z: http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01944366908977225.

BAIOCCHI, Gianpaolo, 2001. Participation, Activism, and Politics: The Porto Alegre Experiment and Deliberative Democratic Theory. *Politics & Society* [online]. 29 (1), s. 43–72. Dostupné z: http://pas.sagepub.com/content/29/1/43.full.pdf+html.

CONNOR, M. Desmond, 1988. A New Ladder of Citizen Participation. *National Civic Review* [online] 77 (3), s. 249–257. Dostupné z: http://geog.sdsu.edu/People/Pages/jankowski/public_html/web780/Connor_1988.pdf.

FISHKIN, James a Robert LUSKIN, 2005. Experimenting with a Democratic Ideal: Deliberative Polling and Public Opinion. *Acta Politica* [online]. 40, s. 284–298. Dostupné z: https://www.uvm.edu/~dguber/POLS234/articles/fishkin.pdf.

FUNG, Archon a Erik O. WRIGHT, 2001. Deeping Democracy: Innovations in Empowered Participatory Governance. *Politics & Society* [online]. 29 (1), s. 5–41. Dostupné z: http://www.archonfung.net/papers/FungDeepDemocPS.pdf.

GOODIN, E. Robert, 2000. Democratic Deliberation Within. *Philosophy & Public Affairs* [online]. 29 (1), s. 81–109. Dostupné z: http://www.jstor.org/stable/2672865?seq=1#page_scan_tab_contents.

GOODIN, E. Robert, 2012. How Can Deliberative Democracy Get a Grip? *The Political Quarterly*. [online]. 83 (4), s. 806–811. Dostupné z: http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-923X.2012.02356.x/pdf.

CHAMBERS, Simone, 2003. Deliberative Democratic Theory. *Annual Review of Political Science* [online]. 6, s. 307–326. Dostupné z: http://www.annualreviews.org/doi/pdf/10.1146/annurev.polisci.6.121901.085538.

MANIN, Bernard, 1987. On Legitimacy and Political Deliberation. *Political Theory* [online]. 15 (3), s. 338–368. Dostupné z: http://www.jstor.org/stable/191208?seq=1#page_scan_tab_contents.

NAXERA, Vladimír, 2014. Stranická patronáž a její vztah ke korupci a klientelismu: Teoretický koncept a nástin uplatnění v postkomunistickém prostředí. *Středoevropské politické studie*. [online]. 4 (16). Dostupné z: http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=660.

SEIFERT, Franz, 2006. Local steps in an international career: a Danish-style consensus conference in Austria. *Public Understanding of Science* [online]. 15 (1), s. 73–88. Dostupné z: http://pus.sagepub.com/content/15/1/73.abstract.

SINTOMER, Yves et al., 2012. Transnational Models of Citizen Participation: The Case of Participatory Budgeting. *Journal of Public Deliberation* [online]. 8 (2), s. 1–32. Dostupné z: http://www.publicdeliberation.net/cgi/viewcontent.cgi?article=1234&context=jpd.

SINTOMER, Yves, Carsten HERZBERG a Anja RÖCKE, 2008. Participatory Budgeting in Europe: Potentials and Challenges. *International Journal of Urban and Regional Research.* [online]. 32 (1), s. 164–178. Dostupné z: http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1468-2427.2008.00777.x/abstract.

SOUZA, Celina, 2001. Participatory budgeting in Brazilian cities: limits and possibilities in building democratic institutions. *Environment & Urbanization* [online]. 13 (1), s. 159–184. Dostupné z: http://www.ucl.ac.uk/dpu-projects/drivers_urb_change/urb_governance/pdf_part_budg/IIED_Souza_Budgeting_Brazil.pdf.

THOMPSON, F. Denis, 2008. Deliberative Democratic Theory and Empirical Science. *Annual Review of Political Science* [online]. 11, s. 497–520. Dostupné z: http://www.annualreviews.org/doi/abs/10.1146/annurev.polisci.11.081306.070555?journalCode=polisci.

WAMPLER, Brian, Janette HARTZ-KARP, 2012. Participatory budgeting: Diffusion and Outcomes across the World. *Journal of Public Deliberation* [online]. 8 (2), s. 1–4. Dostupné z: http://www.publicdeliberation.net/jpd/vol8/iss2/art13/.

ZNOJ, Milan, 2005. Deliberativní – a co dál? *Listy: dvouměsíčník pro kulturu a dialog* [online]. 4. Dostupné z: http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=054&clanek=040531.

Internetové zdroje

Aktuálně. *Veřejné prostory MČ Praha 10* [online]. [cit. 2016-05-03]. Dostupné z: http://verejneprostory.cz/aktivity-a-verejne-prostory/participace/participativni-rozpocet/aktualne.aspx.

Archiv Moje stopa 2015. *Městská část Praha 10*. [online]. [cit. 2016-07-20]. Dostupné z: http://moje-stopa.cz/archiv-moje-stopa-2015.aspx.

Bankovní spojení, ©2015. *Oficiální web města Mnichovo Hradiště* [online]. Mnichovo Hradiště [cit. 2016-07-03]. Dostupný z: http://www.mnhradiste.cz/radnice/kontakty/bankovni-spojeni.

Citizens Juries. *Jefferson Center* [online]. [cit. 2016-06-08]. Dostupné z: http://jefferson-center.org/citizen-juries/.

Co je D21?, ©2015. *D21* [online]. [2016-07-09]. Dostupný z: http://news.d21.me/cs/v-d21/vize-demokracie-2-1/.

Co je NSZM ČR, ©2016. *Národní síť Zdravých měst ČR* [online]. [2016-07-12]. Dostupný z: http://www.zdravamesta.cz/index.shtml?apc=r2082129t.

Co je participativní rozpočet Žďár nad Sázavou, ©2016. *Participativní rozpočet Žďár nad Sázavou* [online]. [2016-07-01]. Dostupný z: http://www.participativni-rozpocet.cz/zdar/.

Co je to „Společně tvoříme JIH“, ©2016. *Společně tvoříme JIH* [online]. [2016-07-01]. Dostupný z: http://www.spolecnetvorimejih.cz/co-je-to-spolecne-tvorime-jih.

ČT24, 2016. Kleslová opouští další funkci, končí i jako starosta Prahy 10. *Česká televize* [online]. 12. 1. 2016 [cit. 2016-07-10]. Dostupné z:

http://www.ceskatelevize.cz/ct24/regiony/1655521-kleslova-opousti-dalsi-funkci-konci-i-jako-starostka-prahy-10.

Geoportal Praha [online]. [cit. 2016-05-04]. Dostupné z: http://www.geoportalpraha.cz/.

Jak na to?, ©2016. *Participativní rozpočet Praha 3. Chci navrhovat.* [online]. [2016-07-01]. Dostupný z: http://www.participativni-rozpocet.cz/praha3/jak-na-to/.

Komunikace s občany, ©2015. *Oficiální web města Mnichovo Hradiště* [online]. Mnichovo Hradiště. [cit. 2016-07-03]. Dostupný z: http://www.mnhradiste.cz/radnice/komunikace-s-obcany.

Konference Dobrá radnice 2016, ©2016. *Agora Central Europe* [online]. [2016-07-05]. Dostupný z: http://www.agora-ce.cz/vzdelavani/konference-dobra-radnice-2016/.

Malý lexikon obcí ČR – 2015. *Český statistický úřad* [online]. 2015 [cit. 2016-05-04]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/36559391/32019915010.pdf/569b2322-6cab-4bc4-ba2c-7f39c1e71918?version=1.1.

Městská část Praha 10 [online]. © 2016 [cit. 2016-07-10]. Dostupné z: http://www.praha10.cz/hlavni-stranka.aspx.

Národní síť zdravých měst ČR [online]. © 2016 [cit. 2016-07-10]. Dostupné z: http://zdravamesta.cz/index.shtml.

Nejčastější dotazy. *Veřejné prostory MČ Praha 10* [online]. [cit. 2016-05-03]. Dostupné z: http://verejneprostory.cz/aktivity-a-verejne-prostory/participace/participativni-rozpocet/zeptejte-se/nejcastejsi-dotazy.aspx.

O nás Alternativa zdola, 2011. *Alternativa zdola. Občanská iniciativa za zodpovědnou budoucnost* [online]. [2016-07-13]. Dostupný z: http://alternativazdola.cz/liferay/o-nas.

O nás, ©2016. *Agora Central Europe* [online]. [cit. 2016-04-20]. Dostupné z: http://agorace.cz/o-nas/.

Participativní rozpočet městské části Praha Zbraslav pro rok 2016, 2016. *Participativní rozpočet* [online]. [2016-07-01]. Dostupný z: http://www.participativni-rozpocet.cz/wp-content/uploads/2015/09/Zbraslav_Participativni_rozpocet_2016_schvaleny.pdf.

Participativní rozpočet Praha 3, ©2016. *Participativní rozpočet Praha 3* [online]. [2016-07-01]. Dostupný z: http://www.participativni-rozpocet.cz/praha3/.

Participativní rozpočet Žďár nad Sázavou, ©2016. *Žďár nad Sázavou. Oficiální stránky města s památkou Unesco* [online]. [2016-07-01]. Dostupný z: http://www.zdarns.cz/aktivne-pro-zdar/participativni-rozpocet.

Participatory Budgeting Project [online]. © 2016 [cit. 2016-06-17]. Dostupné z: http://www.participatorybudgeting.org/.

PEIXOTO, Tiago, 2012. Participatory Budgeting: Seven Defining Characteristics. In: *DemocracySpot*. [online]. [cit. 2016-06-16]. Dostupné z: https://democracyspot.net/2012/09/12/participatory-budgeting-seven-defining-characteristics/.

Podmínky. *Veřejné prostory MČ Praha 10* [online]. [cit. 2016-05-03]. Dostupné z: http://verejneprostory.cz/aktivity-a-verejne-prostory/participace/participativni-rozpocet/prihlaste-projekt/podminky.aspx.

Praha 7 – výsledky hlasování o využití participativní části rozpočtu, 2014. *Alternativa zdola* [online]. [2016-07-13]. Dostupný z: http://alternativazdola.cz/liferay/praha-7-paroz/-/asset_publisher/0sDhI2224mNM/content/praha-7-vysledky-hlasovani-o-vyuziti-participativni-casti-rozpoctu.

Projekty k hlasování. *Veřejné prostory MČ Praha 10* [online]. [cit. 2016-05-03]. Dostupné z: http://verejneprostory.cz/aktivity-a-verejne-prostory/participace/participativni-rozpocet-moje-stopa/projekty-k-hlasovani.aspx.

Rada městské části Praha 10. *Městská část Praha 10* [online]. © 2016 [cit. 2016-07-10]. Dostupné z: http://www.praha10.cz/volene-organy/rada-mc/obecne-informace.aspx.

Realizace projektů. *Veřejné prostory Prahy 10*. [online]. [cit. 2016-07-20]. Dostupné z: http://verejneprostory.cz/aktivity-a-verejne-prostory/participace/participativni-rozpocet-moje-stopa/realizace-projektu.aspx.

Řídím Říčany, 2016. *Řídím Říčany* [online]. [2016-07-01]. Dostupný z: http://www.ridimricany.cz/.

SEDMIHRADSKÁ, Lucie, 2015. Průvodce občany Prahy 10 návrhem rozpočtu městské části na rok 2015. In: *ZAOSTŘEN10* [online]. 16. 3. 2015 [cit. 2016-04-20]. Dostupné z: http://www.zaostrenona10.cz/rozpocet-2015-jedeme-dal-v-dobre-zajetych-kolejich/.

Společně pro Zbraslav, ©2016. *Oficiální stránky městské části Praha-Zbraslav* [online]. [2016-07-01]. Dostupný z: http://www.mc-zbraslav.cz/participativni-rozpocet-/.

Tisková konference participativní rozpočet: MČ Praha 10, Praha Zbraslav a MVO Agora ze dne 15. 7. 2016. In: *Youtube* [online] 27. 7. 2015 [cit. 2016-07-10]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=Me5BGDqf3Hc.

Tým D21, ©2016. *Říčany budou brzy hlasovat o participativním rozpočtu, jako jedno z prvních měst v České republice* [online]. [2016-07-01]. Dostupný z: http://www.kuryr-ricany.cz/clanek/ricany-budou-brzy-hlasovat-o-participativnim-rozpoctu-jako-jedno-z-prvnich-mest-v-ceske-republice.

V Brně startuje příprava nasazení participativního rozpočtu, ©2016. *Statutární město Brno* [online]. [2016-07-01]. Dostupný z: https://www.brno.cz/brno-aktualne/tiskovy-servis/tiskove-zpravy/a/v-brne-startuje-priprava-nasazeni-participativniho-rozpoctu/.

Veřejná fóra zdravých měst táhnou. Obyvatelé společně projednávají problémy měst a obcí i návrhy k řešení, ©2016. *Národní síť zdravých měst ČR* [online]. [2016-07-05]. Dostupný z: http://zdravamesta.cz/index.shtml?apc=r2265475n.
VLASTA [online]. [cit. 2016-04-20]. Dostupný z: http://www.vlasta10.cz/.

VOLBY.cz [online]. Český statistický úřad, © 2014 [cit. 2016-07-10]. Dostupné z: http://www.volby.cz/.

Výběr z priorit hnutí ANO Prahy 10. *ANO Praha 10 oblastní organizace* [online]. © 2014 [cit. 2016-07-10]. Dostupné z: http://praha10.anobudelip.cz/.

WAMPLER, Brian, 2000. A Guide to Participatory Budgeting. In: *CommDev*. [online]. [cit. 2016-06-16]. Dostupné z: https://www.commdev.org/files/1613_file_GPB.pdf.

What is Deliberative Polling? *Center for Deliberative Democracy*. [online]. [cit. 2016-06-08]. Dostupné z: http://cdd.stanford.edu/what-is-deliberative-polling/.

What is PB?, 2016. *Participatory Budgeting Project* [online]. [cit. 2016-06-17]. Dostupné z: http://www.participatorybudgeting.org/about-participatory-budgeting/what-is-pb/.

Základní info Zdravé město Litoměřice, ©2016. *Litoměřice Zdravé město* [online]. [2016-07-13]. Dostupný z: http://zdravemesto.litomerice.cz/zakladni-info/zdrave-mesto.html.

Základní výsledky – Praha. *Český statistický úřad* [online]. 2011 [cit. 2016-05-04]. Dostupné z: https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&evo=&str=&zo=N&pvo=SLDB-ZAKL-Praha&udIdent=&pvoch=&vyhltext=&nahled=N&sp=N&nuid=&zs=&skupId=&katalog=30261&verze=-1&filtr=G~F_M~F_Z~F_R~F_P~_S~_null_null_&pvokc=&z=T.

Zapojte se do hlasování o využití části rozpočtu Prahy 7, ©2014. *Městská část Praha 7* [online]. [2016-07-14]. Dostupný z: http://www.praha7.cz/17356_Zapojte-se-do-hlasovani-o-vyuziti-casti-rozpoctu-Prahy-7.

Seznam tabulek

Tabulka 1: Klíčové vlastnosti modelů občanské participace 27
Tabulka 2: Politické subjekty v zastupitelstvu po komunálních volbách 2014 51
Tabulka 3: Harmonogram procesu participativního rozpočtu 61
Tabulka 4: Vítězné projekty v rámci prvního ročníku participativního rozpočtu na Praze 10 70

Seznam schémat

Schéma 1: Participační žebřík podle S. R. Arnsteinové 21
Schéma 2: Participační žebřík podle organizace Agora CE 22
Schéma 3: Typologie modelů občanské participace s příkladem participativních rozpočtů ve světě 24
Schéma 4: Model pro zavedení participativního rozpočtu od společnosti Agora 58
Schéma 5: Míra zapojení veřejnosti v jednotlivých fázích participativního rozpočtu ... 60

Seznam map

Mapa 1: Městské části hlavního města Prahy 50
Mapa 2: Rozdělení MČ Praha 10 60

Příloha č. 1: Základní tematické okruhy pro polostrukturované rozhovory

1. Tematický okruh – Důvody pro zavedení participativního rozpočtu

- Kdo byl hlavním iniciátorem participativního rozpočtování na Praze 10?
- Jaké důvody vedly k zavedení participativního rozpočtu na Praze 10?

2. Tematický okruh – Aktéři a jejich role v procesu participativního rozpočtování

- Kteří aktéři byli do procesu participativního rozpočtování na Praze 10 zapojeni?
- Jakým způsobem byli jednotliví aktéři do procesu participativního rozpočtování na Praze 10 zapojeni?
- Jaká byla role jednotlivých aktérů v procesu participativního rozpočtování na Praze 10?

3. Tematický okruh – Průběh procesu participativního rozpočtování

- Jakým způsobem probíhaly přípravy procesu participativního rozpočtování na Praze 10?
- Jakým způsobem probíhala realizace procesu participativního rozpočtování na Praze 10?
- Jakým způsobem probíhalo vyhodnocení procesu participativního rozpočtování na Praze 10?